

**Αόρατες
60+**

**Έρευνα για την έμφυλη βία
με θύματα γυναίκες 60+
στην Ελλάδα**

Αόρατες 60+

Έρευνα για την έμφυλη βία
με θύματα γυναίκες 60+
στην Ελλάδα

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε την περίοδο Μάιος – Δεκέμβριος 2025. Αποτελεί μέρος του έργου «Αόρατες 60+», το οποίο υλοποιεί η μη κερδοσκοπική οργάνωση People Behind.

Το έργο «Αόρατες 60+» υλοποιείται στο πλαίσιο του προγράμματος PREVENT, με φορέα υλοποίησης την People Behind. Το έργο "Preventing gender-based violence and violence against children" (PREVENT) έχει ως στόχο την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και της βίας κατά των παιδιών, μέσω της στήριξης οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών (ΟΚοιΠ) στην Ελλάδα και την Κύπρο που δραστηριοποιούνται σε αυτούς τους τομείς, καθώς και της ενίσχυσης των γνώσεων, των ικανοτήτων και της βιωσιμότητάς τους. Το PREVENT συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω του προγράμματος Citizens, Equality, Rights and Values (CERV), το Ίδρυμα Μποδοσάκη και το Κέντρο Στήριξης ΜΚΟ με συνολικό ποσό επιχορήγησης €2,3 εκ. Συντονιστής του PREVENT είναι το Ίδρυμα Μποδοσάκη (Ελλάδα), σε σύμπραξη με το Κέντρο Στήριξης ΜΚΟ (Κύπρος).

Έρευνα και επιμέλεια

Αντωνία Καστρινάκη, Κοινωνική Ανθρωπολόγος Πανεπιστήμιο Αιγαίου, ΜΔΕ,

Υπ. Δρ. Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Χριστίνα Θωμαΐδη, Ψυχολόγος, Cardiff Metropolitan University, MSc,

University of Central Lancashire

Περισσότερες πληροφορίες για το έργο Αόρατες 60+

<https://www.aorates60.com>

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή & Θεωρητικό υπόβαθρο 5

Κεφάλαιο 2

Ποσοτική έρευνα εργαστηρίων 23

Κεφάλαιο 3

Ποσοτική έρευνα διαδικτυακή..... 39

Κεφάλαιο 4

Ποιοτική έρευνα 60

Κεφάλαιο 5

Χαρτογράφηση υποστηρικτικών δομών 93

Βιβλιογραφικές Αναφορές..... 107

Παραρτήματα

Παράρτημα 1

Οδηγός συνέντευξης 114

Παράρτημα 2

Ερωτηματολόγιο ποσοτικής έρευνας διαδικτυακής 118

Παράρτημα 3

Οδηγός συνέντευξης 123

Παράρτημα 4

Έντυπο Ενημέρωσης & Συγκατάθεσης Συμμετοχής στην Έρευνα 126

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή & Θεωρητικό υπόβαθρο

Α. Αξία της παρούσας μελέτης

Τα ερευνητικά δεδομένα για την έμφυλη βία κατά των γυναικών άνω των 60 ετών είναι ένα πεδίο με κενά στην έρευνα, αρκετά περιορισμένο και αναδεικνύει μια συνδυασμένη εικόνα σιωπής, θεσμικής αδράνειας και κοινωνικής αορατότητας για τις γυναίκες. Από τις λιγοστές έρευνες και συνάμα μέσα από διαφορετικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις (δημοσιογραφική, επιστημονική και θεσμική), καθίσταται σαφές ότι η βία κατά των ηλικιωμένων γυναικών όχι μόνο υφίσταται αλλά και παραμένει συστηματικά αόρατη τόσο για την κοινωνία όσο και για τις αρμόδιες υπηρεσίες. Η παρούσα μελέτη, που περιλαμβάνει δύο ποσοτικές έρευνες και μία ποιοτική, φιλοδοξεί να καλύψει αυτό το κενό.

Στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση της έκτασης, της φύσης και των συνεπειών της έμφυλης βίας στις γυναίκες άνω των 60 ετών στην Ελλάδα. Καταγράφει τα σημερινά δεδομένα, τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες, σε ιδιαίτερες συνθήκες ευαλωτότητας λόγω διακρίσεων φύλου και ηλικίας ταυτόχρονα, ενώ παράλληλα γίνεται χαρτογράφηση των υποστηρικτικών δομών, των παραγόντων που ενισχύουν την κακοποίηση και των συνεπειών στην υγεία των γυναικών και στην κοινωνία γενικότερα.

Β. Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Στην ελληνική βιβλιογραφία, συνολικά, τα τελευταία χρόνια δεν υπάρχουν πολλές αναφορές για το φαινόμενο αυτό. Ενδεικτικά:

Η ακαδημαϊκή εργασία με θέμα: «**Έμφυλη βία και κατάθλιψη στην τρίτη ηλικία: Η περίπτωση των ΚΑΠΗ του Δήμου Τανάγρας**» (2024)¹ επιχειρεί ποιοτική και ποσοτική διερεύνηση της σχέσης μεταξύ βίας και ψυχικής υγείας. Σε δείγμα γυναικών 60+ από τα ΚΑΠΗ του Δήμου Τανάγρας, διαπιστώθηκε ότι το 20% είχε βιώσει μακροχρόνια

1. Αλλαγιάννη, Ε. (2024). Έμφυλη βία και κατάθλιψη στην τρίτη ηλικία: Η περίπτωση των ΚΑΠΗ του Δήμου Τανάγρας (Διπλωματική εργασία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο). Αποθετήριο ΑΠΘΕΣΙΣ.

κακοποίηση, κυρίως εντός του γάμου. Η συντριπτική πλειονότητα αυτών παρουσίαζε συμπτώματα κατάθλιψης και συναισθηματικής απάθειας. Η εργασία συνδέει τη μακρόχρονη κακοποίηση με την έννοια της «μαθημένης αδυναμίας», όπου τα θύματα δεν αναμένουν αλλαγή και εσωτερικεύουν τη βία ως φυσιολογική. Η ψυχική εξάντληση και η αίσθηση τελεσίδικου μέλλοντος οδηγούν συχνά σε παραίτηση και κοινωνική απόσυρση. Αξίζει να σημειωθεί ότι τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας στο δείγμα βρέθηκαν να διατρέχουν ανάλογο κίνδυνο κακοποίησης και κατάθλιψης. Η κατάθλιψη συσχετίστηκε με την κακοποίηση, ωστόσο δεν βρέθηκε συσχέτιση με την αποδοχή της βίας στη συζυγική σχέση. Αυτό είναι ένα ενδιαφέρον σημείο, καθώς δείχνει ότι η αποδοχή ή μη της βίας δεν φαίνεται να αποτελεί παράγοντα που να επηρεάζει την εμφάνιση κατάθλιψης, σε αντίθεση με την ίδια την εμπειρία της κακοποίησης. Παρά τους μεθοδολογικούς περιορισμούς, τα ευρήματα της έρευνας υπογράμμισαν την αναγκαιότητα σχεδιασμού και υλοποίησης παρεμβάσεων που στοχεύουν στην πρόληψη της κακοποίησης και στην προαγωγή της ψυχικής υγείας σε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας.

Η έρευνα του ΕΚΚΕ «Έμφυλη βία κατά των γυναικών και άλλες μορφές διαπροσωπικής βίας στην Ελλάδα» (2023) σε συνεργασία με την Eurostat (2021–2023)², παρότι δεν επικεντρώνεται αποκλειστικά στην τρίτη ηλικία, προσφέρει σημαντικά ποσοτικά δεδομένα. Το 90% των γυναικών που συμμετείχαν πιστεύουν ότι η βία κατά των γυναικών είναι «αρκετά ή πολύ συχνή», ενώ οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας δήλωσαν χαμηλότερη επίγνωση δικαιωμάτων και δυσκολία πρόσβασης σε υπηρεσίες. Η χαμηλή αναφορά περιστατικών σε αυτή την ηλικιακή ομάδα δεν σημαίνει απουσία βίας αλλά αντικατοπτρίζει τη σιωπή, τη ντροπή και την αίσθηση κοινωνικής εγκατάλειψης. Η έρευνα υποστηρίζει την ανάγκη για στοχευμένες πολιτικές που να αναγνωρίζουν τη διπλή διάκριση φύλου και ηλικίας.

Από τις πιο πρόσφατες ελληνικές ερευνητικές προσπάθειες σχετικά με την κακοποίηση ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας είναι η μελέτη «*What goes wrong with the perceptions of elder financial abuse? Data from older adults, health care professionals and students from Greece*» (2023)³, όπου η συγκεκριμένη έρευνα

2. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ). (2023). Έμφυλη βία κατά των γυναικών και άλλες μορφές διαπροσωπικής βίας στην Ελλάδα: Έκθεση Eurostat 2021–2023.

3. Giannouli, V., & Tsolaki, M. (2023). What goes wrong with the perceptions of elder financial abuse? Data from older adults, healthcare professionals and students from Greece. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 35(4), 441–458.

επικεντρώνεται στην αντίληψη και αναγνώριση της οικονομικής κακοποίησης ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας από διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες στην Ελλάδα: άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, επαγγελματίες υγείας και φοιτητές. Αν και δεν εστιάζει αποκλειστικά στην έμφυλη διάσταση της βίας, τα ευρήματά της αποκαλύπτουν σημαντικά στοιχεία για το πώς το φύλο και οι οικογενειακοί ρόλοι επηρεάζουν την αντίληψη της κακοποιητικής συμπεριφοράς. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι η οικονομική εκμετάλλευση από στενούς συγγενείς, όπως ενήλικα παιδιά ή συζύγους, συχνά δεν αναγνωρίζεται ως κακοποίηση από τους συμμετέχοντες, ιδιαίτερα όταν περιλαμβάνει «νόμιμες» ή κοινωνικά αποδεκτές πράξεις, όπως η μεταβίβαση περιουσίας. Αντίθετα, η κακοποίηση που διαπράττεται από πιο «απομακρυσμένα» πρόσωπα, όπως επαγγελματίες φροντιστές, γίνεται πιο εύκολα αντιληπτή ως καταχρηστική. Το εύρημα αυτό είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό, καθώς υποδηλώνει ότι η κακοποίηση στο πλαίσιο στενών οικογενειακών σχέσεων συχνά παραμένει αόρατη, παρά το γεγονός ότι οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας είναι πιο πιθανό να εξαρτώνται οικονομικά και πρακτικά από τα μέλη της οικογένειάς τους.

Η μελέτη υπογραμμίζει επίσης την ανάγκη για εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών υγείας, καθώς ακόμη και αυτοί, που θεωρητικά είναι σε θέση να ανιχνεύσουν τέτοια φαινόμενα, παρουσιάζουν σημαντικά κενά στην κατανόηση του τι συνιστά οικονομική κακοποίηση. Παρότι η έρευνα δεν αποσκοπούσε πρωτίστως στην ανάλυση της έμφυλης βίας, τα δεδομένα της αναδεικνύουν έμμεσα τη διαφοροποίηση του φύλου ως παράγοντα που επηρεάζει τόσο την ευαλωτότητα όσο και την κοινωνική αντίληψη της κακοποίησης. Οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας, ειδικά εκείνες με περιορισμένη αυτονομία ή πρόσβαση σε εισόδημα, διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο οικονομικής κακοποίησης, η οποία ενδέχεται να συνοδεύεται από άλλες μορφές βίας (ψυχολογική, λεκτική κ.λπ.). Η έρευνα επισημαίνει την ανάγκη για πολιτικές και παρεμβάσεις που να αναγνωρίζουν αυτές τις διαστάσεις και να προωθούν στοχευμένες δράσεις πρόληψης και προστασίας.

Συνολικά, η μελέτη συμβάλλει σημαντικά στη χαρτογράφηση της κακοποίησης ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στην Ελλάδα, επισημαίνοντας τα δομικά και κοινωνικά εμπόδια στην αναγνώρισή της και την αναγκαιότητα ενίσχυσης της εκπαίδευσης και της κοινωνικής ευαισθητοποίησης. Παρά το ότι η έμφυση δίνεται στην οικονομική κακοποίηση, τα ευρήματα μπορούν να λειτουργήσουν ως αφετηρία για περαιτέρω διερεύνηση της έμφυλης διάστασης της βίας σε ηλικιωμένα άτομα, ειδικά στο πλαίσιο οικογενειακών σχέσεων.

Από την ειδησεογραφική σκοπιά η καταγραφή της Καθημερινής στην έρευνα «**Οι σιωπηλές γυναίκες της τρίτης ηλικίας: Θύματα έμφυλης βίας στην Ελλάδα» (2025)**⁴ σκιαγραφεί το φαινόμενο της έμφυλης βίας με βάση μαρτυρίες επαγγελματιών και στοιχείων από δομές υποστήριξης. Οι ηλικιωμένες γυναίκες προσεγγίζουν τις υπηρεσίες κυρίως για «ουδέτερα» αιτήματα (π.χ. επιδόματα, φροντίδα υγείας ή διασύνδεση), αποκρύπτοντας τις βίαιες εμπειρίες τους. Η ψυχολογική και οικονομική βία φαίνεται να υπερτερούν, ενώ σημαντικό ρόλο παίζουν η έλλειψη ψηφιακών δεξιοτήτων, τα κοινωνικά στερεότυπα περί «χαμένων περιπτώσεων» και η περιορισμένη ενημέρωση για δικαιώματα και παροχές. Η έρευνα καταδεικνύει την ανάγκη για ενίσχυση της ψηφιακής και κοινωνικής ένταξης των γυναικών τρίτης ηλικίας, καθώς και την απαραίτητη κατάρτιση των επαγγελματιών σε θέματα ευαλωτότητας και ηλικιακής διάκρισης.

Τέλος, στην πρόσφατη έκδοση «**Το ελληνικό σύστημα φροντίδας ηλικιωμένων απέναντι στη δημογραφική γήρανση – Προκλήσεις συμπεριληπτικότητας και ισότητας των φύλων» (2025)**⁵ τα ερευνητικά αποτελέσματα ανέδειξαν ότι α) το ελληνικό σύστημα φροντίδας παρουσιάζει σοβαρές ελλείψεις με περιορισμένες δημόσιες δομές μακροχρόνιας φροντίδας και υπερβολική εξάρτηση από την άτυπη οικογενειακή φροντίδα και ανεπάρκεια εξειδικευμένου προσωπικού, β) η δημογραφική γήρανση επιτείνει τις πιέσεις στο σύστημα με τον αυξανόμενο δείκτη εξάρτησης των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας και τη μεγαλύτερη ζήτηση για υπηρεσίες στο σπίτι και μακροχρόνια φροντίδα, καθώς παρουσιάζει και οικονομική επιβάρυνση νοικοκυριών και κράτους, γ) αναδεικνύει σημαντικά ζητήματα κοινωνικής και γεωγραφικής ανισότητας με τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας σε αγροτικές/νησιωτικές περιοχές να έχουν μειωμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες, όπως επίσης και τους χαμηλοσυνταξιούχους συχνά να αποκλείονται από ιδιωτικές υπηρεσίες φροντίδας, δ) αναδεικνύει έντονες ανισότητες φύλου με τις γυναίκες να σκάνουν το 70–80% της άτυπης φροντίδας που οδηγεί σε εργασιακή επισφάλεια, μειωμένη συμμετοχή στην αγορά εργασίας, χαμηλότερες συντάξεις, αυξημένα επίπεδα άγχους και ψυχικής επιβάρυνσης και ότι οι ηλικιωμένες γυναίκες είναι πιο συχνά σε κίνδυνο φτώχειας λόγω χαμηλών συντάξεων σύμφωνα με τα παραπάνω, ε) ανεπαρκής ενσωμάτωση

4. Καθημερινή. (2025, Απρίλιος). Οι σιωπηλές γυναίκες της τρίτης ηλικίας: Θύματα έμφυλης βίας στην Ελλάδα. Kathimerini.gr. <https://www.kathimerini.gr/society/562741498/o-chartistis-emfylis-viasstin-ellada-apokalyptiki-ereyna>

5. Καραμεσίνη, Μ., & Καραμεσίνη, Μ. (2025). Το ελληνικό σύστημα φροντίδας ηλικιωμένων αντιμέτωπο με τη δημογραφική γήρανση: Οι προκλήσεις της συμπεριληπτικότητας και της ισότητας των φύλων. Τόπος.

συμπεριληπτικών πολιτικών που σημαίνει την έλλειψη υπηρεσιών προσαρμοσμένων σε ΑμεΑ, μετανάστες, άτομα με άνοια και την ελλιπή κατάρτιση προσωπικού σε θέματα πολυπολιτισμικότητας, φύλου και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και στη ανάγκη για στρατηγική μακροχρόνιας φροντίδας (Long Term Care), δηλαδή απαιτείται εθνικό σχέδιο, στα πρότυπα άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Συνολικά, όλες οι ελληνικές μελέτες αναδεικνύουν την ανάγκη για αναμόρφωση του θεσμικού πλαισίου, εκπαίδευση των επαγγελματιών, ενεργοποίηση των κοινοτήτων, και σχεδιασμό υπηρεσιών που λαμβάνουν υπόψη την πολλαπλή ευαλωτότητα των γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας. Η έμφυλη βία στην τρίτη ηλικία δεν είναι μόνο ζήτημα κοινωνικής προστασίας, αλλά και αναγκαίας επανεξέτασης του πώς η κοινωνία αντιλαμβάνεται και φροντίζει τις γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας.

Ακόμα και στην πιο πρόσφατη ξένη βιβλιογραφία, στο «**Violence, Abuse and Neglect in Older Women in Rural and Remote Areas: A Scoping Review and Prevalence Meta-Analysis» (2024)**⁶, στόχος ήταν να εξεταστεί η συχνότητα, οι παράγοντες κινδύνου και προστασίας, καθώς και οι συνέπειες της κακοποίησης και της αμέλειας σε γυναίκες ηλικίας μεγαλύτερης των 60 ετών σε απομακρυσμένες/αγροτικές περιοχές. Η μελέτη συνοψίζει τις επιπτώσεις στην σωματική και ψυχική υγεία των γυναικών, αλλά επισημαίνει επίσης ότι πολιτισμικές κοινωνικές νόρμες και οι προσδοκίες λόγω φύλου επηρεάζουν τον τρόπο που οι γυναίκες αντιλαμβάνονται την κακοποίηση και την αντιμετωπίζουν αλλά και αντιδρούν.

Επιπλέον και στην έρευνα «**Adverse Health Correlates of Intimate Partner Violence against Older Women: Mining Electronic Health Records» (2023)**⁷ στόχος ήταν να εντοπιστούν οι δείκτες υγείας μέσα από τις διαγνώσεις και την συνοσηρότητα σε γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας που σχετίζονται με την έμφυλη βία, χρησιμοποιώντας πραγματικά ιατρικά δεδομένα/αρχεία. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι οι διαγνώσεις που συνοδεύουν παλιότερα θύματα περιλαμβάνουν υψηλότερα ποσοστά προβλημάτων όπως κατάχρηση ουσιών, αλλά και άλλες νοσηρότητες όπως π.χ. σωματικά προβλήματα, βρέθηκαν αυξημένοι δείκτες σε θέματα ψυχικής

6. Ricoy-Cano, A. J., Zambrano-Rodriguez, C. V., de la Fuente-Robles, Y. M., & Vázquez-Pena, G. E. (2024). Abuse and neglect in older women in rural and remote areas: A scoping review and prevalence meta-analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 25(4), 3037–3053. <https://doi.org/10.1177/15248380241234342>

7. Yilmaz, S., Gunay, E., Lee, D. H., Whiting, K., Silver, K., Koyuturk, M., et al. (2023). Adverse health correlates of intimate partner violence against older women: Mining electronic health records. *PLoS ONE*, 18(3), e0281863. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0281863>

υγείας, προβλήματα των οστών/μυών, νεοπλάσματα, καθώς και διαταραχές σε όργανα όπως δέρμα, αυτιά, μύτη, λαιμός σε σύγκριση με νεότερες γυναίκες. Το συμπέρασμα ήταν ότι τα μοτίβα που χρησιμοποιήθηκαν μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως "δείκτες-σήματα" για την έγκαιρη αναγνώριση της έμφυλης βίας σε μεγαλύτερες γυναίκες, και να βοηθήσουν στο σχεδιασμό του συστηματικού ελέγχου σε κλινικά περιβάλλοντα για την αναγνώριση της βίας.

Στο «*Violence against older women: A systematic review of qualitative literature*» (2020)⁸ βασικός στόχος ήταν να καταγραφούν τα μοτίβα, οι εμπειρίες, οι μορφές βίας και οι δυναμικές που βιώνουν οι γυναίκες ηλικίας μεγαλύτερης ηλικίας, εστιάζοντας σε ποιοτικά δεδομένα μέσα από συνεντεύξεις και αφηγήσεις για να κατανοηθεί καλύτερα πώς βιώνουν τη βία. Η έρευνα ανέδειξε ότι υπάρχει σημαντικό κενό στη βιβλιογραφία: λίγες ποιοτικές μελέτες εστιάζουν ειδικά σε γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας, οι τύποι βίας που αναφέρονται περιλαμβάνουν σωματική, ψυχολογική/συναισθηματική, οικονομική, καθώς και την παραμέληση και ότι οι γυναίκες αυτές μπορεί να έχουν ειδικές ανάγκες: εξάρτηση από συντρόφους/φροντιστές, μειωμένη κινητικότητα, ασθένειες, που κάνουν τον έλεγχο και την αναφορά της βίας πιο δύσκολη. Το πιο σημαντικό ήταν όμως ότι ανέδειξε ότι τα εμπόδια στην πρόσβαση για την υποστήριξή τους ήταν ο φόβος, ντροπή, κοινωνική απομόνωση, καθώς και έλλειψη «ηλικιακά ευαίσθητων» υπηρεσιών.

Στο «*Older people's experiences of elder abuse in residential care settings: A scoping review*» (2024)⁹ πρωταρχικός σκοπός ήταν να εξετάσει τις εμπειρίες κακοποίησης από τις ίδιες τις γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας που ζουν σε δομές φροντίδας ή οίκους ευγηρίας, κλινικές μακροχρόνιας φροντίδας τι μορφές έχουν, πώς βιώνονται και πώς αναφέρονται. Η έρευνα δείχνει ότι υπάρχει περιορισμένες βιβλιογραφικές αναφορές για τις εμπειρίες σε δομές φροντίδας και πολλές μελέτες επικεντρώνονται μόνο σε ποσοτικά δεδομένα, αλλά όχι τόσο πολύ σε αφηγήσεις και ποιοτικές εμπειρίες. Οι μορφές κακοποίησης που αναφέρονται περιλαμβάνουν παραμέληση, σωματική κακοποίηση, ψυχολογική βία και οι περισσότεροι ηλικιωμένοι σε δομές συχνά αναφέρουν το αίσθημα της ανασφάλειας, φόβου ή εξάρτησης από

8. Meyer, S. R., Lasater, M. E., & García-Moreno, C. (2020). Violence against older women: A systematic review of qualitative literature. *PLoS ONE*, 15(9), e0239560. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0239560>

9. Duffy, A., Connolly, M., & Browne, F. (2024). Older people's experiences of elder abuse in residential care settings: A scoping review. *Journal of Advanced Nursing*, 80(6), 2214–2227. <https://doi.org/10.1111/jan.15992>

το προσωπικό. Η μελέτη επισημαίνει ότι χρειάζεται καλύτερη εκπαίδευση του προσωπικού, πολιτικές πιο «ευαίσθητες» σε θέματα τρίτης ηλικίας και μηχανισμοί αναφοράς εντός αυτών των δομών.

Τέλος, στο «*Elder abuse without borders: a systematic review and meta-analysis*» (2025)¹⁰ στόχος ήταν να εξεταστεί παγκοσμίως η κακοποίηση ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας ανεξάρτητα από τη χώρα και το γεωγραφικό πλαίσιο και να υπολογίσει τη συνολική συχνότητα καθώς και τις μορφές πιο συνηθισμένης κακοποίησης. Τα αποτελέσματα της έρευνας διαπίστωσαν ότι πάνω από 1/4 των ατόμων μεγαλύτερων ηλικιών παγκοσμίως αναφέρει την κακοποίηση που βιώνει, η πιο συχνή μορφή κακοποίησης είναι η συναισθηματική/ψυχολογική κακοποίηση, η σεξουαλική κακοποίηση φαίνεται ότι υποκαταγράφεται πιθανώς εξαιτίας του στίγματος. Επίσης, διαπιστώνονται μεγάλες διαφορές ανά περιοχή και τύπο χώρας, διαφορές στους πολιτισμικούς και κοινωνικό-οικονομικούς παράγοντες που παίζουν σημαντικό ρόλο. Η έρευνα ανέδειξε ότι η ανάπτυξη εργαλείων παρακολούθησης, η εκπαίδευση των επαγγελματιών και πολιτικές προστασίας για άτομα μεγαλύτερης ηλικίας είναι σημαντικά πεδία και πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία.

Συνεκτιμώντας όλα τα παραπάνω σημεία των ερευνών και στην ελληνική και στην ξένη βιβλιογραφία μπορούμε να συμπεράνουμε ότι α) οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας είναι ακόμα λιγότερο ορατές στις μεγάλες έρευνες βίας (όπως αυτή του ΕΚΚΕ), επειδή οι περισσότερες ερευνητικές προσπάθειες καλύπτουν ευρύ φάσμα ηλικιών και δεν εστιάζουν αποκλειστικά στις 60+, β) υπάρχουν βασικά κενά στις υπηρεσίες και τα δεδομένα δείχνουν ότι ένα ποσοστό γυναικών 60+ αναζητά στήριξη π.χ. σε ξενώνες, αλλά μπορεί να υπάρχει περιορισμένη πρόσβαση σε κατάλληλες δομές ή υπηρεσίες, καθώς δεν είναι σχεδιασμένες ειδικά για τις ανάγκες αυτών των γυναικών, γ) υπάρχει αναγνώριση της ανάγκης για ειδική εκπαίδευση επαγγελματιών, καθώς οι γυναίκες 60+ μπορούν να έχουν διαφορετικά μοτίβα κακοποίησης ή διαφορετικά εμπόδια στην αναφορά της βίας, δ) η κακοποίηση σε γυναίκες 60+ δεν είναι σπάνιο φαινόμενο και οι μελέτες δείχνουν σημαντικά ποσοστά, αλλά η αναφορά/καταγραφή μπορεί να υποεκτιμάται, ε) οι γυναίκες 60+ έχουν ειδικά χαρακτηριστικά κινδύνου, όπως οικονομική εξάρτηση, φυσική/λειτουργική εξασθένιση, κοινωνική απομόνωση γεγονός που διαφοροποιούν τη βία σε σχέση με νεότερες γυναίκες.

10. Kitaw, T. A., Baylie, A., Tekle, B. A., et al. (2025). Elder abuse without borders: A systematic review and meta-analysis. *BMC Public Health*, 25, 2268. <https://doi.org/10.1186/s12889-025-23548-9>

Γ. Ορισμοί

Τρίτη Ηλικία¹¹

Ηλικιωμένος χαρακτηρίζεται ο άνθρωπος που διανύει την τρίτη ηλικία. Αν και δεν υπάρχει βιολογικός, δημογραφικός ή κοινωνικός καθορισμός της τρίτης ηλικίας, για στατιστικούς λόγους έχει γίνει δεκτό, ότι στους ηλικιωμένους ανήκουν τα άτομα που έχουν υπερβεί το 65ο έτος τους. Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε) τοποθετεί την τρίτη ηλικία για τις περισσότερες δυτικές χώρες μετά την ηλικία των 65 ετών, οπότε και αρχίζει η συνταξιοδότηση ενός ανθρώπου. Υπάρχουν διαφορετικοί επίσημοι όροι που αποδίδονται στα άτομα της τρίτης ηλικίας, όπως «ηλικιωμένοι», «συνταξιούχοι» και «υπερήλικες» (older adults). Ο ΟΗΕ θεωρεί ως «ηλικιωμένα άτομα» τα άτομα άνω των 60 ετών. Δεδομένης της ευρείας επιστημονικής αποδοχής, ιδίως στις ανεπτυγμένες χώρες, του προσδιορισμού ως ηλικιωμένων, των ατόμων άνω των 65 ετών, στο παρόν οι σχετικοί όροι αναφέρονται στα άτομα αυτής της ηλικιακής ομάδας. Ο δε ορισμός της «Τρίτης Ηλικίας», σύμφωνα και με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (Π.Ο.Υ.) είναι αρκετά δύσκολος, καθώς υπάρχουν διαφοροποιήσεις μεταξύ του δυτικού κόσμου και αναπτυσσόμενων χωρών ως προς το προσδόκιμο ζωής.

Στην παρούσα μελέτη επιλέγουμε τον όρο «άτομα μεγαλύτερης ηλικίας» και «γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας» έναντι του όρου «ηλικιωμένους».

Ορισμός Ενδοοικογενειακής βίας με βάση τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης¹²

Η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα σύνθετο κοινωνικό ζήτημα που παραμένει επίκαιρο, καθώς εμφανίζεται διαχρονικά σε όλες τις εποχές και κοινωνίες. Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, στο άρθρο 3, παρέχει έναν σαφή και πλήρη ορισμό του φαινομένου, περιγράφοντάς το ως κάθε μορφή βίας που εκδηλώνεται μέσα στο οικογενειακό ή οικείο περιβάλλον. «Κάθε πράξη φυσικής, σεξουαλικής, ψυχολογικής ή οικονομικής βίας, η οποία συμβαίνει εντός της οικογένειας ή οικογενειακής

11. World Health Organization. (2011). Global health and aging (WHO HS, NIH Publication No. 11-7737). https://www.nia.nih.gov/sites/default/files/d7/nia-who_report_booklet_oct-2011_a4_1-12-12_5.pdf και ΕΛΣΤΑΤ. Δημογραφικά στοιχεία – Ορισμός ηλικίας και πληθυσμιακές πληροφορίες. <https://www.statistics.gr/demography/bloc-1c.html?lang=el>

12. Συμβούλιο της Ευρώπης. (2011). Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, Άρθρο 3, εδάφιο β'). <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680462536>

μονάδας, ή μεταξύ πρώην ή νυν συζύγων ή συντρόφων, ανεξάρτητα ή όχι του κατά πόσο ο δράστης μοιράζεται ή έχει μοιραστεί την ίδια κατοικία με το θύμα»¹³. Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης αποτελεί το πρώτο νομικά δεσμευτικό κείμενο που θέτει κριτήρια για την πρόληψη της έμφυλης βίας, υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 2011, τέθηκε σε ισχύ το 2014 και υπογράφηκε από την ΕΕ το 2017. Αν και υπογράφηκε στην Κωνσταντινούπολη, από όπου πήρε και το όνομά της, αξίζει να σημειωθεί ότι η Τουρκία έχει ανακοινώσει την αποχώρησή της από αυτήν. Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης αποσκοπεί στη διασφάλιση των βασικών δικαιωμάτων των γυναικών, τα οποία συχνά παραβιάζονται μέσω της ενδοοικογενειακής βίας. Η ανομοιογένεια στη νομική αντιμετώπιση του φαινομένου από τα κράτη-μέλη κατέστησε αναγκαία τη δημιουργία ενός ενιαίου νομικού πλαισίου, που να εναρμονίζει τις εθνικές νομοθεσίες και να προωθήει συγκεκριμένα διοικητικά και ποινικά μέτρα για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών.

Η Σύμβαση δίνει έμφαση στην πρόληψη, επιβάλλοντας στα κράτη υποχρεώσεις, όπως την κατάρτιση επαγγελματιών που βοηθούν τα θύματα και την υλοποίηση δράσεων ενημέρωσης για την εξάλειψη στερεοτύπων και την ενίσχυση της αποδοχής της διαφορετικότητας. Παράλληλα, προωθεί την προστασία των θυμάτων, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να απομακρυνθούν από τον κακοποιτή ή την κοινή κατοικία. Ιδιαίτερη σημασία έχει η ποινικοποίηση πράξεων που μέχρι πρότινος δεν καλύπτονταν από τον Ποινικό Κώδικα, όπως ο εξαναγκασμός σε γάμο και η παρενόχληση (stalking). Η Σύμβαση ενθαρρύνει την εφαρμογή των μέτρων και σε περιπτώσεις όπου τα θύματα δεν είναι γυναίκες, αλλά άνδρες ή αγόρια. Επιπλέον, στο άρθρο 3 διευκρινίζεται ότι ο όρος «φύλο» αναφέρεται στην κοινωνική και όχι στη βιολογική του διάσταση.

Τα επιμέρους κεφάλαια της Σύμβασης καθορίζουν τους στόχους της, που περιλαμβάνουν την προστασία των γυναικών από κάθε μορφή βίας, την εξάλειψη των διακρίσεων και την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας. Περιγράφονται επίσης οι πολιτικές και τα μέτρα που πρέπει να υιοθετήσουν τα κράτη για την πρόληψη, τον συντονισμό και την υποστήριξη των θυμάτων.

Μια σημαντική καινοτομία της Σύμβασης είναι η δημιουργία μηχανισμού παρακολούθησης, με βασικό όργανο την GREVIO, μια ανεξάρτητη επιτροπή ειδικών που αξιολογεί την εφαρμογή της Σύμβασης από τα κράτη που την έχουν επικυρώσει.

13. Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, Άρθρο 3, εδάφιο β'

Με την κύρωσή της, η Σύμβαση γίνεται δεσμευτικός νόμος και αποτελεί την πρώτη διεθνή συμφωνία που αναγνωρίζει και ορίζει ρητά τη βία λόγω φύλου, ανοίγοντας τον δρόμο για την ποινική αντιμετώπιση πρακτικών που πλήττουν κυρίως γυναίκες και κορίτσια.

Τέλος, η Σύμβαση διασφαλίζει την ίση προστασία όλων των γυναικών, ανεξαρτήτως κοινωνικής ή πολιτισμικής ταυτότητας, παρέχοντας πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, στέγασης, νομικής και κοινωνικής υποστήριξης, εκπαίδευσης και απασχόλησης. Ιδιαίτερα θετική είναι και η κατάργηση του άρθρου 339 του Ποινικού Κώδικα, που επέτρεπε την παύση δίωξης για αποπλάνηση ανηλίκου κάτω των 15 ετών σε περίπτωση γάμου με τον δράστη.

Η ενδοοικογενειακή βία συγκαταλέγεται στις πιο συχνές μορφές βίας που βασίζεται στο φύλο, με παγκόσμια διάσταση. Εκδηλώνεται εντός του οικογενειακού ή οικιακού περιβάλλοντος και περιλαμβάνει διάφορες μορφές κακοποίησης ή απειλής, όπως λεκτική, ψυχολογική, σωματική, σεξουαλική και οικονομική. Οι δράστες και τα θύματα μπορεί να είναι νυν ή πρώην σύζυγοι, σύντροφοι, άτομα που έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης ή άλλα μέλη της οικογένειας. Η πιο συνηθισμένη μορφή είναι η βία που ασκείται από τον νυν ή πρώην σύντροφο προς τη γυναίκα. Στην Ελλάδα, η ενδοοικογενειακή βία έχει αναγνωριστεί ως ποινικά κολάσιμη πράξη και τιμωρείται αυστηρά, βάσει νομοθεσίας που θεσπίστηκε το 2006 με τον Ν.3500.

Αφορά όλες τις πράξεις που εμπεριέχουν βία, σε οποιαδήποτε μορφή, δηλ. σωματική, σεξουαλική/βιασμός, ψυχολογική, συναισθηματική, λεκτική ή οικονομική βία, Πνευματική/ Ψηφιακή Κακοποίηση, Απειλές βλάβης ή θανάτου, Παρενόχληση ή Παρακολούθηση (φυσική ή ηλεκτρονική), Εξαναγκαστική ή Ελεγκτική Συμπεριφορά, Κακοποίηση Βασισμένη στην Τιμή και έχει αποδειχθεί ότι διαπράττεται στο πλαίσιο της οικογενειακής εστίας ως επίθεση, επίθεση και χειροδικία, επίθεση με επικίνδυνα αντικείμενα, επίθεση με σκοπό τον τραυματισμό, φόνο, βιασμό, η στενή παρακολούθηση, η απομόνωση από τον κοινωνικό περίγυρο, το ξύλο, βασανιστήρια, εγκαυματα κ.α.¹⁴ και συμβαίνει εντός της οικογένειας ή της οικιακής μονάδας ή ανάμεσα σε πρώην ή νυν συζύγους ή συντρόφους, είτε ο αυτουργός διαμένει ή διέμενε στην ίδια κατοικία με το θύμα είτε όχι.

Η έμφυλη ενδοοικογενειακή βία είναι ένα προβληματικό πεδίο που αφορά ολόκληρη την κοινωνία γιατί περιλαμβάνει βία διαφόρων συμμετεχόντων σε αυτό που απο-

14. Livingston, J. (1996). *Crime and criminology* (2nd ed., pp. 202–213). PrenticeHall.

καλούμε οικογενειακό κορμό, κυρίως μεταξύ νόμιμων συζύγων, ανύπαντρα ζευγάρια με ή χωρίς παιδιά, πρόσωπα συγγενικά εξ' αίματος ή εξ' αγχιστείας (π.χ. γονείς, πεθερικά), πρόσωπα τα οποία συγκατοικούν¹⁵ όπως αδέρφια, επιθέσεις εναντίον παιδιών από τους γονείς τους, εγκληματικές πράξεις, οι οποίες γενικά διαπράττονται κατά του προσώπου, το οποίο έχει οικογενειακή ή μια πολύ στενή σχέση με τον δράστη με γεγονός ότι ο δράστης και το θύμα συνδέονται με οικογενειακή ή άλλη στενή διαπροσωπική σχέση (π.χ. συγγένεια, οικογενειακές φιλίες κ.α.).

Το χωροταξικό πλαίσιο για να ασκηθεί η βία, η βάση της βίας, τοποθετείται μέσα στο πλαίσιο της οικογενειακής εστίας. Συνεπώς, το θύμα της ενδοοικογενειακής βίας προκύπτει κάθε φορά από ένα «ζεύγος», που προβαίνει σε μια εγκληματική πράξη και έχει έναν δράστη και ένα θύμα. Τα «εγκληματικά ζεύγη» ή «έγκλημα των δύο», λοιπόν, χρησιμοποιούνται προκειμένου να εξιχνιασθεί και να κατανοηθεί η πράξη και ο ρόλος καθενός από τους πρωταγωνιστές (δράστη και θύμα)¹⁶. Τέτοια ζεύγη είναι: α) το ζεύγος γονέων-συζύγων (πατέρας-μητέρα) ή αλλιώς ονομάζεται «συντροφική βία» («partner violence», «battering» ή «spouseabuse») και γενικά θεωρείται ως η περισσότερο σοβαρή και η περισσότερο διαδεδομένη από ότι οι άλλες μορφές βίας, β) το ζεύγος γονέα-παιδιού με όπου χρειαστεί μια διάκριση παραπάνω π.χ. μητέρας-αγοριού και πατέρα-κόρης με πράξεις κακομεταχείρισης και επιθέσεις εναντίον των παιδιών τους ή/και αντίστροφα, γ) εκμετάλλευση ηλικιωμένων ατόμων της οικογένειας και δ) οποιαδήποτε μορφή βίας η οποία ασκείται από και προς τα μέλη της ίδιας οικογένειας π.χ. βία μεταξύ αδελφών¹⁷.

Αυτή η εμβάθυνση στην έννοια των εγκληματικών ζευγών επιτρέπει την κατανόηση της βίας όχι μόνο ως μεμονωμένης πράξης αλλά ως κοινωνικό φαινόμενο που αναπαράγεται μέσα από οικογενειακές δομές, πολιτισμικές αντιλήψεις και σχέσεις εξουσίας.

15. Νικολαΐδης, Γ. (έτος αν υπάρχει). Βία κατά ανηλίκων: Ένα φαινόμενο στις εσχαιές του χώρου της υγείας, της δικαιοσύνης και της κοινωνικής πολιτικής. Στο Δ. Χιόνης, Φ. Ντούρα, & Π. Ζαγούρα (Επιμ.), Διεπιστημονικότητα και διαειδικότητα για την κοινωνική ένταξη του νεαρού παραβάτη (Ειδική Έκδοση Τόμου Πρακτικών του Επιστημονικού Συνεδρίου, Αθήνα, σ. σελ. αν υπάρχουν). Εκδόσεις Σάκκουλα. Συμβούλιο της Ευρώπης. (2011). Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας: Άρθρο 3. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680462536>

16. Κατσιγαράκη, Ε. (2004). *Οικογένεια και παραβατικότητα* (σ. 202). Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα.

17. Μέλη της ίδιας οικογένειας θεωρούνται είτε πρόκειται για νόμιμους συζύγους, είτε για ανύπαντρα ζευγάρια με ή χωρίς παιδιά- φυσικά ή μη τέκνα αυτών-πρόσωπα συγγένειας εξ' αίματος ή εξ' αγχιστείας (π.χ. γονείς, πεθερικά), πρόσωπα τα οποία συγκατοικούν (π.χ. ζευγάρια του ίδιου φύλου).

Βία κατά των Γυναικών¹⁸

Νοείται οποιαδήποτε πράξη βίας με βάση το φύλο που έχει ή μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα, σωματική, σεξουαλική ψυχολογική ή οικονομική βλάβη, συμπεριλαμβανομένων των απειλών για τέτοιες πράξεις, του εξαναγκασμού ή της αυθαίρετης στέρησης της ελευθερίας, είτε στο δημόσιο ή τον ιδιωτικό βίο. Αποτελεί παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μορφή διάκρισης κατά των γυναικών. Η βία που συνδέεται με το φύλο περιλαμβάνει μορφές βίας, όπως η βία σε στενές σχέσεις, η σεξουαλική βία (συμπεριλαμβανομένου του βιασμού, της σεξουαλικής επίθεσης και της παρενόχλησης), η ψυχολογική και οικονομική βία, ο εγκλεισμός, η εμπορία γυναικών, η καταναγκαστική πορνεία, η δουλεία και διάφορες μορφές επιβλαβών πρακτικών όπως ο γάμος ανηλίκων ή/και ο καταναγκαστικός γάμος, ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων, τα εγκλήματα για λόγους τιμής, η καταναγκαστική άμβλωση, η καταναγκαστική εγκυμοσύνη και η καταναγκαστική στειρώση.

Η βία κατά των γυναικών που συνδέεται με το φύλο βασίζεται σε ιεραρχικές και άνισες δομικές σχέσεις εξουσίας, οι οποίες εκπορεύονται από έμφυλες νόρμες και κανόνες που σχετίζονται με την κουλτούρα. Επίσης, αποκαλύπτει κυριαρχία στην έμφυλη συμβολική και πολιτιστική τάξη και συχνά εκδηλώνεται ως άμεση βία. Ο ορισμός αυτός υπογραμμίζει το γεγονός ότι η βία κατά γυναικών συνδέεται με το φύλο, στοχεύει να καταστήσει πιο εμφανή την ιστορική ανισορροπία εξουσίας μεταξύ γυναικών και ανδρών, και επιχειρεί να αποτυπώσει το καταπιεστικό πρότυπο καταναγκαστικού ελέγχου, που στερεί από τις γυναίκες θεμελιώδεις ελευθερίες και δικαιώματα.

Βία κατά των Ανδρών¹⁹

Η ενδοοικογενειακή βία έχει ιστορικά συνδεθεί με τη γυναίκα ως θύμα και

18. European Institute for Gender Equality (EIGE). (n.d.). Family. https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1312?language_content_entity=el

19. Ενδεικτικά στα: United Nations. (1993, March 11). Men, boys must speak out, take action to end gender-based violence, delegates tell Commission on Status of Women. <http://www.un.org/press/en/2013/wom1949.doc.htm> στο SymbEU Project. (2020). Σημείωμα πολιτικής: Έμφυλη βία κατά των ανδρών: Ένα κρυφό ζήτημα (N. Πεταλίδου). JeanMonnet., στο Καραγιάννη, Δ. (2018). Η βία κατά των ανδρών στις ερωτικές σχέσεις: Μια αθέατη πραγματικότητα. Εγκληματολογική Επιθεώρηση., στο Frunse, T., Tobi, S. E., & Mohammad, S. (2019, October 24). Addressing sexual violence against the male gender: A legal perspective. CAJPHR – Centre for African Justice, Peace and Human Rights. <https://www.cajphr.org/addressing-sexual-violence-male>

τον άνδρα ως θύτη. Ωστόσο, σύγχρονες μελέτες αποκαλύπτουν ότι οι γυναίκες μπορούν εξίσου να ασκούν κακοποιητική συμπεριφορά μέσα σε μια σχέση, είτε σωματικά, είτε ψυχολογικά, είτε συναισθηματικά. Ο πιο ευρύς και περιεκτικός ορισμός της ενδοοικογενειακής βίας μας επιτρέπει πλέον να αναγνωρίζουμε και να διερευνούμε περιστατικά κακοποίησης σε δυναμικές σχέσεων που δεν ακολουθούν το παραδοσιακό μοτίβο του άνδρα ως επιτιθέμενου και της γυναίκας ως θύματος.

- Η κακοποίηση που υφίστανται οι άνδρες είναι ένα φαινόμενο πολύ πιο διαδεδομένο απ' όσο συνήθως αντιλαμβανόμαστε και παρατηρείται τόσο σε ετεροφυλόφιλες όσο και σε ομόφυλες σχέσεις.
- Η κακοποίηση ανδρών παρατηρείται σε κάθε πολιτισμικό και κοινωνικό πλαίσιο, ανεξαρτήτως ηλικίας, επαγγέλματος ή κοινωνικής θέσης.
- Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει αναγνωρίσει ότι και οι άνδρες είναι δυνατόν να αποτελέσουν θύματα ενδοοικογενειακής βίας.
- Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, η αύξηση των ενδοοικογενειακών συγκρούσεων, σε συνδυασμό με την κοινωνική πίεση που αποτρέπει πολλούς άνδρες-θύματα από το να μιλήσουν ανοιχτά για την κακοποίηση που υφίστανται, ανέδειξε μια συχνά αποσιωπημένη πτυχή του προβλήματος (κοινωνική κατακραυγή).
- Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με πρόταση ψηφίσματος το 2020, ανέδειξε την ανάγκη αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας κατά των ανδρών, υπογραμμίζοντας τη σημασία της ισότιμης εφαρμογής της απαγόρευσης διακρίσεων, όπως προβλέπεται στο Άρθρο 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Είναι δύσκολο για πολλούς να αποδεχτούν ότι οι γυναίκες μπορεί να επιτεθούν σε άνδρες, και αυτό το φαινόμενο συχνά υποεκτιμάται ή αποσιωπάται λόγω κοινωνικών στερεοτύπων και πολιτισμικών προκαταλήψεων.

- Κοινωνικά στερεότυπα: Η κοινωνία έχει διαμορφώσει την εικόνα του άνδρα ως "δυνατού" και της γυναίκας ως "ευάλωτης". Αυτό καθιστά δύσκολο να φανταστούμε έναν άνδρα ως θύμα και μια γυναίκα ως θύτη.
- Ντροπή και στίγμα: Πολλοί άνδρες που πέφτουν θύματα διστάζουν να μιλήσουν, φοβούμενοι ότι θα γελοιοποιηθούν ή δεν θα τους πιστέψει κανείς.

Η παραδοχή ότι ένας άνδρας υπέστη βία από γυναίκα θεωρείται από κάποιους "αδυναμία".

- Έλλειψη θεσμικής αναγνώρισης: Οι περισσότερες πολιτικές και δομές υποστήριξης έχουν σχεδιαστεί για γυναίκες-θύματα, με αποτέλεσμα οι άνδρες να μην έχουν εύκολη πρόσβαση σε βοήθεια ή να μην αναγνωρίζονται ως θύματα.
- Μειωμένη ορατότητα στα ΜΜΕ: Τα περιστατικά βίας από γυναίκες προς άνδρες σπάνια προβάλλονται, είτε επειδή θεωρούνται "ασήμαντα", είτε επειδή δεν ταυριάζουν με την κυρίαρχη αφήγηση περί έμφυλης βίας.

Αν και η πλειονότητα των θυμάτων έμφυλης βίας είναι γυναίκες, υπάρχουν ενδείξεις ότι ένα σημαντικό ποσοστό ανδρών έχει βιώσει σωματική ή ψυχολογική βία από γυναίκες συντρόφους, ιδιαίτερα σε σχέσεις με έντονη συναισθηματική ή εξουσιαστική δυναμική. Ωστόσο, τα στατιστικά στοιχεία είναι περιορισμένα, καθώς πολλοί άνδρες δεν καταγγέλλουν τέτοια περιστατικά²⁰.

Έμφυλη βία²¹

Η «έμφυλη βία» και η «βία κατά των γυναικών» είναι δύο όροι που χρησιμοποιούνται συχνά εναλλακτικά, καθώς η βία κατά των γυναικών προκαλείται (κυρίως από άνδρες) για λόγους που βασίζονται στο φύλο και επηρεάζει τις γυναίκες δυσανάλογα. Η βία κατά των γυναικών είναι ίσως η πιο επαίσχυντη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δεν κάνει διαχωρισμό μεταξύ συνόρων, πολιτισμών ή πλούτου και όσο συνεχίζεται, δεν μπορούμε να ισχυριζόμαστε ότι κάνουμε ουσιαστική πρόοδο προς την ισότητα, την ανάπτυξη και την ειρήνη.

Έμφυλη βία σε ηλικιωμένους²²

Η συγκεκριμένη μορφή βίας έχει παρόμοια χαρακτηριστικά με άλλες μορφές βίας αλλά υπάρχουν βασικές διαφορές, όπως:

20. Κοτζάμπαση, Α. (2012). Η ενδοοικογενειακή βία: Πτυχές του αστικού δικαίου πριν και μετά το ν. 3500/2006. Στο Α. Κοτζάμπαση, Ν. Κουμουτζής, Γ. Λέκκας, Δ. Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Π. Ραβδός, Γ. Σεργίδης, Θ. Τροκάνας, Χ. Αργυρόπουλος, Κ. Φουντεδάκη, & Ε. Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη (Επιμ.), Το οικογενειακό δίκαιο στον 21ο αιώνα (σσ. αν υπάρχουν). ΣάκουλαςΚαίσιτοPapadakaki, M., Eftychidi, R., & Chlioutakis, J. (2023). Male victims of intimate partner violence in Greece during the Covid-19 pandemic: Prevalence and risk factors. *Population Medicine*, A1265. <https://doi.org/10.18332/popmed/163828>, Kolbe, V., & Büttner, A. (2020). Domestic violence against men: Prevalence and risk factors. *Dtsch Arztebl*, <https://doi.org/10.3238/arztebl.2020.0534>

21. 4η Παγκόσμια Διάσκεψη Γυναικών. (1995). 4η Παγκόσμια Διάσκεψη Γυναικών. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/memo_95_113

22. Αλλαγιάννη, Ε. (2024). Έμφυλη βία και κατάθλιψη στην τρίτη ηλικία: Η περίπτωση των ΚΑΠΗ του Δήμου Τανάγρας (Διπλωματική εργασία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο). Αποθετήριο ΑΠΟΘΕΣΙΣ. <https://apothesis.eap.gr/archive/item/199231?lang=el>

- έμφυλες διαφορές, δηλ και οι άνδρες και οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας μπορεί να κακοποιούν ή/και να παραμελούν, οι άνδρες και οι γυναίκες μπορούν να βρεθούν σε κίνδυνο κακοποίησης αλλά οι γυναίκες βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο σύμφωνα με μελέτες²³,
- τα θέματα δύναμης και εξουσίας καθώς και η εξάρτηση από άλλους καθιστά τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας ευάλωτα στην κακοποίηση π.χ. ο δράστης να είναι οικονομικά ή συναισθηματικά εξαρτώμενος από το ηλικιωμένο άτομο,
- η κακοποίηση σε μεγαλύτερη ηλικία δεν προσεγγίζεται μόνο στο πλαίσιο της «κακοποίησης ηλικιωμένων», αλλά έχει διακρίσεις όπως το φύλο που συνήθως αγνοούνται,
- αντιμετωπίζει τους άνδρες και γυναίκες θύματα με τον ίδιο τρόπο,
- δεν αγνοεί τις δυναμικές που υπάρχουν στις οικογενειακές σχέσεις, π.χ. την εξουσία και τον έλεγχο,
- τα θέματα της εξουσίας και του ελέγχου είναι κεντρικά στην προβληματική της βίας, και κυρίως της έμφυλης βίας,
- η έμφυλη ανάλυση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών εστιάζει στην αρσενική κυριαρχία και την υποταγή της γυναίκας – η υποταγή μοιάζει ιδιαίτερα σχετική για τις γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας: «Οι γυναίκες κατά την διάρκεια της ζωής τους βιώνουν σωρευτικά μειονεκτήματα και χαμηλότερο κοινωνικό στάτους από ότι οι άντρες, κάνοντας τες πιο ευάλωτες στην κακοποίηση και την παραμέληση σε μεγάλη ηλικία»,
- Η βία πολλές φορές περιλαμβάνει συνεχείς – και μερικές φορές κλιμακούμενες

23. Dong, X. (2020). Elder abuse in the United States: The role of social networks. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 32(1), 1–19 όπου στην έρευνα αυτή, εξετάζεται ο ρόλος των κοινωνικών δικτύων και της απομόνωσης στην κακοποίηση των ηλικιωμένων, με έμφαση στις γυναίκες και την κοινωνική τους απομόνωση. Η μελέτη καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι γυναίκες είναι πιο ευάλωτες λόγω των κοινωνικών τους ρόλων και της μακρύτερης διάρκειας ζωής, Cohen, M., & Bell, C. (2022). Gender and the risk of elder abuse: Exploring the intersections of age, gender, and abuse. *Journal of Aging & Social Policy*, 34(2), 146–162. καθώς η έρευνα αυτή εστιάζει στη σχέση μεταξύ φύλου και ηλικίας σε συνδυασμό με την κακοποίηση των ηλικιωμένων. Διαπιστώνει ότι οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να υποστούν ψυχολογική και οικονομική κακοποίηση σε σχέση με τους άνδρες, Sallis, J. F., & Owen, N. (2024). Global perspectives on elder abuse and neglect: A comprehensive review. *Aging & Mental Health*, 28(1), 22–31. όπου αυτή η πρόσφατη ανασκόπηση εξετάζει την κακοποίηση και παραμέληση των ηλικιωμένων από διεθνή σκοπιά, με αναφορές σε τις διαφορετικές ευπάθειες ανά φύλο και την σημαντική διαφορά κινδύνου που αντιμετωπίζουν οι ηλικιωμένες γυναίκες, Pillemer, K., & Finkelhor, D. (2021). *The elder abuse handbook: A guide for practitioners and researchers*. Oxford University Press., καθώς πρόκειται για ένα βιβλίο που καλύπτει την κακοποίηση των ηλικιωμένων από μια διεπιστημονική οπτική, με ειδική αναφορά στις γυναίκες και τις ειδικές τους ανάγκες, Horsfall, D., & Leonard, R. (2022). *Elder abuse and its prevention: A global perspective*. Routledge. όπου το βιβλίο παρέχει μια παγκόσμια ανασκόπηση της κακοποίησης των ηλικιωμένων και της αντίδρασης σε αυτή, με επίκεντρο τις γυναίκες και τη γήρανση.

- μορφές εξουσίας και ελέγχου της σκέψης, των συναισθημάτων και των πράξεων ενός άλλου ατόμου,
- Η δημιουργία εξάρτησης είναι μία κοινή μορφή εξουσίας και ελέγχου,
- Ο δράστης δημιουργεί την εξάρτηση όταν απομονώνει το ηλικιωμένο άτομο,
- Η συναισθηματική βία ή λεκτική κακοποίηση μπορεί επίσης να χρησιμοποιείται για να δημιουργηθεί η εξάρτηση,
- Συχνά, ο δράστης εξαρτάται από το θύμα (πχ. χρειάζεται χρήματα, στέγαση κ.α.), καθώς η βία περιλαμβάνει την αφαίρεση της εξουσίας και του ελέγχου από το άτομο μεγαλύτερης ηλικίας και η όποια παρέμβαση θα πρέπει να εστιάζει στην ενδυνάμωση του ατόμου.

Ορισμός Κακοποίησης Ηλικιωμένων²⁴

Η **κακοποίηση των ηλικιωμένων** (ή **ηλικιακή κακοποίηση**) ορίζεται ως η μεμονωμένη ή επαναλαμβανόμενη οποιαδήποτε πράξη ή έλλειψη κατάλληλης δράσης που συμβαίνει σε οποιαδήποτε σχέση ή παράλειψη που προκαλεί ή μπορεί να προκαλέσει βλάβη, ενόχληση, πόνο ή δυσφορία, αγωνία σε ένα άτομο μεγαλύτερης ηλικίας και υπάρχει προσδοκία εμπιστοσύνης, καθώς παραβιάζει τα ανθρώπινα και πολιτικά δικαιώματά του. Η κακοποίηση μπορεί να είναι **σωματική, συναισθηματική, σεξουαλική, οικονομική ή παραμέληση**, και συνήθως συνδέεται με έναν αδύναμο ή εξαρτώμενο από άλλους ηλικιωμένο άτομο, το οποίο καθιστά τον ίδιο ευάλωτο στην εκμετάλλευση ή στην κακοποίηση. Η κακοποίηση μπορεί να συμβεί σε οποιοδήποτε περιβάλλον, όπως το σπίτι του ηλικιωμένου, σε ιδρύματα φροντίδας, σε νοσοκομεία ή σε κοινότητες. Συχνά, οι θύτες της κακοποίησης είναι άτομα που βρίσκονται σε στενές σχέσεις με το ηλικιωμένο άτομο, όπως μέλη της οικογένειας, φροντιστές ή ακόμη και επαγγελματίες υγείας²⁵.

Η κακοποίηση των ατόμων της τρίτης ηλικίας περιλαμβάνει α) ενέργειες ενεργητικής

24. Pan American Health Organization. (1995). Action on elder abuse. <https://www.paho.org/sites/default/files/elder-abuse-eng.pdf> Ο ορισμός έχει υιοθετηθεί από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας και το Διεθνές Δίκτυο για την Πρόληψη της κακοποίησης των ηλικιωμένων, World Health Organization. (2002). Worldreportonviolenceandhealth. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/index.html

25. Γεωργιάδης, Ν. (2024). Κακοποίηση ηλικιωμένων: Βιβλιογραφική ανασκόπηση (Μεταπτυχιακή εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και στο., Βελέντζα, Ο. (2015). Το φαινόμενο της κακοποίησης και παραμέλησης των ηλικιωμένων. Επιστημονικά Χρονικά, 20(3), 247–255 στο p15-3-3.pdf.

και παθητικής κακοποίησης²⁶, οι οποίες έχουν και συνακόλουθη χρήση βίας προς ηλικιωμένα και ευάλωτα άτομα, β) ψυχολογική βία συμπεριλαμβανομένου της συναισθηματικής βίας, με διανοητικές και λεκτικές παρεμβάσεις και επιθέσεις, απειλές, υποτιμητική συμπεριφορά και γενικά πράξεις που προκαλούν πόνο σε ένα ηλικιωμένο άτομο, γ) σεξουαλική κακοποίηση που επιβάλλεται με την βία στα άτομα που δεν θέλουν να συμπράξουν και να δώσουν την συγκατάθεσή τους, δ) εκμετάλλευση-παραμέληση κάθε είδους από κλοπή, ανάρμοστη επιρροή, έλεγχο οικονομικών έως αμέλεια, μη ασφάλεια, εγκατάλειψη και μη εκπλήρωση σωματικών και συναισθηματικών αναγκών και ε) κοινωνική, δηλαδή αποτροπή του ατόμου να έχει επικοινωνία με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας του και με φίλους του ή να λαμβάνει μέρος σε κοινωνικές δραστηριότητες

26. Σπινέλλη, Κ., & Πίτσιου-Darrough, E. (1991). Ηλικιωμένοι: Θύματα κακοποίησης και παραμέλησης. Εκλογή, (89), 96.

Κεφάλαιο 2

Ποσοτική έρευνα εργαστηρίων

Α. Σκεπτικό και αξίας της έρευνας

Η έμφυλη βία αποτελεί ένα σύνθετο και πολυπαραγοντικό κοινωνικό φαινόμενο, η κατανόηση του οποίου επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό από το επίπεδο γνώσεων, τις στάσεις και τις κοινωνικές αναπαραστάσεις των πολιτών²⁷. Η διεθνής βιβλιογραφία υπογραμμίζει ότι η ενημέρωση και η ενδυνάμωση μέσω εκπαιδευτικών και βιωματικών παρεμβάσεων μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στην αποδόμηση έμφυλων και ηλικιακών στερεοτύπων, στη μείωση της ανοχής απέναντι στη βία και στη βελτίωση της αναγνώρισης των διαφορετικών μορφών της²⁸. Παρά τη σημασία των παρεμβάσεων αυτών, στον ελληνικό χώρο παραμένει περιορισμένη η συστηματική εμπειρική αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς τους, ιδίως μέσω ερευνητικών σχεδίων προ-μετά παρέμβασης που επιτρέπουν την αποτύπωση πιθανών μεταβολών στις αντιλήψεις και στάσεις των συμμετεχόντων²⁹. Η παρούσα έρευνα φιλοδοξεί να συμβάλει στην κάλυψη αυτού του ερευνητικού κενού, παρέχοντας τεκμηριωμένα δεδομένα για τη δυναμική επίδραση μιας βιωματικής εκπαιδευτικής παρέμβασης στην κατανόηση και αντιμετώπιση της έμφυλης βίας.

Τα βιωματικά σεμινάρια που απευθύνονταν αποκλειστικά σε γυναίκες 60+ πραγματοποιήθηκαν την περίοδο Μάιος – Ιούλιος 2025 στα ΚΑΠΗ των Δήμων Αγίας Βαρβάρας, Αγίων Αναργύρων, Βάρης-Βούλας-Βουλιαγμένης, Αθηναίων, ενώ την ίδια περίοδο υλοποιήθηκαν και δύο διαδικτυακά σεμινάρια για γυναίκες ανεξαρτήτων γεωγραφικής τοποθεσίας. Οι συμμετέχουσες εκπαιδεύτηκαν στην αναγνώριση των μορφών βίας, στην κατανόηση των στερεοτύπων για τη γυναίκα και των πατριαρχικών αντιλήψεων ενώ παράλληλα ενημερώθηκαν για τις επιλογές που έχουν σε περίπτωση που χρειάζονται υποστήριξη.

27. World Health Organization. (2011). Violence against women. <https://www.who.int/publications/item/97892415644625> Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ). (2015). Έμφυλη βία και στερεότυπα φύλου στην ελληνική κοινωνία.

28. Vives-Cases et al., 2017

29. Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων. (2020). Έμφυλη βία κατά των γυναικών στην Ελλάδα: μορφές, επιπτώσεις και πολιτικές αντιμετώπισης, <https://isotita.gr/ekdoseis-ggif/>

Β. Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας ήταν να αναδείξει το φαινόμενο της έμφυλης βίας και ταυτόχρονα να υπογραμμίσει πως η ενημέρωση και ενδυνάμωση των πολιτών μπορεί να συνδράμει στην καλύτερη κατανόηση του φαινομένου και στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του.

Στόχος της έρευνας ήταν η διερεύνηση των γνώσεων, απόψεων και στάσεων των συμμετεχόντων σχετικά με το φαινόμενο της έμφυλης βίας, η καταγραφή των απόψεων τους σχετικά με τα έμφυλα και ηλικιακά στερεότυπα αλλά και η εκτίμηση της επίδρασης μιας βιωματικής παρέμβασης στην κατανόηση και αντιμετώπιση του φαινομένου. Η έρευνα επιδίωξε αφενός να αποτυπώσει το επίπεδο ενημέρωσης και αντιλήψεων των συμμετεχουσών πριν την παρακολούθηση του σεμιναρίου και αφετέρου να αξιολογήσει την πιθανή μεταβολή αυτών μετά την ολοκλήρωσή του.

Η έρευνα επικεντρώθηκε στις γυναίκες, καθώς σύμφωνα με επίσημα στοιχεία οι γυναίκες αποτελούν τη συντριπτική πλειονότητα των θυμάτων (74,2%) σε σχέση με τον συνολικό αριθμό των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας (Γενική Γραμματεία Ισότητας, 2022).

Με βάση τον σκοπό της έρευνας, διατυπώνονται τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

- **Ερευνητικό ερώτημα 1:** Ποια είναι η εμπειρία των συμμετεχουσών με περιστατικά έμφυλης βίας και ποια με διακρίσεις λόγω φύλου και ηλικίας;
- **Ερευνητικό ερώτημα 2:** Ποιες είναι οι γνώσεις, αντιλήψεις και στάσεις των συμμετεχουσών σχετικά με το φαινόμενο της έμφυλης βίας πριν την παρακολούθηση του σεμιναρίου;
- **Ερευνητικό ερώτημα 3:** Σε ποιο βαθμό οι συμμετέχουσες υιοθετούν έμφυλα και ηλικιακά στερεότυπα πριν την παρέμβαση;
- **Ερευνητικό ερώτημα 4:** Κατά πόσο μεταβάλλονται οι γνώσεις, οι αντιλήψεις και οι στάσεις των συμμετεχουσών σχετικά με την έμφυλη βία και τα στερεότυπα μετά την ολοκλήρωση του σεμιναρίου;
- **Ερευνητικό ερώτημα 5:** Ποιες είναι οι αντιδράσεις τους απέναντι σε περιστατικά έμφυλης βίας και ποια η γνώση τους σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες για τα θύματα έμφυλης βίας στην Ελλάδα;

Γ. Μεθοδολογία έρευνας

Σχεδιασμός

Θέλοντας να μετρηθούν, αναλυθούν και συγκριθούν δεδομένα πριν και μετά το σεμινάριο, διερευνώντας τις γνώσεις και απόψεις των συμμετεχόντων πάνω στην εν λόγω θεματολογία και την πιθανή μεταβολή αυτών μετά τη διεξαγωγή του σεμιναρίου, η επιλογή της ποσοτικής έρευνας κρίθηκε ως πιο κατάλληλη. Οι ίδιοι συμμετέχοντες έλαβαν μέρος στην έρευνα σε δύο διαφορετικές χρονικές στιγμές (πριν και μετά το σεμινάριο), επομένως, η έρευνα υιοθέτησε ποσοτική προσέγγιση με διαχρονικό συγκριτικό σχεδιασμό (within-subjects paired pre-postdesign).

Συμμετέχουσες

Το δείγμα της παρούσας έρευνας προέκυψε μέσω μη πιθανοτικής δειγματοληψίας (non-probability sampling). Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκε δειγματοληψία ευκολίας (convenience sampling), καθώς η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε σε ομάδα συμμετεχουσών που παρακολούθησαν τα βιωματικά σεμινάρια. Τα σεμινάρια απευθυνόταν αποκλειστικά σε γυναίκες ηλικίας 60 ετών και άνω, συνεπώς εφαρμόστηκε και στοχευμένη δειγματοληψία (purposive sampling), με σαφή κριτήρια ένταξης ως προς το φύλο και την ηλικία.

Η συμμετοχή στην έρευνα ήταν εθελοντική και πραγματοποιήθηκε ύστερα από ενημέρωση των συμμετεχουσών σχετικά με τον σκοπό και τη διαδικασία συλλογής δεδομένων, γεγονός που υποδηλώνει την ύπαρξη αυτοεπιλεγμένου δείγματος (self-selected sample). Το τελικό δείγμα αποτελείται από 108 γυναίκες, οι οποίες συμπλήρωσαν τόσο το αρχικό ερωτηματολόγιο πριν την βιωματική παρέμβαση όσο και το αντίστοιχο ερωτηματολόγιο μετά την ολοκλήρωσή της. Από το δείγμα επομένως αποκλείονταν εξ ορισμού άλλα φύλα, πλην του γυναικείου, καθώς και γυναίκες νεότερης ηλικίας. Όλες οι συμμετέχουσες των εργαστηρίων μπορούσαν να λάβουν μέρος στην έρευνα, ανεξαρτήτως λοιπών κριτηρίων. Κριτήριο εισαγωγής αποτελούσε επομένως το φύλο, η ηλικία (60 ετών και άνω) και η συμμετοχή στα σεμινάρια που διεξήχθησαν. Ως κριτήρια αποκλεισμού τέθηκαν η μη δυνατότητα επικοινωνίας στην ελληνική γλώσσα και η μη δυνατότητα παροχής συναίνεσης. Τα κριτήρια αυτά τέθηκαν προκειμένου να διασφαλιστεί η διεξαγωγή ορθών επιστημονικά αποτελεσμάτων.

Ερωτηματολόγια

Αναφορικά με το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε, αρχικά κατασκευάστηκε ένα απλό υπό-ερωτηματολόγιο που είχε σκοπό τη συλλογή δημογραφικών στοιχείων (ηλικία, τόπος διαμονής, εκπαίδευση). Στη συνέχεια, οι συμμετέχουσες απάντησαν σε 4 υπό-ερωτηματολόγια, τα οποία είχαν σκοπό να εξετάσουν την κατανόηση των μορφών και εκφάνσεων της έμφυλης βίας, την κατανόηση των στερεοτύπων φύλου και ηλικίας, των πεποιθήσεων γύρω από τα πατριαρχικά μοντέλα και τις έμφυλες αντιλήψεις και τέλος, τις εμπειρίες και αντιδράσεις γύρω από την έμφυλη βία. Το ίδιο ερωτηματολόγιο χορηγήθηκε δύο φορές στο ίδιο δείγμα: πριν την παρακολούθηση του σεμιναρίου (προ-μέτρηση) και αμέσως μετά την ολοκλήρωσή του (μετά-μέτρηση).

Οι απαντήσεις στις ερωτήσεις γνώσεων και κατανόησης είχαν είτε τη μορφή «Ναι/Όχι» σε συγκεκριμένα παραδείγματα π.χ. Η σωματική βία είναι η μόνη πραγματική μορφή βίας, είτε πολλαπλής επιλογής σε ερωτήσεις όπως π.χ. Ποιος από τους παρακάτω ορισμούς περιγράφει καλύτερα την έννοια της έμφυλης βίας. Για τη διερεύνηση των στάσεων και αντιλήψεων, χρησιμοποιήθηκαν κλίμακες Likert (1–5) σε σειρά δηλώσεων όπως π.χ. «Αντιλαμβάνομαι πώς η πατριαρχική κουλτούρα συνδέεται με την έμφυλη βία», για την ποσοτική μέτρηση στερεοτυπικών πεποιθήσεων, αντιλήψεων για την πατριαρχική κουλτούρα και τον ρόλο της στην εκδήλωση της έμφυλης βίας. Οι απαντήσεις στις κλίμακες Likert κωδικοποιήθηκαν αριθμητικά (π.χ. 1 = Διαφωνώ απόλυτα, 5 = Συμφωνώ απόλυτα). Η αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας των κλιμάκων εξετάστηκε μέσω του δείκτη Cronbach's α , και βρέθηκε ικανοποιητική ($\alpha = 0.75$).

Διαδικασία

Η διαδικασία συλλογής δεδομένων πραγματοποιήθηκε κατά την περίοδο από τον Μάιο έως τον Ιούλιο του 2025 κατά τη διάρκεια διεξαγωγής των εργαστηρίων που διεξήχθησαν στα ΚΑΠΗ των Δήμων Αγίας Βαρβάρας, Αγίων Αναργύρων, Βάρης-Βούλας-Βουλιαγμένης, Αθηναίων, καθώς και των δύο διαδικτυακών σεμιναρίων. Η συλλογή συντελέστηκε σε δύο χρονικά σημεία : προ- μέτρηση (το ερωτηματολόγιο χορηγήθηκε πριν από την έναρξη του σεμιναρίου, με στόχο την αποτύπωση των αρχικών γνώσεων, αντιλήψεων και στάσεων) και μετά- μέτρηση (το ίδιο ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε εκ νέου αμέσως μετά την ολοκλήρωση της παρέμβασης, ώστε να διερευνηθούν πιθανές αλλαγές).

Στην αρχή κάθε εργαστηρίου, η ερευνήτρια πήρε λίγο χρόνο από τη συντονίστρια του εργαστηρίου, συστήθηκε και εξήγησε τον σκοπό της μελέτης, ενώ παράλληλα διένειμε τα ενημερωτικά δελτία και τις φόρμες συγκατάθεσης. Στις συμμετέχουσες που συμφώνησαν να συμμετάσχουν και υπέγραψαν τη φόρμα συγκατάθεσης, διένειμε τα ερωτηματολόγια. Αφού έδωσε τον απαραίτητο χρόνο για να απαντήσουν, συγκέντρωσε τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια και ευχαρίστησε τις συμμετέχουσες για την προθυμία τους να βοηθήσουν σε αυτή τη μελέτη. Η ίδια διαδικασία επαναλήφθηκε την τελευταία ημέρα του εργαστηρίου, προκειμένου να απαντηθούν οι ερωτήσεις αφού είχε ολοκληρωθεί η θεματολογία του εργαστηρίου.

Ανάλυση Δεδομένων

Έχοντας ολοκληρώσει τη συλλογή των δεδομένων, οι απαντήσεις κωδικοποιήθηκαν και αναλύθηκαν με τη χρήση του στατιστικού εργαλείου SPSS (Statistical Package for Social Sciences, version 27). Πριν προχωρήσει η ανάλυση των αποτελεσμάτων, τα δεδομένα ελέγχθηκαν για την πληρότητα αυτών. Δεν υπήρχαν εγγραφές με ελλείψεις απαντήσεων, επομένως, χρησιμοποιήθηκαν όλες οι απαντήσεις. Περιγραφική στατιστική χρησιμοποιήθηκε για την περιγραφή του δείγματος, αναφορικά με τα κοινωνικό-δημογραφικά του στοιχεία. Στην συνέχεια, και προκειμένου να εντοπιστούν πιθανές μεταβολές μετά την παρέμβαση, εφαρμόστηκε ο έλεγχος συζευγμένων δειγμάτων (Paired Samples t - test), ο οποίος συγκρίνει τους μέσους όρους της προ- και μετά- μέτρησης στο ίδιο δείγμα των συμμετεχουσών. Ο έλεγχος πραγματοποιήθηκε τόσο για τις επιμέρους ερωτήσεις όσο και για τα συνολικά σκορ των κλιμάκων. Επιπλέον, υπολογίστηκε το μέγεθος επίδρασης (Cohen's d), προκειμένου να εκτιμηθεί η πρακτική σημασία τυχόν διαφορών, συμπληρώνοντας έτσι την ερμηνεία των στατιστικών αποτελεσμάτων.

Ηθικά θέματα

Η διασφάλιση της ανωνυμίας των συμμετεχουσών και η εμπιστευτικότητα των πληροφοριών είναι ζωτικής σημασίας για κάθε έρευνα. Η ουσία της ανωνυμίας έγκειται στο ότι οι πληροφορίες που παρέχουν οι συμμετέχοντες δεν αποκαλύπτονται με κανέναν τρόπο σε άλλα άτομα – κάτι που είναι ιδιαίτερα σημαντικό και σε ένα τόσο ευαίσθητο θέμα όπως η έμφυλη βία. Πέραν της διαφύλαξης της ανωνυμίας, στην έρευνα μας τηρήθηκε, επίσης, η αρχή της εμπιστευτικότητας, καθώς μόνο οι ερευνητές είχαν πρόσβαση στα δεδομένα. Επιπρόσθετα, η ενημερωμένη συναίνεση είναι ένα σημαντικό κομμάτι της ηθικής που διαπερνά την έρευνα μας, καθώς πριν την

παροχή των πληροφοριών εκ μέρους τους και της συναίνεσης τους στη διαδικασία, οι συμμετέχουσες ενημερώθηκαν για το σκοπό της έρευνας και έλαβαν όλες τις απαραίτητες σχετικά πληροφορίες. Επικοινωνήθηκε επίσης στις συμμετέχουσες ότι η συμμετοχή είναι εθελοντική και ότι διατηρούν το δικαίωμα υπαναχώρησης από την έρευνα, σε οποιοδήποτε σημείο επιθυμούν.

Προστασία Δεδομένων

Η εν λόγω έρευνα συμμορφώνεται πλήρως με τον Ευρωπαϊκό Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων (GDPR – Κανονισμός ΕΕ 2016/679). Η ανωνυμία διαφυλάχθηκε σε αυτή τη μελέτη, καθώς δεν συλλέχθηκαν στοιχεία ταυτοποίησης. Η έρευνα διεξήχθη με ανώνυμα ερωτηματολόγια και όλα τα στοιχεία που καταγράφηκαν είναι ανώνυμα και χρησιμοποιήθηκαν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς.

Δικαιώματα

Οι συμμετέχουσες ενημερώθηκαν ότι η συμμετοχή τους είναι απολύτως εθελοντική και ότι διατηρούν το δικαίωμα της αποχώρησης από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή, χωρίς καμία επίπτωση. Δεν υπήρχε επίσης υποχρέωση απάντησης σε όλες τις ερωτήσεις. Όσοι το επιθυμούν, μπορούν να λάβουν γνώση των αποτελεσμάτων της έρευνας, όταν αυτή ολοκληρωθεί.

Πολιτική Απορρήτου – Έρευνα «ΑΟΡΑΤΕΣ 60+»

Η μη κερδοσκοπική οργάνωση People Behind (εφεξής «ο Φορέας») δεσμεύεται για την προστασία των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχουσών στην έρευνα για το Έργο «ΑΟΡΑΤΕΣ 60+».

1. Υπεύθυνος Επεξεργασίας

- Ο Φορέας είναι Υπεύθυνος Επεξεργασίας σύμφωνα με τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων (GDPR - Κανονισμός ΕΕ 2016/679).

2. Είδος Δεδομένων

- Η έρευνα είναι ανώνυμη και συλλέγει μόνο μη ταυτοποιήσιμες πληροφορίες (π.χ. εμπειρίες, απόψεις). Δεν τηρούνται προσωπικά στοιχεία όπως ονοματεπώνυμο, τηλέφωνο, ΑΜΚΑ, κ.λπ.

3. Σκοπός Επεξεργασίας

- Τα δεδομένα συλλέγονται για ερευνητικούς και στατιστικούς σκοπούς σχετικά

4. Νομική Βάση Επεξεργασίας

- Η συγκατάθεση των συμμετεχουσών αποτελεί τη νόμιμη βάση για την επεξεργασία των δεδομένων.

5. Διάρκεια Διατήρησης

- Τα δεδομένα θα διατηρηθούν για 12 μήνες και κατόπιν θα διαγραφούν ή θα παραμείνουν αρχειοθετημένα με πλήρη ανωνυμία.

6. Δικαιώματα Υποκειμένων

- Οι συμμετέχουσες διατηρούν τα εξής δικαιώματα:
 - Ανάκληση συγκατάθεσης
 - Δικαίωμα πρόσβασης και πληροφόρησης
 - Δικαίωμα διαγραφής, περιορισμού και εναντίωσης.

7. Ασφάλεια Δεδομένων

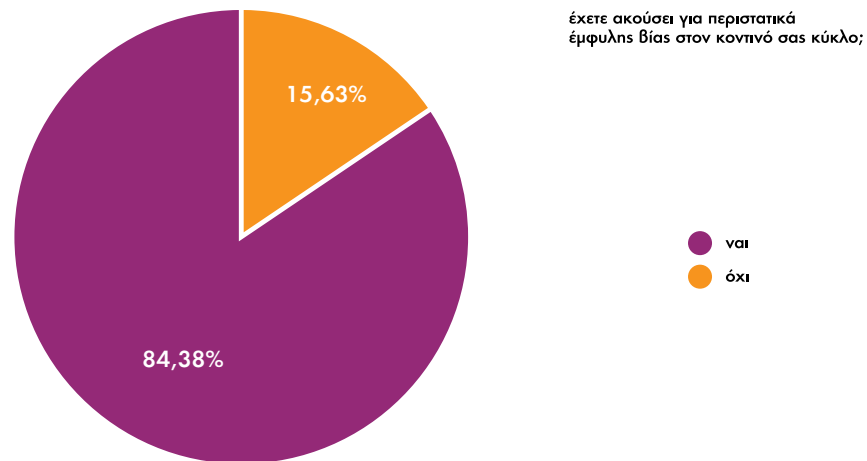
- Η αποθήκευση των δεδομένων γίνεται με τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προστασίας. Η πρόσβαση περιορίζεται στο εξουσιοδοτημένο προσωπικό.
- Πρόβλεψη για υποστήριξη συμμετεχόντων σε περίπτωση που ενεργοποιηθούν τραυματικές μνήμες.

Δ. Αποτελέσματα της έρευνας

Αρχικά για την περιγραφή του δείγματος υπολογίστηκαν οι περιγραφικοί δείκτες για τις βασικές μεταβλητές της έρευνας. Το δείγμα της εν λόγω έρευνας αποτελείται από 96 γυναίκες, ηλικίας 60+, που έλαβαν μέρος στα εργαστήρια που πραγματοποίησε ο οργανισμός. Η πλειοψηφία του δείγματος (78,13%) διαμένει μόνιμα εντός Αττικής. Το 43,75% ανήκει στην ηλικιακή κατηγορία 71-75 ετών, ενώ το υπόλοιπο του δείγματος είναι ισόποσα μοιρασμένο στις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες.

Εν συνεχεία, η εν λόγω έρευνα επιβεβαίωσε τις ανησυχητικές διαστάσεις του φαινομένου της έμφυλης βίας, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος (84,38%) ανέφερε πως έχει ακούσει για **περιστατικά έμφυλης βίας στον κοντινό**

κοινωνικό περίγυρο. Το εύρημα αυτό συνάδει με τη σύγχρονη βιβλιογραφία και με πρόσφατες έρευνες στο φαινόμενο, όπως αυτή του ΕΚΚΕ³⁰ με θέμα «Έμφυλη βία κατά των γυναικών και άλλες μορφές διαπροσωπικής βίας στην Ελλάδα», όπου το 90% των γυναικών που συμμετείχαν δήλωσαν ότι η βία κατά των γυναικών είναι «αρκετά ή πολύ συχνή».

Γράφημα 1: Περιστατικά έμφυλης βίας στον κοντινό κύκλο

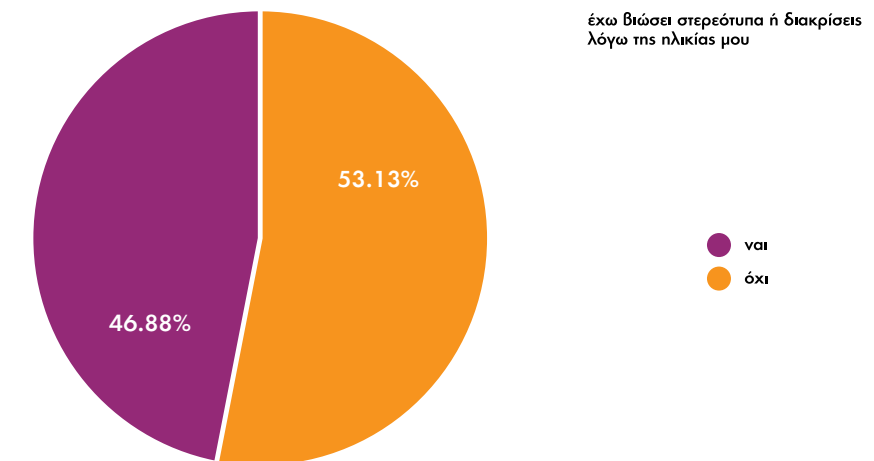
Αναφορικά με την **κατανόηση των μορφών βίας**, οι συμμετέχουσες στην εν λόγω έρευνα φάνηκαν να γνωρίζουν τις διαφορετικές μορφές βίας, καθώς όλες (100%) μπόρεσαν να αναγνωρίσουν ότι «η σωματική βία δεν είναι η μόνη πραγματική μορφή βίας» και ότι «η σεξουαλική βία μπορεί να συμβεί ακόμη και μέσα σε μια σχέση». Ομοίως, η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος (97%) αντιλαμβάνεται ότι «η ψυχολογική βία είναι εξίσου σοβαρή με τη σωματική» καθώς και ότι «η οικονομική εξάρτηση μπορεί να θεωρηθεί μορφή βίας». Αυτό είναι ένα ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο καθώς η βιβλιογραφία έχει αναδείξει το ανησυχητικό φαινόμενο μορφές βίας όπως η οικονομική εκμετάλλευση, να μην αναγνωρίζεται ως κακοποίηση, ιδίως όταν προέρχεται από στενούς συγγενείς³¹. Δυστυχώς, τα δεδομένα υποδηλώνουν ότι

30. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ). (2023). Έμφυλη βία κατά των γυναικών και άλλες μορφές διαπροσωπικής βίας στην Ελλάδα: Έκθεση Eurostat 2021–2023.

31. Giannouli, V., & Tsolaki, M. (2023). What goes wrong with the perceptions of elder financial abuse? Data from older adults, healthcare professionals and students from Greece. *Journal of ElderAbuse&Neglect*, 35(4), 441–458.

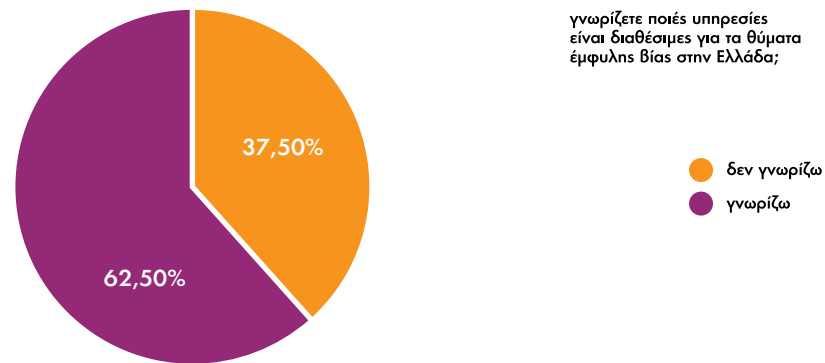
η κακοποίηση στο πλαίσιο στενών οικογενειακών σχέσεων συχνά παραμένει αόρατη. Εντούτοις, το δείγμα αρχικά ήταν μοιρασμένο σχετικά με τον **ορισμό της έμφυλης βίας**, καθώς οι μισές συμμετέχουσες θεωρούσαν ότι έμφυλη βία είναι «η βία που ασκείται μεταξύ οποιωνδήποτε ατόμων ανεξαρτήτως φύλου», ενώ οι άλλες μισές πως είναι «η βία που προκύπτει από άνδρες προς γυναίκες λόγω έμφυλων ανισοτήτων». Μετά το πέρας των εργαστηρίων, παρατηρήθηκε μετακίνηση του δείγματος σε μία καλύτερη κατανόηση του φαινομένου, καθώς πλέον το 66,25% αυτών αναγνώρισε το σωστό ορισμό της έμφυλης βίας.

Αναφορικά με τα **στερεότυπα φύλου και ηλικίας**, το 91% του δείγματος αναγνώρισε ορθά τον ορισμό των στερεοτύπων και ανέφερε πως κατανοεί τον τρόπο με τον οποίο τα στερεότυπα επηρεάζουν τις ευκαιρίες και τη συμπεριφορά προς τις γυναίκες. Παρ' όλα αυτά, ένα ποσοστό 18,75% απέτυχε να αναγνωρίσει ότι η φράση 'τα αγόρια δεν κλαίνε' ενισχύει τα στερεότυπα για τα φύλα. Ωστόσο, μετά το πέρας των εργαστηρίων, ποσοστό 81,75% αντιλαμβανόταν πλέον «πώς η πατριαρχική κουλτούρα συνδέεται με την έμφυλη βία». Ενδιαφέρον εύρημα αποτελεί το γεγονός ότι το 75% των συμμετεχουσών θεωρεί ότι «η κοινωνία μας βασίζεται σε πατριαρχικά πρότυπα». Σε ότι αφορά συγκεκριμένα τα ηλικιακά στερεότυπα, όλες οι συμμετέχουσες θεωρούν ότι «οι κοινωνικές αντιλήψεις υποτιμούν τη συμβολή των γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας». Αξιοσημείωτο είναι ότι ένα πολύ σημαντικό ποσοστό του δείγματος (46,88%) έχει βιώσει στερεότυπα ή διακρίσεις λόγω ηλικίας, όπως αποτυπώνεται και στο παρακάτω γράφημα.

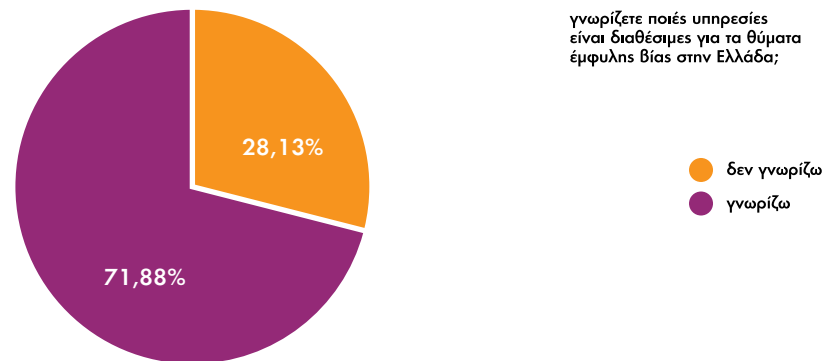

Γράφημα 2: Εμπειρία ηλικιακών στερεοτύπων και διακρίσεων

Γυναίκες ηλικίας άνω των 60 ετών, έχουν βρεθεί σε προηγούμενες μελέτες, να στερούνται επίγνωσης των δικαιωμάτων τους καθώς και των διαθέσιμων υπηρεσιών προστασίας και υποστήριξης (ΕΚΚΕ, 2023), γεγονός που τους αποτρέπει να υπερασπιστούν αποτελεσματικά τα συμφέροντά τους. Μέσω των εργαστηρίων, οι συμμετέχουσες ενημερώθηκαν για τις διαθέσιμες υπηρεσίες για τα θύματα έμφυλης βίας στην Ελλάδα. Τα παρακάτω γραφήματα φανερώνουν τη **μεταβολή της γνώσης των συμμετεχουσών σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες**, η οποία αυξήθηκε μετά το πέρας των εργαστηρίων κατά 9,4%.

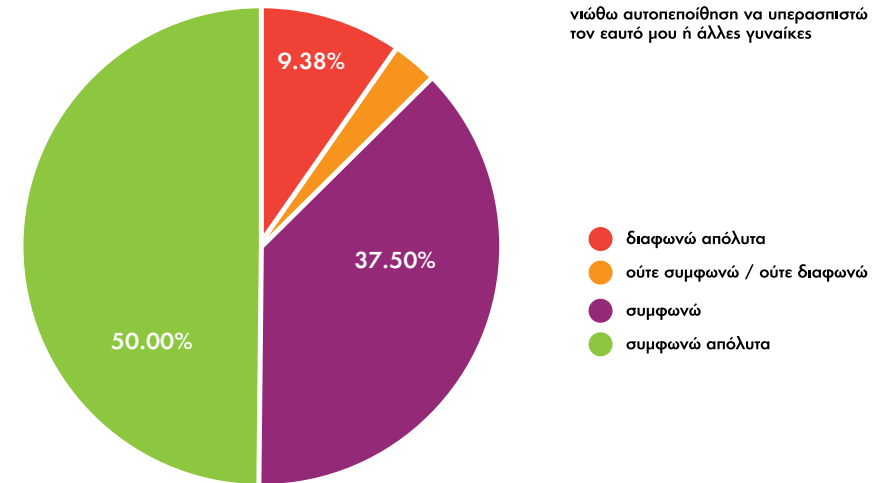
Γνώση πριν τα εργαστήρια

Γνώση μετά τα εργαστήρια

Γράφημα 3: Διαφοροποίηση γνώσης σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες πριν και μετά τα εργαστήρια

Αξίζει επίσης να σημειωθεί, ότι μετά το πέρας των εργαστηρίων, η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχουσών (87,50%) ένιωθε **αυτοπεποίθηση να υπερασπιστεί τον εαυτό της ή άλλες γυναίκες**.

Γράφημα 4: Αίσθημα αυτοπεποίθησης

Σύγκριση Προ- και Μετά- μέτρησης (Paired Samples t-test):

Οι συμμετέχουσες παρουσίασαν παρόμοιους μέσους όρους στο μέσο συνολικό σκορ στάσεων και αντιλήψεων πριν και μετά την παρακολούθηση του σεμιναρίου, γεγονός που υποδηλώνει περιορισμένη συνολική μεταβολή στο δείκτη γνώσεων, στάσεων και αντιλήψεων σχετικά με την έμφυλη βία.

Για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της εκπαιδευτικής παρέμβασης διεξήχθη έλεγχος συζευγμένων δειγμάτων (paired samples t-test) μεταξύ του συνολικού σκορ πριν (Total_Pre) και μετά (Total_Post) το σεμινάριο.

Η διαφορά των μέσων όρων ήταν μικρή και μη στατιστικά σημαντική: $t(31) = -1.503$, $p = .143$ (two-tailed).

Ημέση διαφορά (Total_Pre – Total_Post) ήταν: $M = -0.0446$, $SD = 0.1680$, με 95% Διάστημα Εμπιστοσύνης $[-0.105, 0.016]$.

Το αρνητικό πρόσημο δείχνει ότι το συνολικό σκορ των συμμετεχουσών αυξήθηκε ελαφρώς μετά το σεμινάριο, αλλά η μεταβολή αυτή δεν ήταν στατιστικά σημαντική.

Μέγεθος Επίδρασης (EffectSize):

Το μέγεθος επίδρασης υπολογίστηκε μέσω του δείκτη Cohen's d, ο οποίος εκτιμήθηκε σε: $d = -0.266$, με 95% CI [-0.616, 0.089].

Η τιμή του d υποδηλώνει μικρή επίδραση της παρέμβασης. Το διάστημα εμπιστοσύνης περιλαμβάνει το μηδέν, γεγονός που ενισχύει το συμπέρασμα ότι η αλλαγή δεν ήταν ουσιαστικά σημαντική.

Ερμηνεία αποτελεσμάτων

Τα αποτελέσματα υποδεικνύουν ότι το σεμινάριο είχε περιορισμένη συνολική επίδραση στις γνώσεις, στάσεις και αντιλήψεις των συμμετεχουσών σχετικά με την έμφυλη βία. Αν και το συνολικό σκορ παρουσίασε ελαφρά αύξηση μετά την παρέμβαση, η μεταβολή αυτή δεν ήταν στατιστικά σημαντική.

Ωστόσο, από την ποιοτική παρατήρηση των απαντήσεων στις επιμέρους ερωτήσεις διαπιστώθηκαν στοχευμένες θετικές μεταβολές σε συγκεκριμένα πεδία, όπως:

- στη σαφέστερη κατανόηση του ορισμού της έμφυλης βίας,
- στην αναγνώριση ορισμένων έμφυλων και ηλικιακών στερεοτύπων,
- στην αναγνώριση της σύνδεσης μεταξύ πατριαρχικής κουλτούρας και έμφυλης βίας,
- στη μεταβολή της γνώσης των συμμετεχόντων σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες,
- στην αύξηση της αυτοπεποίθησης τους προκειμένου να υπερασπιστούν τα δικαιώματά τους.

Τα ευρήματα αυτά υποδηλώνουν ότι, παρότι το σεμινάριο δεν επέφερε εκτεταμένη αλλαγή στις γενικότερες στάσεις, ενίσχυσε επιλεκτικά την κατανόηση βασικών εννοιών και συνέβαλε στην αναγνώριση κρίσιμων κοινωνικών διαστάσεων του φαινομένου.

Ε. Συζήτηση – Συμπεράσματα:

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των γνώσεων, των αντιλήψεων και των στάσεων γυναικών ηλικίας 60+ σχετικά με το φαινόμενο της έμφυλης βίας, καθώς και η αξιολόγηση της επίδρασης της βιωματικής παρέμβασης μέσω του σεμιναρίου που παρακολούθησαν στη μεταβολή των σχετικών απόψεών τους. Τα

αποτελέσματα έδειξαν ότι, σε επίπεδο συνολικού σκορ, η παρέμβαση δεν οδήγησε σε στατιστικά σημαντικές αλλαγές στις αντιλήψεις τους, καθώς η διαφορά μεταξύ προ- και μετά- μέτρησης ήταν μικρή και μη σημαντική. Το εύρημα αυτό υποδηλώνει ότι οι γενικές στάσεις των συμμετεχουσών παρέμειναν σχετικά σταθερές και δεν επηρεάστηκαν ουσιαστικά από την εν λόγω βραχεία διαδικασία.

Ωστόσο, παρά την περιορισμένη συνολική επίδραση, η λεπτομερέστερη εξέταση των επιμέρους ερωτήσεων ανέδειξε στοχευμένες θετικές μεταβολές. Συγκεκριμένα, οι συμμετέχουσες παρουσίασαν βελτίωση στην **κατανόηση του ορισμού της έμφυλης βίας**, στοιχείο κρίσιμο για την αναγνώριση και αντιμετώπιση του φαινομένου. Επιπλέον, αυξήθηκε η ικανότητα αναγνώρισης συγκεκριμένων **έμφυλων και ηλικιακών στερεοτύπων**, καθώς και η **σύνδεση της πατριαρχικής κουλτούρας** με τη διατήρηση και αναπαραγωγή της έμφυλης βίας – παραδοχές που αποτελούν κεντρικούς άξονες των σύγχρονων θεωρητικών προσεγγίσεων.

Τα ευρήματα αυτά συμφωνούν με τη διεθνή βιβλιογραφία, σύμφωνα με την οποία οι σύντομες ή παρεμβάσεις ενημέρωσης έχουν συχνά **περιορισμένη επίδραση στις βαθιά ριζωμένες στάσεις και πεποιθήσεις**, αλλά είναι ικανές να βελτιώσουν την **ενοσιολογική κατανόηση** και την **επίγνωση συγκεκριμένων πτυχών του φαινομένου**. Αντίθετα, πιο σύνθετες και βιωματικές παρεμβάσεις φαίνεται να έχουν μεγαλύτερη ισχύ στη μεταβολή στάσεων, ιδίως όταν απευθύνονται σε ενήλικες με παγιωμένα κοινωνικά και πολιτισμικά σχήματα.

Στην παρούσα μελέτη, το γεγονός ότι οι συμμετέχουσες ήταν γυναίκες 60+ ενδέχεται να σχετίζεται με τη σχετική σταθερότητα των στάσεων τους, καθώς η βιβλιογραφία δείχνει ότι οι αντιλήψεις για κοινωνικά ζητήματα έχουν την τάση να παγιώνονται με την πάροδο του χρόνου. Παράλληλα, η συγκεκριμένη παρέμβαση είχε περιορισμένη χρονική διάρκεια, κάτι που πιθανώς συνέβαλε στη μικρή μεταβολή των συνολικών σκορ.

Παρά τους περιορισμούς αυτούς, η έρευνα ανέδειξε σημαντικά στοιχεία ως προς την ανάγκη **ενίσχυσης της ενημέρωσης των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας**, ιδιαίτερα στο πεδίο της έμφυλης βίας, όπου συχνά καταγράφεται χαμηλή ευαισθητοποίηση και περιορισμένη γνώση των σύγχρονων εννοιών. Η βελτίωση στην κατανόηση βασικών εννοιών και στερεοτυπικών πεποιθήσεων αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση για την

πρόληψη του φαινομένου και την προώθηση ισότητας των φύλων.

Συνολικά, η παρούσα έρευνα καταδεικνύει ότι, αν και το συγκεκριμένο σεμινάριο δεν προκάλεσε σημαντικές αλλαγές στις γενικές στάσεις των συμμετεχουσών, **συνέβαλε ουσιαστικά στη γνωστική ενίσχυση και στην αναγνώριση κρίσιμων παραγόντων** που σχετίζονται με την έμφυλη βία. Αξίζει να σημειωθεί ότι η **μεταβολή της γνώσης των συμμετεχόντων σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες** καθώς και η **αύξηση της αυτοπεποίθησης τους προκειμένου να υπερασπιστούν τα δικαιώματά τους**, είναι δύο κρίσιμοι παράγοντες για τη μείωση του φαινομένου, που ενισχύθηκαν μέσω της βιωματικής παρέμβασης του σεμιναρίου.

ΣΤ. Περιορισμοί της έρευνας

Δεδομένου του σχεδιασμού της έρευνας με δείγμα ευκολίας, καθώς και του περιορισμένου αριθμού των συμμετεχόντων, τα αποτελέσματα αυτής δε μπορούν να γενικευτούν στον ευρύτερο πληθυσμό. Κάτι τέτοιο, θα προϋπέθετε ακόμη μεγαλύτερο δείγμα, καθώς ένα μεγαλύτερο δείγμα θα μπορούσε να έχει παράσχει μεγαλύτερη ισχύ στα ευρήματα. Αντίθετα, τα συγκριτικά μικρότερα μεγέθη δειγμάτων, δεν επιτρέπουν γενικεύσεις σε ολόκληρο τον πληθυσμό.

Θα πρέπει επίσης να αναγνωριστεί ότι οι αυτοαναφερόμενες μετρήσεις θέτουν έναν ακόμη περιορισμό λόγω της προκατάληψης κοινωνικής επιθυμητότητας (social desirability bias) που υπάρχει σε τέτοιες περιπτώσεις και μπορεί να επηρεάσει τις απαντήσεις. Το υπό εξέταση θέμα είναι ένα ευαίσθητο ζήτημα από μόνο του, που παρά τις διαβεβαιώσεις εμπιστευτικότητας, μπορεί κάποιος να θέλει να το αποκρύψει, θεωρώντας το ως προσωπική αδυναμία ή αποτυχία. Για το λόγο αυτό δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή τόσο στην επιλογή των ερωτηματολογίων όσο και στην καθυσύχαση των συμμετεχόντων ότι τα δεδομένα που συλλέχθηκαν παραμένουν ανώνυμα και εμπιστευτικά. Εντούτοις, οι αυτοαναφερόμενες μετρήσεις ήταν οι μόνοι τύποι μετρήσεων που μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την διερεύνηση των υπό εξέταση παραμέτρων και της εμπειρίας των συμμετεχόντων.

Λόγω της φύσης της μη πιθανοτικής δειγματοληψίας και της εστίασης σε μια συγκεκριμένη ομάδα, τα αποτελέσματα δεν μπορούν να γενικευθούν στον ευρύτερο πληθυσμό γυναικών 60+. Ωστόσο, το δείγμα είναι κατάλληλο για την εξερεύνηση

των αλλαγών στις αντιλήψεις και στάσεις των συμμετεχουσών σε σχέση με τη βιωματική παρέμβαση.

Z. Μελλοντικές έρευνες -προτάσεις

Μελλοντικές έρευνες και εκπαιδευτικές παρεμβάσεις θα μπορούσαν να εξετάσουν πιο **μακροχρόνια, βιωματικά ή επαναλαμβανόμενα προγράμματα**, προκειμένου να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητα στην αλλαγή στάσεων και στην ενίσχυση της ευαισθητοποίησης. Η βιωματική παρέμβαση μέσω του σεμιναρίου φαίνεται να λειτούργησε κυρίως ως ενημερωτική και εννοιολογική ενίσχυση, παρά ως παράγοντας βαθύτερης αλλαγής στάσεων. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν την ανάγκη για περισσότερο βιωματικές, μακροχρόνιες ή επαναλαμβανόμενες παρεμβάσεις, ώστε να επιτευχθούν ουσιαστικές και σταθερές αλλαγές στις αντιλήψεις των ενηλίκων σχετικά με την έμφυλη βία.

Κεφάλαιο 3

Ποσοτική έρευνα διαδικτυακή

A. Σκεπτικό και αξίες της έρευνας

Η έμφυλη βία αποτελεί ένα ευρέως μελετημένο κοινωνικό φαινόμενο. Οι μέχρι σήμερα έρευνες εστιάζουν συχνά στις γυναίκες, καθώς αποτελούν το φύλο που κυρίως πλήττεται, κατά βάση όμως εστιάζουν σε γυναίκες νεότερης ή μέσης ηλικίας. Ως αποτέλεσμα, οι γυναίκες τρίτης ηλικίας παραμένουν σε μεγάλο βαθμό υπο-εκπροσωπημένες στην έρευνα, παρά την αυξημένη τους ευαλωτότητα³². Η συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα βρίσκεται συχνά στο σημείο τομής έμφυλων και ηλικιακών διακρίσεων, γεγονός που καθιστά τις εμπειρίες βίας λιγότερο ορατές και συχνά κοινωνικά κανονικοποιημένες³³. Στον ελληνικό χώρο, οι περισσότερες μελέτες και πολιτικές παρεμβάσεις για τη βία κατά των γυναικών προσεγγίζουν το φαινόμενο σε γενικό επίπεδο, χωρίς ειδική εστίαση στις γυναίκες ηλικίας 60 ετών και άνω³⁴. Η παρούσα έρευνα επιδιώκει να συμβάλει στην κάλυψη αυτού του ερευνητικού κενού, προσφέροντας εμπειρικά δεδομένα για μια πληθυσμιακή ομάδα που παραμένει σε μεγάλο βαθμό αόρατη, τόσο στον επιστημονικό λόγο όσο και στον σχεδιασμό δημόσιων πολιτικών στην Ελλάδα.

B. Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Η παρούσα έρευνα στοχεύει στην ανάδειξη του φαινομένου της έμφυλης βίας κατά των γυναικών ηλικίας 60+ στην Ελλάδα. Κεντρικός στόχος υπήρξε η αποτύπωση των εμπειριών κακοποίησης, καθώς και η διερεύνηση των αντιλήψεων και πεποιθήσεων των γυναικών σχετικά με τις μορφές έμφυλης και ηλικιακής βίας, τα κοινωνικά στερεότυπα και τα πατριαρχικά πρότυπα που αναπαράγουν την ανισότητα. Η έρευνα

32. World Health Organization. (2011). Violence against women. <https://www.who.int/publications/item/9789241564625>

Biggs, S., Phillipson, C., & Kingston, P. (2009). Ageing, gender and policy.

33. Vives-Cases, C., et al. (2017). Gender-based violence among older women

34. Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ). (2015). Έμφυλη βία και στερεότυπα φύλου στην ελληνική κοινωνία και στο Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων. (2020). Έμφυλη βία κατά των γυναικών στην Ελλάδα: μορφές, επιπτώσεις και πολιτικές αντιμετώπισης. <https://isotita.gr/ekdoseis-ggif>

επικεντρώθηκε στις γυναίκες, καθώς σύμφωνα με επίσημα στοιχεία οι γυναίκες αποτελούν τη συντριπτική πλειονότητα των θυμάτων (74,2%) σε σχέση με τον συνολικό αριθμό των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας (Γενική Γραμματεία Ισότητας, 2020). Με βάση τον σκοπό της έρευνας, και προκειμένου για την εις βάθος διερεύνηση των αντιλήψεων σε σχέση με τα δεδομένα της, διατυπώνονται τα εξής ερευνητικά ερωτήματα και οι σχετικές υποθέσεις:

- **Ερευνητικό ερώτημα 1:** Ποια είναι η εμπειρία των συμμετεχουσών με περιστατικά κακοποίησης (μορφή, συχνότητα, χρονική στιγμή, σχέση με θύτη, αντίδραση);
- **Ερευνητικό ερώτημα 2:** Σχετίζεται η οικογενειακή κατάσταση ή το επίπεδο εκπαίδευσης με τις εμπειρίες κακοποίησης;
- **Υπόθεση 2 (H2):** Υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ δημογραφικών χαρακτηριστικών (οικογενειακή κατάσταση, επίπεδο εκπαίδευσης) και της πιθανότητας έκθεσης σε μορφές κακοποίησης.
- **Ερευνητικό ερώτημα 3:** Διαφοροποιούνται οι αντιλήψεις ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης;
- **Υπόθεση 3 (H3):** Οι αντιλήψεις σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα και τα πατριαρχικά πρότυπα διαφοροποιούνται σημαντικά ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχουσών.
- **Ερευνητικό ερώτημα 4:** Σχετίζεται η ηλικία με τις αντιλήψεις;
- **Υπόθεση 4 (H4):** Η ηλικία συσχετίζεται αρνητικά με τις βαθμολογίες στις κλίμακες αντίληψης της έμφυλης βίας, δηλαδή όσο αυξάνεται η ηλικία μειώνεται η συμφωνία με δηλώσεις αναγνώρισης των έμφυλων στερεοτύπων.
- **Ερευνητικό ερώτημα 5:** Ποια η γνώση τους σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες για τα θύματα έμφυλης βίας στην Ελλάδα και πόσο προσβάσιμες τις θεωρούν;

Γ. Μεθοδολογία έρευνας

Σχεδιασμός

Θέλοντας να ερευνηθούν οι εμπειρίες και οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων πάνω στην εν λόγω θεματολογία, η επιλογή της ποσοτικής έρευνας κρίθηκε ως πιο κατάλληλη.

Συμμετέχουσες

Το δείγμα της παρούσας έρευνας συγκροτήθηκε μέσω μη πιθανοτικής δειγματοληψίας (non-probability sampling). Προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι στόχοι της έρευνας, εφαρμόστηκε στοχευμένη δειγματοληψία (purposive sampling), δεδομένου ότι η έρευνα απευθυνόταν αποκλειστικά σε γυναίκες ηλικίας 60+ ετών, οι οποίες πληρούσαν συγκεκριμένα κριτήρια ένταξης. Η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά, με ανάρτηση του ερωτηματολογίου σε πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, στοιχείο που ενσωματώνει πρακτικές ευκολίας στην προσέγγιση των συμμετεχουσών. Ως εκ τούτου, η συμμετοχή ήταν αυτοεπιλεγμένη (self-selected), καθώς οι ενδιαφερόμενες χρήστριες αποφάσιζαν μόνες τους να συμμετάσχουν. Ένα δείγμα 105 συμμετεχουσών μπόρεσε να συλλεχθεί συνολικά. Από το δείγμα επομένως αποκλείονταν εξ ορισμού άλλα φύλα, πλην του γυναικείου, καθώς και γυναίκες νεότερης ηλικίας. Όλες οι γυναίκες ηλικίας 60+ μπορούσαν να λάβουν μέρος στην έρευνα, ανεξαρτήτως λοιπών κριτηρίων. Κριτήρια εισαγωγής αποτελούσαν επομένως μόνο το φύλο και η ηλικία (60 ετών και άνω). Ως κριτήρια αποκλεισμού τέθηκαν η μη δυνατότητα επικοινωνίας στην ελληνική γλώσσα και η μη δυνατότητα παροχής συναίνεσης. Τα κριτήρια αυτά τέθηκαν προκειμένου να διασφαλιστεί η διεξαγωγή ορθών επιστημονικά αποτελεσμάτων.

Ερωτηματολόγια

Το διαδικτυακό ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε, ήταν δομημένο με κλειστού τύπου ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής και με κλίμακα Likert πέντε βαθμίδων (1 = Διαφωνώ απόλυτα έως 5 = Συμφωνώ απόλυτα), ώστε να επιτραπεί η ποσοτική αποτύπωση αντιλήψεων. Αρχικά κατασκευάστηκε ένα απλό υπό-ερωτηματολόγιο που είχε σκοπό τη συλλογή δημογραφικών στοιχείων (ηλικία, τόπος διαμονής, εκπαίδευση). Στη συνέχεια, οι συμμετέχουσες απάντησαν σε 3 υπό-ερωτηματολόγια, τα οποία είχαν σκοπό να εξετάσουν τις αντίστοιχες 3 θεματικές: α) τις προσωπικές εμπειρίες κακοποίησης (μορφές, χρόνος, συχνότητα, σχέση με θύτη και τρόπο αντιμετώπισης), β) τις αντιλήψεις και πεποιθήσεις για την έμφυλη βία (μέσω δηλώσεων σχετικά με την κατανόηση των μορφών και εκφάνσεων της έμφυλης βίας, τις αντιλήψεις για τα έμφυλα και ηλικιακά στερεότυπα, τις ιδέες γύρω από τα πατριαρχικά μοντέλα τις αντιδράσεις απέναντι σε περιστατικά βίας) και γ) τη γνώση γύρω από το δίκτυο υποστηρικτικών υπηρεσιών.

Οι απαντήσεις ήταν πολλαπλής επιλογής σε ερωτήσεις όπως πχ. Έχετε ποτέ υποστεί οποιασδήποτε μορφής κακοποίηση από τις παρακάτω, κατά τη διάρκεια της ενήλικης

ζωής σας από οποιονδήποτε δράστη?. Χρησιμοποιήθηκε επίσης η κλίμακα Likert (1–5) σε σειρά δηλώσεων όπως π.χ. Τα στερεότυπα για το φύλο ενισχύουν την ανοχή στη βία, για την ποσοτική μέτρηση των έμφυλων αντιλήψεων.

Διαδικασία

Η διαδικασία συλλογής δεδομένων πραγματοποιήθηκε κατά την περίοδο από τον Σεπτέμβριο έως τον Δεκέμβριο του 2025. Δημιουργήθηκε διαδικτυακή έρευνα χρησιμοποιώντας την πλατφόρμα GoogleForms, ενσωματώνοντας όλες τις ερωτήσεις από τα προαναφερθέντα ερωτηματολόγια. Για τη συλλογή των δεδομένων σε αυτήν την έρευνα, δημιουργήθηκε ένας σύνδεσμος που στάλθηκε σε γυναίκες άνω των 60+ που ενδιαφέρονταν να συμμετάσχουν στην έρευνα μέσω του ηλεκτρονικού τους ταχυδρομείου. Στο ηλεκτρονικό μήνυμα συμπεριλήφθηκε μια σύντομη εισαγωγική σημείωση σχετικά με τους σκοπούς της παρούσας έρευνας, τη διαδικασία και τα ζητήματα εμπιστευτικότητας. Δόθηκαν επίσης στοιχεία επικοινωνίας του οργανισμού σε περίπτωση που χρειάζονταν διευκρινίσεις. Χρησιμοποιήθηκε δειγματοληψία χιονοστιβάδας για τη λήψη μεγαλύτερου δείγματος. Επίσης, ο σύνδεσμος αναρτήθηκε σε διάφορες πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης. Ο χρόνος που απαιτήθηκε για την ολοκλήρωση της έρευνας υπολογίστηκε σε περίπου δέκα λεπτά.

Ανάλυση Δεδομένων

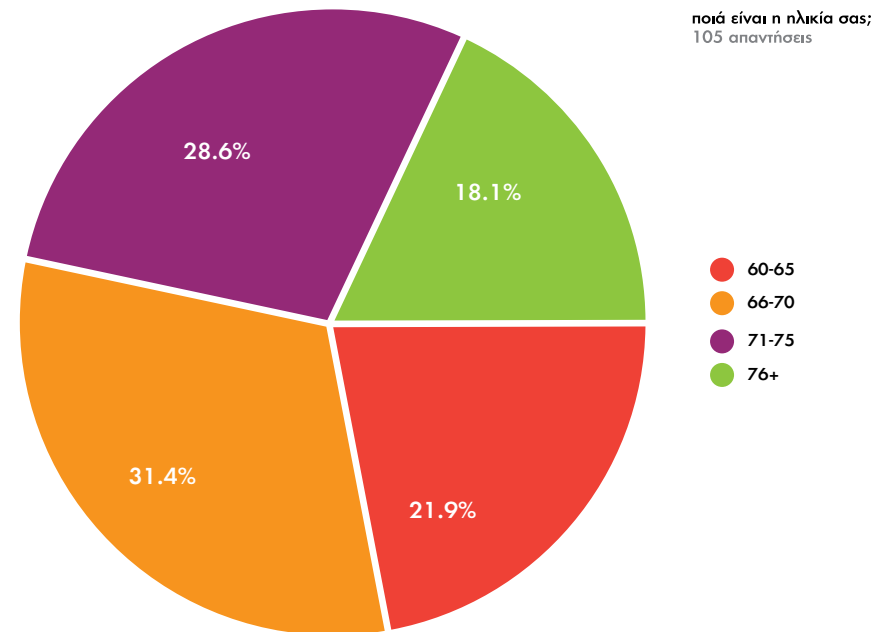
Έχοντας ολοκληρώσει τη συλλογή των δεδομένων, οι απαντήσεις κωδικοποιήθηκαν και αναλύθηκαν με τη χρήση του στατιστικού εργαλείου SPSS (Statistical Package for Social Sciences, version 27). Πριν προχωρήσει η ανάλυση των αποτελεσμάτων, τα δεδομένα ελέγχθηκαν για την πληρότητα αυτών. Δεν υπήρχαν εγγραφές με ελλιπείς απαντήσεις, επομένως, χρησιμοποιήθηκαν όλες οι απαντήσεις. Περιγραφική στατιστική χρησιμοποιήθηκε για την περιγραφή του δείγματος, αναφορικά με τα κοινωνικό-δημογραφικά του στοιχεία.

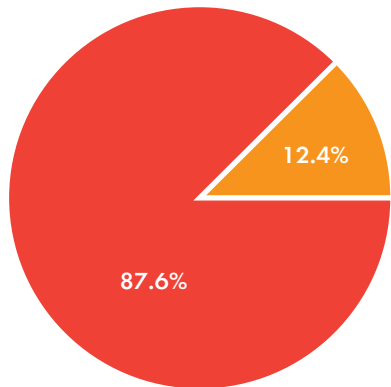
Για τη διερεύνηση της τυχόν σχέσης μεταξύ εμπειριών κακοποίησης και δημογραφικών στοιχείων εφαρμόστηκαν έλεγχοι **Chi-Square (χ^2)**, για έλεγχο ανεξαρτησίας ανάμεσα στις μεταβλητές οικογενειακή κατάσταση και επίπεδο εκπαίδευση με την εμπειρία κακοποίησης. Η ανάλυση αυτή χρησιμοποιήθηκε για την εξέταση της Υπόθεσης 1.

Δ. Αποτελέσματα της έρευνας

Περιγραφή του δείγματος

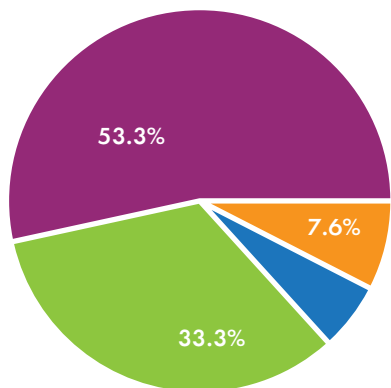
Στην έρευνα συμμετείχαν 105 γυναίκες ηλικίας 60 ετών και άνω. Το δείγμα ήταν μοιρασμένο στις 4 ηλικιακές κατηγορίες, με το συγκριτικά λίγο μεγαλύτερο ποσοστό (31,4%) να ανήκει στο ηλικιακό γκρουπ 66-70 ετών. Η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχουσών (87,6%) διαμένει στην Αθήνα και τα προάστια της και είναι πλέον στη φάση της συνταξιοδότησης (82,9%), διαθέτοντας πρότερη εργασιακή εμπειρία (92,4%). Ως προς την οικογενειακή κατάσταση, 48,6% εκ των συμμετεχουσών είναι έγγαμες, 18,1% διαζευγμένες και 28,6% σε κατάσταση χρείας. Το 53,3% δήλωσε ότι έχει λάβει ανώτερη εκπαίδευση, ενώ το 33,3% έχει ολοκληρώσει μέχρι και τη βαθμίδα του Λυκείου.

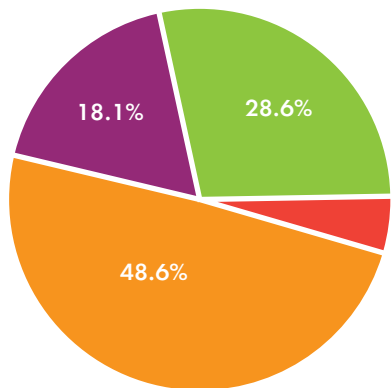
σε ποια περιοχή ζείτε;
105 απαντήσεις

- Αστική περιοχή (Αθήνα & προάστια)
- Ημιαστική περιοχή (πόλη εκτός Αθηνών)
- Αγροτική περιοχή - χωριό

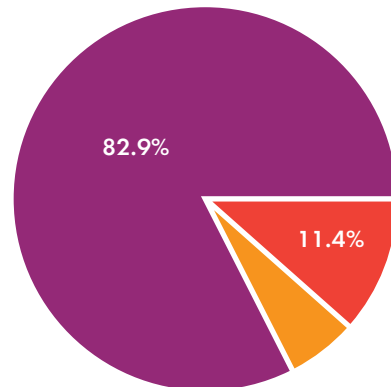
ποιό είναι το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης που έχετε ολοκληρώσει;
105 απαντήσεις

- χωρίς εκπαίδευση
- δημοτικό
- γυμνάσιο
- λύκειο
- ανώτερη / ανώτατη εκπαίδευση

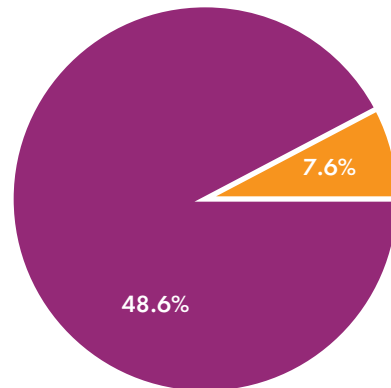
ποιά είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;
105 απαντήσεις

- άγαμη
- έγγαμη / σύμφωνο συμβίωσης
- διαζευγμένη
- χήρα

ποιά είναι η τρέχουσα κατάσταση της απασχόλησής σας;
105 απαντήσεις

- εργαζόμενη
- άνεργη
- συνταξιούχος

έχετε οποιαδήποτε επαγγελματική εμπειρία;
105 απαντήσεις

- όχι
- ναι

Γράφημα 1: Δημογραφικά Στοιχεία

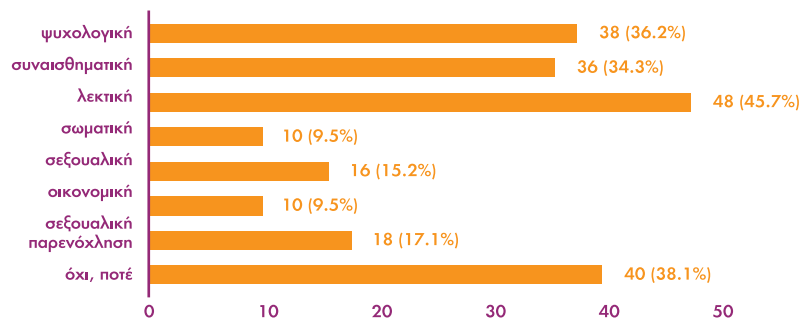
Εμπειρίες κακοποίησης

Ενδιαφέρον εύρημα αποτελεί η εμπειρία της κακοποίησης, που είναι παρούσα στην πλειοψηφία του δείγματος, καθώς **61,9% των συμμετεχουσών ανέφερε ότι έχει υποστεί κάποιας μορφής κακοποίηση**. Επομένως, τουλάχιστον 6 στις 10 γυναίκες έχει υποστεί κάποιας μορφής κακοποίηση σε κάποια χρονική στιγμή της ενήλικης ζωής της. Το εύρημα αυτό συμφωνεί με τη βιβλιογραφία που καταδεικνύει υψηλά ποσοστά βίας κατά των γυναικών σε διεθνές επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (Π.Ο.Υ.) αναφέρει ότι περίπου το 30% των γυναικών παγκοσμίως έχουν βιώσει σωματική ή/και σεξουαλική βία από σύντροφο ή άλλον δράστη κατά τη διάρκεια της ζωής τους, με διακυμάνσεις ανά γεωγραφική περιοχή

και κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον³⁵. Παράλληλα, εθνικές έρευνες στην Ελλάδα έχουν καταγράψει αντίστοιχα υψηλά ποσοστά: σε μελέτη αντιπροσωπευτικού δείγματος ενηλίκων γυναικών, το 58,7% ανέφεραν εμπειρία σωματικής, σεξουαλικής ή ψυχολογικής βίας από σύντροφο ή άλλο άτομο, ενισχύοντας τα ευρήματα της παρούσας έρευνας³⁶.

Περιγράφοντας το είδος της κακοποίησης που έχουν υποστεί, οι γυναίκες επέλεξαν περισσότερες από μία μορφές, καθώς **συχνά συνυπάρχουν πολλαπλές μορφές βίας** σε μία σχέση. Η συνύπαρξη και αλληλεπικάλυψη διαφορετικών τύπων βίας (σωματικής, ψυχολογικής, σεξουαλικής και οικονομικής) στο πλαίσιο της ίδιας σχέσης, ευθυγραμμίζεται με τη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία, η οποία υποστηρίζει ότι η κακοποίηση σπάνια εκδηλώνεται ως μεμονωμένο φαινόμενο, αλλά εμφανίζεται με σύνθετο και κλιμακούμενο χαρακτήρα³⁷.

έχετε ποτέ υποστεί οποιασδήποτε μορφής κακοποίηση από τις παρακάτω, κατά τη διάρκεια της ενήλικης ζωής σας από οποιονδήποτε δράστη;
105 απαντήσεις

Γράφημα 2: Εμπειρίες κακοποίησης / μορφές

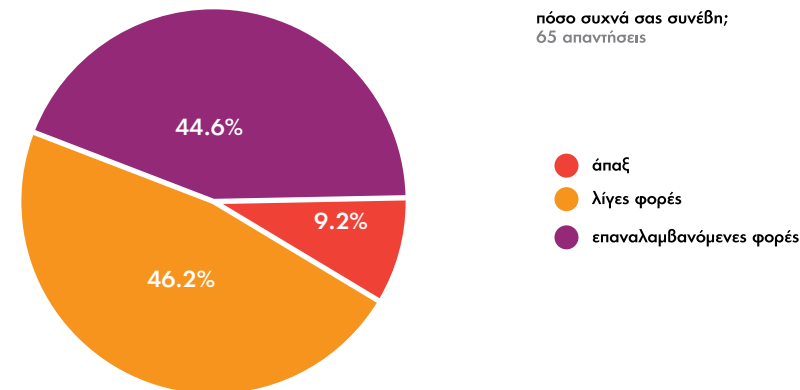
35. World Health Organization. (2021). Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non partner sexual violence. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256>

36. Κατσίκη, Α., & Στεφανίδη, Μ. (2019). Εμπειρίες βίας κατά των γυναικών στην Ελλάδα: Μια επιδημιολογική μελέτη. *Περιοδικό Κοινωνικών Ερευνών*, 21(2), 45–67.

37. World Health Organization. (2013). Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non partner sexual violence. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564623> και στο Devries KM, et al. (2013). The global prevalence of intimate partner violence against women. *Science*. 340(6140):1527–1528 και στο Κοντογιάννη, Α., & Παπαδοπούλου, Δ. (2018). Μορφές και δυναμικές της έμφυλης βίας στις συντροφικές σχέσεις. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 146, 89–112.

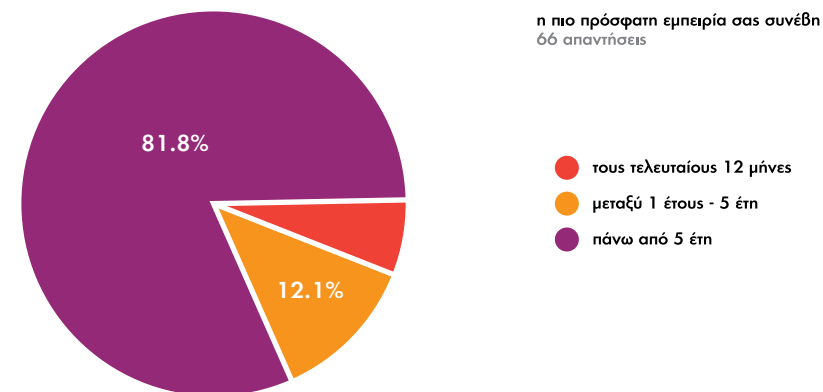
Το γεγονός ότι πρόκειται για ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο συμπεριφοράς επιβεβαιώνεται στατιστικά και από την εν λόγω έρευνα καθώς **μόνο το 9,2% δήλωσε πως η κακοποίηση έλαβε χώρα μόνο μία φορά**.

Φαίνεται ότι η αρνητική αυτή εμπειρία συνέβη σε νεότερη ηλικία, καθώς 81,8% δήλωσαν ότι η πιο πρόσφατη κακοποιητική εμπειρία ήταν πριν από περισσότερα από 5 έτη.

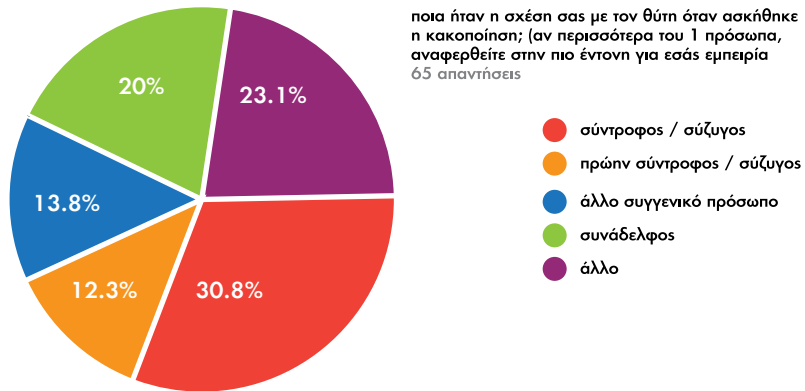
Γράφημα 3: Εμπειρίες κακοποίησης / συχνότητα

Η βία συνέβη εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος και προήλθε από κάποιον σύντροφο (νυν ή πρώην) για **το 43,1% των περιπτώσεων**. Διόλου αμελητέο το ποσοστό του 20% του δείγματος που βίωσε την κακοποίηση/ σεξουαλική παρενόχληση στο εργασιακό περιβάλλον.

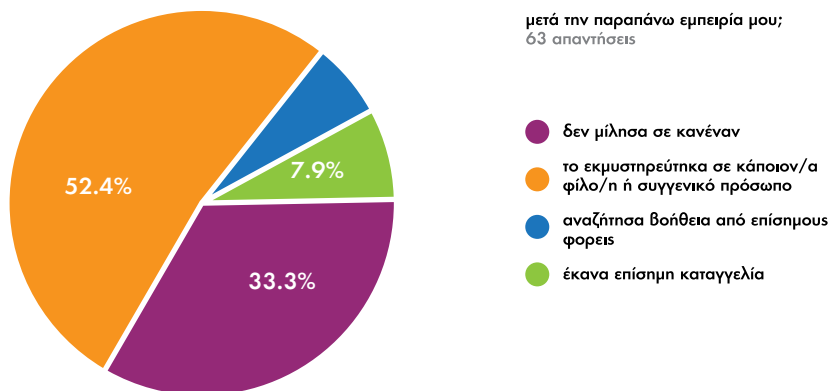
Γράφημα 4: Εμπειρίες κακοποίησης / χρονική στιγμή

Το γεγονός ότι πρόκειται για ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο συμπεριφοράς επιβεβαιώνεται στατιστικά από την εν λόγω έρευνα καθώς μόνο 9,2% δήλωσε πως η κακοποίηση έλαβε χώρα μόνο μία φορά.

Γράφημα 5: Εμπειρίες κακοποίησης / σχέση με θύτη

Δυστυχώς, ένα σημαντικό ποσοστό των θυμάτων 33,3% δεν ανέφερε το περιστατικό κακοποίησης σε κανένα άλλο πρόσωπο.

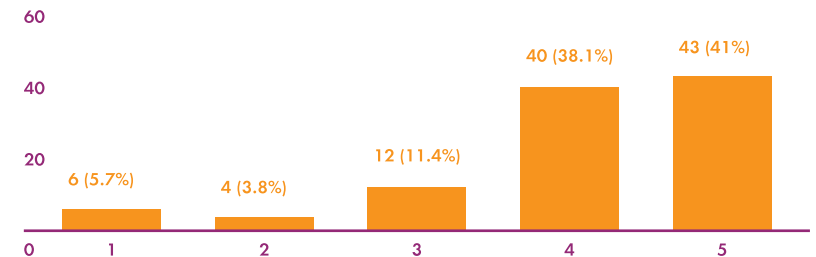
Γράφημα 6: Εμπειρίες κακοποίησης / αντιδράσεις

Αντιλήψεις & Πεποιθήσεις γύρω από την έμφυλη βία

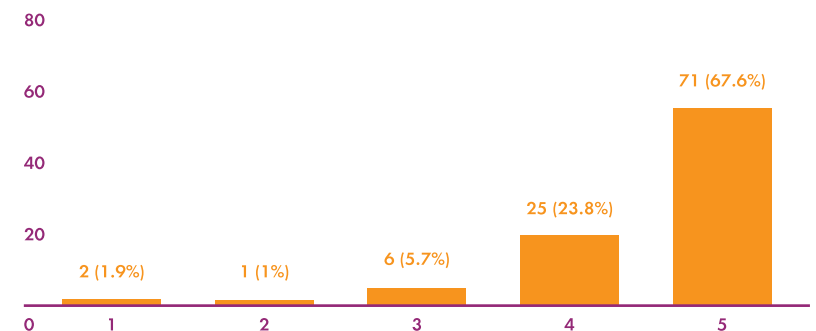
Οι απαντήσεις σε πέντε δηλώσεις τύπου Likert συνδυάστηκαν σε έναν σύνθετο δείκτη αντιλήψεων, μετά από έλεγχο εσωτερικής συνοχής (Cronbach's α), ο

οποίος χρησιμοποιήθηκε ως μεταβλητή κλίμακας στις επαγωγικές αναλύσεις. Ο δείκτης εσωτερικής συνοχής παρουσίασε ικανοποιητική αξιοπιστία (Cronbach's α = .80), γεγονός που υποδηλώνει ότι τα επιμέρους items μετρούν με συνέπεια την ίδια υποκείμενη διάσταση των αντιλήψεων γύρω από την έμφυλη βία. Ο μέσος όρος του σύνθετου δείκτη ανήλθε σε M = 4,13, υποδηλώνοντας υψηλό επίπεδο ευαισθητοποίησης και συμφωνίας των συμμετεχουσών με δηλώσεις που αναγνωρίζουν τη σοβαρότητα, τις μορφές και τις κοινωνικές διαστάσεις της έμφυλης βίας. Η τιμή αυτή καταδεικνύει ότι, συνολικά, οι συμμετέχουσες υιοθετούν στάσεις χαμηλής ανοχής απέναντι στη βία και εμφανίζουν αυξημένη κατανόηση των έμφυλων ανισοτήτων που τη συντηρούν. Τα παρακάτω γραφήματα δείχνουν αναλυτικά τις απαντήσεις των συμμετεχουσών στις σχετικές ερωτήσεις.

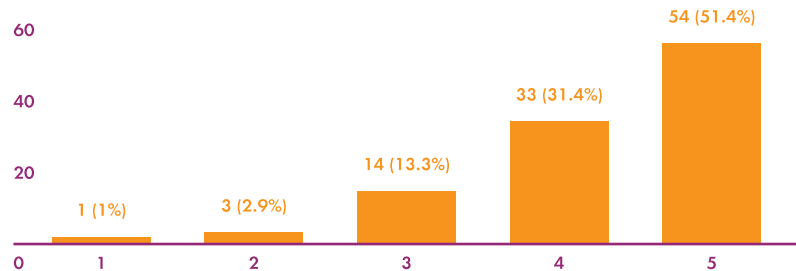
η βία κατά των γυναικών είναι αποτέλεσμα των έμφυλων ανισοτήτων
105 απαντήσεις

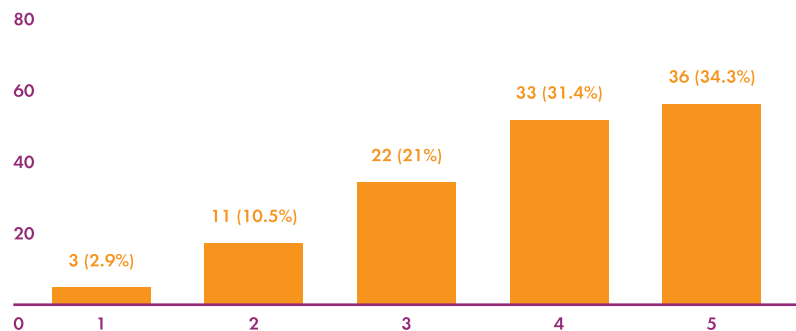
η έμφυλη βία μπορεί να συμβεί σε όλες τις ηλικίες
105 απαντήσεις

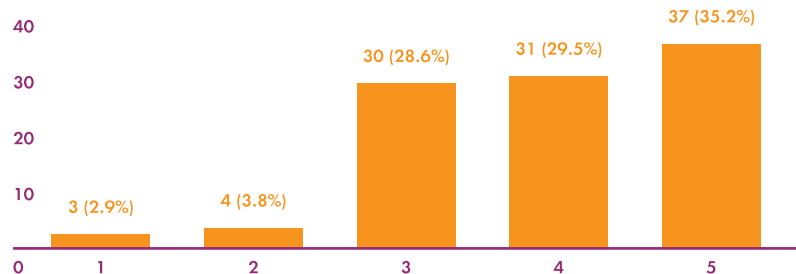
τα στερεότυπα για το φύλο ενισχύουν την ανοχή στη βία
105 απαντήσεις

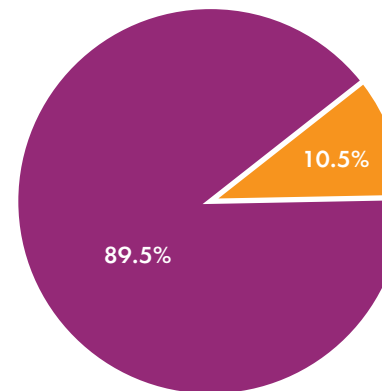
αντιλαμβάνομαι ότι οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας μπορεί να είναι πιο ευάλωτες στη βία
105 απαντήσεις

η πατριαρχική δομή της κοινωνίας επηρεάζει τις εμπειρίες βίας των ηλικιωμένων γυναικών
105 απαντήσεις

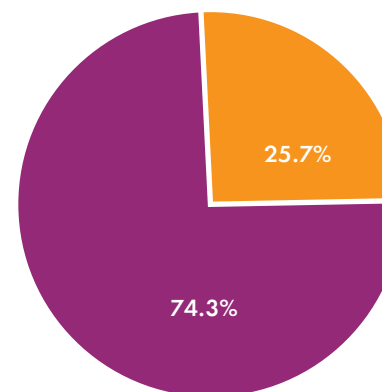

έχετε ακούσει ποτέ για τους ξενώνες φιλοξενίας των γυναικών θυμάτων βίας & των παιδιών τους;
105 απαντήσεις

● όχι
● ναι

έχετε ακούσει ποτέ για τα συμβουλευτικά κέντρα για τη βία κατά των γυναικών;
105 απαντήσεις

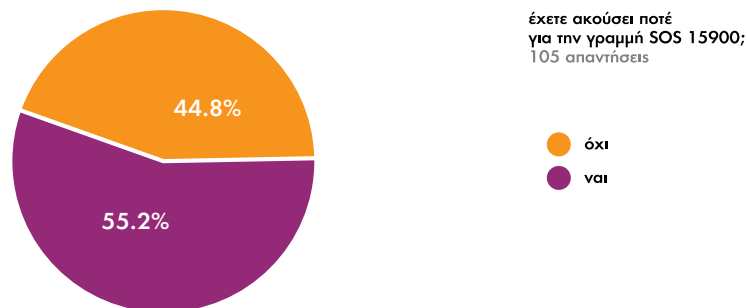
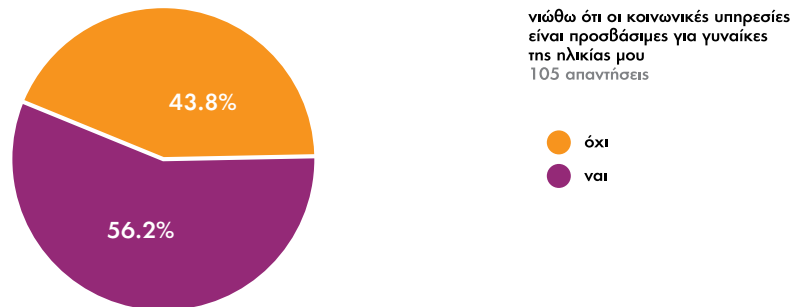
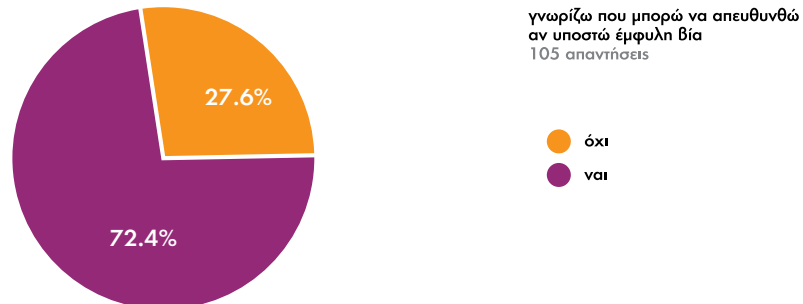

● όχι
● ναι

Γνώση γύρω από τις υποστηρικτικές δομές

Η ενότητα αναφορικά με τη γνώση γύρω από τις υποστηρικτικές δομές ανέδειξε δύο πτυχές. Αρχικά, υπάρχει μία **βασική γνώση γύρω από τις υποστηρικτικές δομές**, όπως οι Ξενώνες Φιλοξενίας Γυναικών και η γραμμή sos15900, για τις οποίες οι συμμετέχουσες δήλωσαν κατά 89,5% και 55,2% αντίστοιχα ότι γνωρίζουν την ύπαρξη τους. Κατά 72,4% οι συμμετέχουσες δήλωσαν ότι γνωρίζουν πού να απευθυνθούν σε περίπτωση ανάγκης. Τα παραπάνω ποσοστά αποτελούν μία καλή βάση, η οποία ωστόσο θα μπορούσε να διευρυνθεί και η γνώση αυτή να είναι κτήμα όλων των γυναικών. Η επίγνωση των δικαιωμάτων τους καθώς και των διαθέσιμων υπηρεσιών προστασίας και υποστήριξης μπορεί να ενισχύσει τις γυναίκες προκειμένου να υπερασπιστούν αποτελεσματικά τα συμφέροντά τους. Η ενότητα αυτή ανέδειξε όμως και το θέμα που υφίσταται γύρω από την προσβα-

σιμότητα των δομών αυτών για τις γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας. Ένα σημαντικό ποσοστό των συμμετεχουσών, ήτοι **43,8% νιώθει ότι οι κοινωνικές υπηρεσίες δεν είναι προσβάσιμες για γυναίκες της ηλικίας αυτής**. Το αίσθημα αυτό δεν πρέπει να παραβλεφθεί, καθώς καταδεικνύει την επιπρόσθετη δυσκολία και ευαλωτότητα που αντιμετωπίζει ο πληθυσμός αυτός, λόγω ηλικίας. Τα παρακάτω γραφήματα δείχνουν αναλυτικά τις απαντήσεις των συμμετεχουσών στις σχετικές ερωτήσεις.

Αποτελέσματα Ελέγχου Ερευνητικών Υποθέσεων

Για την εξέταση της **Υπόθεσης 2**, διεξήχθη έλεγχος ανεξαρτησίας Chi-Square (χ^2) για τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και εμπειρίας κακοποίησης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ των δύο μεταβλητών, $\chi^2(3) = 7.367$, $p > .05$.

Ομοίως, διεξήχθη έλεγχος ανεξαρτησίας Chi-Square (χ^2) για τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ οικογενειακής κατάστασης και εμπειρίας κακοποίησης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ των δύο μεταβλητών, $\chi^2(3) = 7.078$, $p > .05$. Επομένως, απορρίπτεται η υπόθεση H2 για τη σχέση μεταξύ εμπειριών κακοποίησης και δημογραφικών στοιχείων. **Οι εμπειρίες κακοποίησης δε συσχετίζονται με τα συγκεκριμένα δημογραφικά στοιχεία.**

Η **Υπόθεση 3** αφορούσε τη διερεύνηση διαφοροποιήσεων στις αντιλήψεις των συμμετεχουσών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα και τις πατριαρχικές αντιλήψεις, ανάλογα με το μορφωτικό τους επίπεδο. Για τον σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκε ανάλυση διακύμανσης ενός παράγοντα (One-Way ANOVA), με εξαρτημένη μεταβλητή τον σύνθετο δείκτη αντιλήψεων. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης έδειξαν ότι δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις αντιλήψεις των συμμετεχουσών ως προς το μορφωτικό επίπεδο, $p = .181 (> .05)$. Ο βαθμός ελευθερίας μεταξύ των ομάδων ήταν $df = 3$, ενώ η τιμή του meansquare ανήλθε σε $.795$. Συνεπώς, η **Υπόθεση 3 δεν επιβεβαιώνεται, καθώς το μορφωτικό επίπεδο δεν φαίνεται να επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τον δείκτη αντιλήψεων για την έμφυλη βία στο συγκεκριμένο δείγμα.**

Η **Υπόθεση 4** εξέταζε τη σχέση μεταξύ ηλικίας και αντιλήψεων για την έμφυλη βία. Δεδομένου ότι η ηλικία καταγράφηκε σε ηλικιακές ομάδες, εφαρμόστηκε ο μη παραμετρικός συντελεστής συσχέτισης Spearman's rho. Η ανάλυση έδειξε ότι η συσχέτιση μεταξύ ηλικιακής ομάδας και δείκτη αντιλήψεων ήταν αρνητική αλλά ασθενής ($\rho = -.113$) και μη στατιστικά σημαντική, $p = .253 (> .05)$. Το αποτέλεσμα αυτό υποδηλώνει ότι **δεν διαπιστώνεται ουσιαστική σχέση μεταξύ ηλικίας και επιπέδου αντιλήψεων σχετικά με την έμφυλη βία**. Κατά συνέπεια, η **Υπόθεση 4 δεν επιβεβαιώνεται.**

Συνολικά, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι ούτε το μορφωτικό επίπεδο ούτε η ηλικία των γυναικών ηλικίας 60 ετών και άνω σχετίζονται στατιστικά σημαντικά με τις αντιλήψεις τους γύρω από την έμφυλη βία στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας. Τα

ευρήματα αυτά υποδεικνύουν ότι οι αντιλήψεις για την έμφυλη βία ενδέχεται να διαμορφώνονται από άλλους κοινωνικούς ή βιωματικούς παράγοντες πέραν των εξεταζόμενων δημογραφικών μεταβλητών.

Ε. Συζήτηση- Συμπεράσματα

Η παρούσα μελέτη είχε ως στόχο τη διερεύνηση των εμπειριών και των αντιλήψεων γυναικών ηλικίας 60 ετών και άνω σχετικά με την έμφυλη βία, καθώς και τη διερεύνηση πιθανών συσχετίσεων μεταξύ δημογραφικών χαρακτηριστικών, εμπειριών κακοποίησης και αντιλήψεων γύρω από το φαινόμενο. Τα αποτελέσματα των ελέγχων των υποθέσεων δεν ανέδειξαν στατιστικά σημαντικές σχέσεις, γεγονός που χρήζει προσεκτικής ερμηνείας.

Η Υπόθεση 2 αφορούσε τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ δημογραφικών χαρακτηριστικών και εμπειρίας κακοποίησης. Συγκεκριμένα, εξετάστηκε η σχέση του επιπέδου εκπαίδευσης και της οικογενειακής κατάστασης με την εμπειρία κακοποίησης μέσω ελέγχων ανεξαρτησίας Chi-Square. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι δεν υφίσταται στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και εμπειρίας κακοποίησης, $\chi^2(3) = 7.367, p > .05$, ούτε μεταξύ οικογενειακής κατάστασης και εμπειρίας κακοποίησης, $\chi^2(3) = 7.078, p > .05$.

Τα ευρήματα αυτά υποδηλώνουν ότι, στο συγκεκριμένο δείγμα, η εμπειρία έμφυλης βίας στις γυναίκες ηλικίας 60+ δεν διαφοροποιείται ουσιαστικά με βάση τα συγκεκριμένα δημογραφικά χαρακτηριστικά. Το αποτέλεσμα αυτό έρχεται σε συμφωνία με προσεγγίσεις που υποστηρίζουν ότι η έμφυλη βία αποτελεί διαταξικό και διαγενεακό φαινόμενο, το οποίο δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένες κοινωνικοοικονομικές ή οικογενειακές κατηγορίες. Ιδιαίτερα στις μεγαλύτερες ηλικίες, οι εμπειρίες βίας μπορεί να σχετίζονται περισσότερο με μακροχρόνιες σχέσεις εξουσίας, έμφυλους ρόλους και ιστορικά παγιωμένα πατριαρχικά πρότυπα, παρά με το τρέχον μορφωτικό ή οικογενειακό status.

Παράλληλα, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι μη στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις ενδέχεται να επηρεάζονται από το μέγεθος και τον τρόπο επιλογής του δείγματος, καθώς και από πιθανή υπο-αναφορά εμπειριών κακοποίησης, φαινόμενο συχνό

σε γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας λόγω κοινωνικών στερεοτύπων, ντροπής ή κανονικοποίησης της βίας.

Η Υπόθεση 3 διερευνούσε κατά πόσο οι αντιλήψεις των συμμετεχουσών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα και τις πατριαρχικές αντιλήψεις διαφοροποιούνται ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης διακύμανσης δεν έδειξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ($p = .181$), γεγονός που υποδηλώνει ότι **οι αντιλήψεις γύρω από την έμφυλη βία εμφανίζονται σχετικά ομοιογενείς ανεξαρτήτως μορφωτικού επιπέδου.**

Πιθανή ερμηνεία αυτού του αποτελέσματος είναι ότι οι γυναίκες της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας έχουν κοινωνικοποιηθεί σε παρόμοια ιστορικά και πολιτισμικά πλαίσια, όπου οι έμφυλοι ρόλοι και τα πατριαρχικά πρότυπα ήταν ιδιαίτερα ισχυρά, ανεξαρτήτως εκπαιδευτικών διαδρομών. Συνεπώς, η εκπαίδευση ενδέχεται να μην λειτουργεί διαφοροποιητικά ως προς τις βασικές αντιλήψεις για τη βία στις διαπροσωπικές σχέσεις στην τρίτη ηλικία.

Η Υπόθεση 4 αφορούσε τη σχέση μεταξύ ηλικίας και αντιλήψεων περί έμφυλης βίας. Τα αποτελέσματα του ελέγχου Spearman έδειξαν αρνητική αλλά ασθενή και μη στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($\rho = -.113, p = .253$), γεγονός που υποδηλώνει ότι **η αύξηση της ηλικίας εντός της ομάδας 60+ δεν συνοδεύεται από ουσιαστική διαφοροποίηση στις αντιλήψεις για την έμφυλη βία.**

Το εύρημα αυτό μπορεί να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα της σχετικής ομοιογένειας του ηλικιακού φάσματος του δείγματος.

Οι γυναίκες άνω των 60 ετών ενδέχεται να μοιράζονται κοινές εμπειρίες κοινωνικοποίησης και βιώματα, με αποτέλεσμα οι διαφορές ηλικίας εντός της συγκεκριμένης ομάδας να μην επαρκούν για να διαφοροποιήσουν τις αντιλήψεις τους σε στατιστικά ανιχνεύσιμο βαθμό.

Συνολικά, τα ευρήματα της παρούσας μελέτης αναδεικνύουν ότι οι αντιλήψεις γύρω από την έμφυλη βία στις γυναίκες ηλικίας 60+ δεν εξηγούνται επαρκώς από βασικά δημογραφικά χαρακτηριστικά όπως η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο και η οικογενειακή κατάσταση. Το γεγονός αυτό ενισχύει την ανάγκη περαιτέρω διερεύνησης παραγόντων όπως οι βιωματικές εμπειρίες, η διάρκεια και η φύση των διαπροσωπικών σχέσεων, καθώς και οι κοινωνικές και πολιτισμικές αναπαραστάσεις

της βίας στην τρίτη ηλικία.

Παρά τους περιορισμούς της συγκεκριμένης έρευνας, τα αποτελέσματα συμβάλλουν στη συζήτηση γύρω από την έμφυλη βία σε μεγαλύτερες ηλικίες, ένα πεδίο που παραμένει υπο-ερευνημένο στον ελληνικό χώρο. Μέσα από αυτήν, αναδείχθηκε η ανάγκη για πολιτικές και παρεμβάσεις που να λαμβάνουν υπόψη τη διαχρονική και διαταξική διάσταση του φαινομένου και να εστιάζουν σε αυτή την πληθυσμιακή ομάδα, γυναικών ηλικία 60+, αόρατης μέχρι σήμερα στα ελληνικά δεδομένα.

Προτάσεις

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης) αποτελεί το πλέον ολοκληρωμένο διεθνές νομικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, παρά την απουσία στατιστικά σημαντικών συσχετίσεων με βασικά δημογραφικά χαρακτηριστικά, αναδεικνύουν κρίσιμες πτυχές που ευθυγραμμίζονται άμεσα με τις προβλέψεις της Σύμβασης.

Η μη σημαντική διαφοροποίηση των εμπειριών και αντιλήψεων ως προς βασικά δημογραφικά χαρακτηριστικά, αλλά και η αίσθηση σημαντικού μέρους των συμμετεχόντων ότι οι κοινωνικές υπηρεσίες δεν είναι εύκολα προσβάσιμες για αυτές, καταδεικνύει την ανάγκη υιοθέτησης **οριζόντιων, καθολικών και ηλικιακά ευαίσθητων παρεμβάσεων**. Εξάλλου, το Άρθρο 4 της Σύμβασης ορίζει ότι τα μέτρα προστασίας πρέπει να εφαρμόζονται χωρίς διακρίσεις, μεταξύ άλλων λόγω ηλικίας, κοινωνικής θέσης ή οικογενειακής κατάστασης.

Οι δομές υποστήριξης θυμάτων έμφυλης βίας συχνά απευθύνονται κυρίως σε νεότερες γυναίκες, γεγονός που μπορεί να λειτουργεί αποτρεπτικά για γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας. Επομένως, η **ανάπτυξη εξειδικευμένων υπηρεσιών για γυναίκες 60+**, που θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες της τρίτης ηλικίας, στελεχωμένες με επαγγελματίες εκπαιδευμένους σε ζητήματα έμφυλης και ηλικιακής βίας, κρίνεται μείζονος σημασίας.

Τα Άρθρα 18 και 20 της Σύμβασης τονίζουν την υποχρέωση παροχής ολοκληρωμένης υποστήριξης στα θύματα, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Συνεπώς, η ανάπτυξη εξειδικευμένων υπηρεσιών για γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας συνιστά

άμεση εφαρμογή των προβλέψεων της Σύμβασης, ιδίως ως προς την προσβασιμότητα και την εξατομικευμένη υποστήριξη.

Το Άρθρο 12 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης προβλέπει την υποχρέωση των κρατών να λαμβάνουν υπόψη κοινωνικές και πολιτισμικές πρακτικές που βασίζονται στην κατωτερότητα των γυναικών ή σε στερεότυπα ρόλων φύλου.

Τα ευρήματα ενισχύουν την ανάγκη να αναγνωριστεί η διασταυρούμενη διάκριση φύλου και ηλικίας (genderedageism) και να ενσωματωθεί η διάσταση της ηλικίας, τόσο στις εθνικές στρατηγικές για την έμφυλη βία όσο και στα προγράμματα πρόληψης και ενημέρωσης. Η έλλειψη διαφοροποίησης με βάση το μορφωτικό επίπεδο ή την οικογενειακή κατάσταση υποδεικνύει ότι οι παρεμβάσεις πρέπει να απευθύνονται στο σύνολο των γυναικών 60+ και όχι μόνο σε «ομάδες υψηλού κινδύνου».

Οι σχετικά ομοιογενείς αντιλήψεις γύρω από τη βία στην τρίτη ηλικία υποδηλώνει την ανάγκη **ενίσχυσης της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης γυναικών 60+**, μέσα από στοχευμένες καμπάνιες ενημέρωσης με γλώσσα προσβάσιμη σε μεγαλύτερες ηλικίες και δράσεις σε ΚΑΠΗ, συλλόγους ηλικιωμένων και τοπικές κοινότητες. Η Σύμβαση δίνει έμφαση στη δια βίου εκπαίδευση και όχι μόνο στη σχολική ηλικία, στοιχείο που συνάδει με την ανάγκη ενημέρωσης και ενδυνάμωσης γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας. Συγκεκριμένα, τα Άρθρα 13 και 14 προβλέπουν την υποχρέωση για ευαισθητοποίηση του κοινού και εκπαίδευση σχετικά με την έμφυλη βία.

Κομβικό σημείο τέλος αποτελεί η **καταπολέμηση της υπο-αναφοράς περιστατικών**. Ενδεικτικά θα μπορούσε να προταθεί η απλοποίηση διαδικασιών καταγγελίας, η παροχή ανώνυμων και μη ψηφιακών επιλογών αναφοράς, και γενικότερα η ενίσχυση της εμπιστοσύνης των γυναικών στις θεσμικές δομές.

Περιορισμοί της έρευνας

Δεδομένου του σχεδιασμού της έρευνας με στοχευμένη δειγματοληψία, καθώς και του περιορισμένου αριθμού των συμμετεχουσών, τα αποτελέσματα αυτής δε μπορούν να γενικευτούν στον ευρύτερο πληθυσμό. Αν και η προσέγγιση αυτή διευκόλυνε την πρόσβαση στη συγκεκριμένη δημογραφική ομάδα, δεν επιτρέπει τη γενίκευση των ευρημάτων στον ευρύτερο πληθυσμό. Ένα μεγαλύτερο δείγμα θα μπορούσε επίσης να έχει παράσχει μεγαλύτερη ισχύ στα ευρήματα. Αντίθετα, τα

συγκριτικά μικρότερα μεγέθη δειγμάτων, δεν επιτρέπουν γενικεύσεις σε ολόκληρο τον πληθυσμό.

Επιπλέον, η διαδικτυακή και αυτοεπιλεγμένη φύση της δειγματοληψίας ενδέχεται να εισάγει μεροληψία επιλογής (selection bias), γεγονός που περιορίζει την εξωτερική εγκυρότητα (external validity) των αποτελεσμάτων. Θα πρέπει να αναγνωριστεί ότι οι αυτοαναφερόμενες μετρήσεις θέτουν έναν επιπλέον περιορισμό λόγω της προκατάληψης κοινωνικής επιθυμητότητας που υπάρχει σε τέτοιες περιπτώσεις και μπορεί να επηρεάσει τις απαντήσεις.

Τέλος, το υπό εξέταση θέμα είναι ένα ευαίσθητο ζήτημα από μόνο του, που παρά τις διαβεβαιώσεις εμπιστευτικότητας, μπορεί κάποιος να θέλει να το αποκρύψει, θεωρώντας το ως προσωπική αδυναμία ή αποτυχία. Για το λόγο αυτό δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή τόσο στην επιλογή των ερωτηματολογίων όσο και στην καθυσύχασση των συμμετεχουσών ότι τα δεδομένα που συλλέχθηκαν παραμένουν ανώνυμα και εμπιστευτικά. Εντούτοις, οι αυτοαναφερόμενες μετρήσεις ήταν οι μόνοι τύποι μετρήσεων που μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την διερεύνηση των υπό εξέταση παραμέτρων και της εμπειρίας των συμμετεχουσών.

Μελλοντικές έρευνες

Οι προτάσεις που προκύπτουν από την παρούσα μελέτη υπογραμμίζουν την ανάγκη μετατόπισης του ερευνητικού ενδιαφέροντος από τα ατομικά χαρακτηριστικά προς τις **δομικές και πολιτισμικές συνθήκες** που συντηρούν την έμφυλη βία στην τρίτη ηλικία. Η κατανόηση της έμφυλης βίας ως διαχρονικού και διαταξικού φαινομένου αποτελεί κρίσιμη προϋπόθεση για τον σχεδιασμό αποτελεσματικών και κοινωνικά δίκαιων παρεμβάσεων. Μελλοντικές έρευνες με διευρυμένο δείγμα, θα μπορούσαν να διερευνήσουν βιωματικούς παράγοντες (διάρκεια σχέσεων, εξαρτήσεις φροντίδας) και να μελετήσουν συγκριτικά διαφορετικές ηλικιακές ομάδες.

Κεφάλαιο 4

Ποιοτική έρευνα

A. Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Στόχος της παρούσας έρευνας³⁸ είναι η διερεύνηση της έκτασης, της φύσης και των συνεπειών της έμφυλης βίας στις γυναίκες άνω των 60 ετών στην Ελλάδα με σκοπό να καταγραφούν α) τα σημερινά δεδομένα, β) οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες και γ) οι ιδιαίτερες συνθήκες ευαλωτότητας λόγω διακρίσεων φύλου και ηλικίας.

Η παρούσα ποιοτική έρευνα διενεργήθηκε σε επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται στον τομέα της φροντίδας, όπως επαγγελματίες υγείας και στελέχη των κοινωνικών υπηρεσιών, οι οποίοι έρχονται σε καθημερινή επαφή με γυναίκες θύματα έμφυλης βίας. Δόθηκε έμφαση στον τρόπο με τον οποίον οι ίδιοι οι επαγγελματίες αντιλαμβάνονται το φαινόμενο της έμφυλης βίας, με σκοπό να αναδειχθούν οι εμπειρίες, οι προβληματισμοί, οι προτάσεις τους, ενώ παράλληλα θα διερευνηθεί η κοινωνική και πολιτισμική διάσταση του θέματος. Επιπλέον, η έρευνα επιδιώκει να αποτυπώσει τις συνέπειες της βίας τόσο στην υγεία των γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας όσο και στο κοινωνικό σύνολο γενικά.

Τέλος, θα γίνει προσπάθεια να πραγματοποιηθεί μια συνοπτική χαρτογράφηση των υποστηρικτικών δομών για την πρόληψη και την καταπολέμηση της έμφυλης βίας κατά των γυναικών ανεξάρτητα από την ηλικία τους και τα χαρακτηριστικά τους.

B. Μεθοδολογία έρευνας

Σχεδιασμός

Στην συγκεκριμένη έρευνα επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος³⁹, η οποία αποτελεί

38. Η έρευνα διεξήχθη στο πλαίσιο συνεργασίας του Ιδρύματος Μποδοσάκη και της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας ΠΙΠΟΛ ΜΠΙΧΑΙΝΤ – PeopleBehind για την υλοποίηση του προγράμματος PREVENT με το έργο «Αόρατες 60+», το οποίο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω του προγράμματος Citizens, Equality, Rights and Values (CERV), της οποίας διαχειριστής του Έργου είναι η αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία ΠΙΠΟΛ ΜΠΙΧΑΙΝΤ-PEOPLEBEHIND, μετά από ανάθεση του Ιδρύματος για διεξαγωγή ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας.

39. Bryman, A. (2016). Social research methods (5th ed.). Oxford University Press.

μια σημαντική προσέγγιση στην επιστημονική έρευνα, καθώς επικεντρώνεται στην κατανόηση και ερμηνεία των εμπειριών, των νοημάτων και των κοινωνικών πρακτικών που συνδέονται με συγκεκριμένα φαινόμενα. Σε αντίθεση με τις ποσοτικές μεθόδους, που στοχεύουν στην μέτρηση και την ανάλυση αριθμητικών δεδομένων, η ποιοτική έρευνα ασχολείται με την πολυσύνθετη φύση της ανθρώπινης σκέψης και δράσης, παρέχοντας βαθιές και λεπτομερείς πληροφορίες για το πώς οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται και ερμηνεύουν τον κόσμο τους. Με δεδομένο τα παραπάνω, η συγκεκριμένη μέθοδος θεωρείται η καταλληλότερη, καθώς συνδυάζεται με το βασικό εργαλείο, τις συνεντεύξεις⁴⁰, που πραγματοποιήθηκαν με τις επαγγελματίες κοινωνικών υπηρεσιών και επαγγελματίες υγείας.

Επιλέχθηκε η θεματική ανάλυση⁴¹, ένας από τους πιο διαδεδομένους τρόπους ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων, καθώς η έρευνα αποσκοπούσε στην ταξινόμηση, αναγνώριση και ερμηνεία επαναλαμβανόμενων θεμάτων ή προτύπων μέσα στα δεδομένα. Ακολουθήθηκε η διαδικασία που περιλαμβάνει τα έξι βασικά βήματα: την εξοικείωση με τα δεδομένα, την αρχική κωδικοποίηση, τη διαμόρφωση πιθανών θεμάτων, την αναδιατύπωση των θεμάτων, την οριοθέτηση και την ονομασία των θεμάτων καθώς και την παρουσίαση ενός τελικού αναλυτικού κειμένου που περιλαμβάνει παραθέματα από τα δεδομένα⁴², καθώς αυτό επέτρεψε την ανάπτυξη μιας πλούσιας, περιγραφικής και ερμηνευτικής ανάλυσης, η οποία αποκαλύπτει τις υποκειμενικές εμπειρίες και τις κοινωνικές διαστάσεις των ερευνητικών ζητημάτων. Για τη συλλογή των ποιοτικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η ημι-δομημένη συνέντευξη, η οποία αποτελεί μια από τις πιο διαδεδομένες τεχνικές στην συλλογή δεδομένων στην ποιοτική έρευνα. Οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις⁴³ επέτρεψαν να διατηρηθεί ένας καθορισμένος κατάλογος θεμάτων και ερωτήσεων, με τη δυνατότητα ευελιξίας και προσαρμογής της συνέντευξης στη ροή της συνομιλίας και στις απαντήσεις των συμμετεχόντων, με απώτερο σκοπό την εξερεύνηση σύνθετων θεμάτων με τρόπο εμπειριστατικό και ανθρωποκεντρικό. Βασικός

40. Με την ίδια μέθοδο παρόμοια έρευνα στο Φρονίμου, Ε. (2016). Επαγγελματική και οικογενειακή ζωή των γυναικών δικαστών: Μια ασύμπτωτη σχέση. Στο Ι. Τσίγκανου & Μ. Θανοπούλου (Επιμ.), Γυναίκες στα νομικά επαγγέλματα την εποχή της κρίσης ΕΚΚΕ.

41. Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2012). Qualitative interviewing: The art of hearing data (2nd ed.). Sage Publications.

42. Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology, 3(2), 77–101.

43. Όπ. Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2012)

στόχος ήταν η εμβάθυνση στις εμπειρίες, τις πεποιθήσεις και τις αντιλήψεις των συνεντευξιζόμενων, μέσω των ημι-δομημένων συνεντεύξεων, ενώ παράλληλα να υπάρχει η δυνατότητα διερεύνησης αναδυόμενων θεμάτων που τυχόν προκύπτουν κατά τη διάρκεια μιας συνέντευξης.

Σημαντικό ρόλο για τη διαδικασία συλλογής των ποιοτικών δεδομένων, υπήρξε η χρήση της «μέθόδου χιονοστιβάδας» (Snowball sampling), η οποία αποτελεί μια τεχνική προσέλευσης συμμετεχόντων που βασίζεται στις συστάσεις προηγούμενων συμμετεχόντων. Συγκεκριμένα, η μέθοδος αυτή ξεκινά με την επιλογή ορισμένων αρχικών συμμετεχόντων, οι οποίοι στη συνέχεια προτείνουν άλλα άτομα που πληρούν τα κριτήρια επιλογής της έρευνας.⁴⁴

Η συνδυαστική χρήση της ποιοτικής μεθοδολογίας, της θεματικής ανάλυσης, των ημι-δομημένων συνεντεύξεων και της μεθόδου χιονοστιβάδας εμπλουτίζει την ερευνητική διαδικασία, καθώς επιτρέπει την αποτελεσματικότερη συλλογή και ανάλυση δεδομένων που αντικατοπτρίζει το πολυσύνθετο ζήτημα της κακοποίησης των γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας. Η ποιοτική μεθοδολογία, σε συνδυασμό με τη θεματική ανάλυση, τις ημι-δομημένες συνεντεύξεις και τη μέθοδο της χιονοστιβάδας, αποτελεί ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο για τη διερεύνηση των εμπειριών των επαγγελματιών σχετικά με την έμφυλη βία σε ηλικίες άνω των 60 ετών.

Η επιλογή αυτής της μεθοδολογικής προσέγγισης είναι καίριας σημασίας, καθώς η έμφυλη βία στους πιο ευάλωτους ηλικιακά πληθυσμούς είναι ένα θέμα πολυπρισματικό, συχνά αόρατο, κρυφό και απροσδιόριστο, στο οποίο δεν μπορούν να αναλυθούν οι πτυχές του αποτελεσματικά μέσω ποσοτικών μεθόδων μόνο. Η χρήση ημι-δομημένων συνεντεύξεων επιτρέπει στους επαγγελματίες να μιλήσουν ελεύθερα για τις προκλήσεις, τις παρατηρήσεις και τις εμπειρίες τους, ενώ η θεματική ανάλυση προσφέρει μια συστηματική διαδικασία αποκωδικοποίησης και ερμηνείας των δεδομένων που συλλέγονται.

Επιπλέον, η τεχνική της χιονοστιβάδας διευκολύνει την πρόσβαση σε επαγγελματίες

44. Noy, C. (2008). Sampling knowledge: The hermeneutics of snowball sampling in qualitative research. *International Journal of Social Research Methodology*, 11(4), 327–344. Η μέθοδος της χιονοστιβάδας είναι ιδιαίτερα χρήσιμη στην περίπτωση που η έρευνα αφορά σε ευαίσθητα θέματα ή σε ελάχιστα μελετημένους πληθυσμούς, καθώς διευκολύνει την πρόσβαση σε άτομα που δεν είναι εύκολο να εντοπιστούν μέσω παραδοσιακών μεθόδων δειγματοληψίας. Επιπλέον, η μέθοδος αυτή μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία ενός πιο ομογενούς δείγματος, καθώς οι συστάσεις γίνονται από άτομα που έχουν κοινά χαρακτηριστικά ή εμπειρίες.

που εργάζονται σε εξειδικευμένους τομείς και μπορεί να είναι δύσκολο να εντοπιστούν μέσω συμβατικών μεθόδων, ενισχύοντας την ποιότητα και την εμβάθυνση των δεδομένων. Έτσι, η συνδυαστική χρήση αυτών των τεχνικών διασφαλίζει μια ολιστική και εμπειριστωμένη προσέγγιση στη διερεύνηση ενός θέματος που συχνά παραμελείται, παρέχοντας σημαντικές επιστημονικές και πρακτικές γνώσεις.

Συμμετέχουσες

Όλες οι συμμετέχουσες επαγγελματίες ήταν συνολικά 25, εκ των οποίων οι 13 είναι κοινωνικές λειτουργοί και οι 12 ψυχολόγοι. Οι περισσότερες είναι γεννημένες σε μικρές επαρχιακές πόλεις (16), όπου ζουν και εργάζονται στις πόλεις καταγωγής τους και οι υπόλοιπες (9) έχουν γεννηθεί στην Αθήνα και εργάζονται σε δομές τις πρωτεύουσας. Οι περισσότερες είναι έγγαμες (10) με τουλάχιστον 1 παιδί, μερικές είναι σε διάζευξη (7), οι υπόλοιπες είναι άγαμες (7) ενώ υπήρχε και (1) χήρα. Ηλικιά το δείγμα κυμαινόταν μεταξύ 35-50 ετών και (3) περιπτώσεις επαγγελματιών ανήκαν στην ηλικιακή τάξη μεταξύ 50-61 ετών.

Όλες οι συνομιλήτριες και από τους δύο κλάδους έχουν ολοκληρώσει προγράμματα σπουδών ελληνικών πανεπιστημίων στις αντίστοιχες ειδικότητες και έχουν τουλάχιστον από έναν μεταπτυχιακό τίτλο επίσης από ελληνικά πανεπιστήμια, στους τομείς Κοινωνικών Επιστημών και στις Επιστήμες Υγείας.

Η προϋπηρεσία των περισσότερων επαγγελματιών -ειδικά μικρότερης ηλικίας- ξεκινάει από τα 9 χρόνια για τα νεότερα άτομα και φτάνει έως τα 41 χρόνια υπηρεσίας για τις μεγαλύτερες και πιο έμπειρες επαγγελματίες. Όσον αφορά τον χρόνο της ενασχόλησής τους με θέματα ενδοοικογενειακής βίας, όλες οι επαγγελματίες δήλωσαν ότι είχαν αυτήν την μακρόχρονη προϋπηρεσία μόνο από την τωρινή τους εργασία, η οποία ήταν, και στις περισσότερες, το μοναδικό πλαίσιο εργασίας τους καθ' όλη τη διάρκεια του εργασιακού τους βίου.

Διαδικασία

Με δεδομένο τα παραπάνω, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με την τεχνική της χιονοστιβάδας (snowball), οι οποίες αναλύθηκαν με την ποιοτική μέθοδο. Οι συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν ήταν είκοσι πέντε συνολικά 25. Διεξήχθησαν κατά το χρονικό διάστημα των μηνών Ιουνίου-Σεπτεμβρίου 2025, και ήταν σε βάθος ημι-δομημένες συνεντεύξεις με άτομα που έρχονται καθημερινά σε επαφή στις υπηρεσίες τους με την ηλικιακή ομάδα των γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας, κατά την άσκηση των εργασιακών τους καθηκόντων. Οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας,

δυναμικά μπορεί να είναι θύματα ενδοοικογενειακής βίας τόσο στο παρόν όσο και στο παρελθόν ή/και στο μέλλον ανάλογα με τον δράστη. Είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι το υπό διερεύνηση θέμα, όπως έχει διαπιστωθεί από τις λιγοστές έρευνες για την Τρίτη Ηλικία, και τα ποιοτικού περιεχομένου κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπως πεποιθήσεις, στερεότυπα κ.λπ., μεταβάλλονται με πολύ αργούς ρυθμούς μέσα στο χρόνο και μέσα από την έρευνα αναδείχθηκαν τα ίδια για όλες τις ηλικιακές ομάδες.

Αναστοχαστικές παρατηρήσεις ερευνήτριας

Κατά την είσοδο στο πεδίο παρουσιάστηκαν οι ακόλουθες δυσκολίες και προβληματισμοί:

- Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα την χρονική περίοδο Ιουνίου-Σεπτεμβρίου 2025, καθώς το έργο έλαβε ημερομηνία έναρξης λίγους μήνες πριν. Με δεδομένο το γεγονός αυτό και αφού μελετήθηκε η σχετική βιβλιογραφία⁴⁵, δημιουργήθηκε ένας αρχικός οδηγός συνέντευξης με ερευνητικά ερωτήματα και γνώμονα τα πεδία θεματικής που ορίζει η έρευνα από τα οποία θα αντληθεί η οπτική των επαγγελματιών.
- Οι συνεντεύξεις ξεκίνησαν έχοντας ένα αρχικό πρόσωπο επαφής (1^η συνεντευξιζόμενη) και οι μετέπειτα επαφές προτεινόνταν από τους συναδέλφους (ο ένας συνεντευξιζόμενος πρότεινε τον επόμενο συνάδελφο του). Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν διαδικτυακά μέσω Viber, καθώς τα περισσότερα προτεινόμενα άτομα αρχικά ήταν γεωγραφικά διασπαρμένα εκτός Αθηνών, και όπου δεν ήταν εφικτή η διαδικτυακή συνέντευξη (λόγω π.χ. κακής ποιότητας κλήσης, χωρίς σήμα, συνεχής διακοπή κλήσεων κ.α.) πραγματοποιούνταν με ανοικτή ακρόαση σε κανονική κλήση.
- Εξαίρεση αποτέλεσε η πρώτη συνέντευξη, η οποία ήταν δια ζώσης και αναγνωριστική και διήρκεσε περισσότερη ώρα, καθώς από την συζήτηση αυτή επεκτάθηκε και εκ' νέου τροποποιήθηκε ο οδηγός συνέντευξης, αφού υπήρξε αφορμή για να αναγνωριστούν σημαντικές παράμετροι του φαινομένου αλλά και να τροποποιηθούν κάποιες ερωτήσεις για λόγους κατανόησης των συνεντευξιζόμενων.

45. Κάββουρα, Θ. (2021). Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών: Οι εμπειρίες συμβούλων και στελεχών των Συμβουλευτικών Κέντρων και των Ξενώνων Φιλοξενίας. Στο Ν. Βαΐου, Γ. Πετράκη & Μ. Στρατηγάκη (Επιμ.), Έμφυλη βία – Βία κατά των γυναικών. Αλεξάνδρεια και στο Θανασόουλα, Σ., Ζωΐδου Σαρρήπαπα, Ν., & Γερακάκη, Ε. (Επιμ.). (2020). Αναγνώριση και υποστήριξη ηλικιωμένων θυμάτων κακοποίησης: Εγχειρίδιο κατάρτισης για επαγγελματίες, εθελοντές και ηλικιωμένους. TISOVA Consortium, βασικά εγχειρίδια για την μελέτη των ερωτήσεων προς τους/ις επαγγελματίες.

- Η πλειοψηφία των συνεντεύξεων διήρκεσε 40-50 λεπτά έκαστη, αφού όμως προηγουμένως είχε μεσολαβήσει ένα 20-30λεπτο γνωριμίας μεταξύ συνεντεύκτριας και συνεντευξιζόμενης. Ο χρόνος αυτός γνωριμίας είχε σκοπό αρχικά, να δημιουργηθεί ένα κλίμα οικειότητας, να δοθούν πληροφορίες για το περιεχόμενο της έρευνας, οι στόχοι και οι ειδικές πτυχές της, να παρουσιαστούν ορισμοί, έννοιες και θέματα που θα υπήρχαν στις ερωτήσεις, να επεξηγηθούν τυχόν ερωτήσεις που θα εστίαζαν σε ευαίσθητα ζητήματα, να τεθεί το πλαίσιο στο οποίο διεξάγεται η έρευνα, να συζητηθούν οι αρχές δεοντολογίας που διέπουν την έρευνα και η ανωνυμία των υποκειμένων της έρευνας, ζητήματα εμπιστευτικότητας αλλά και να μελετηθεί και να υπογραφεί το έντυπο συναίνεσης. Ο απώτερος στόχος ήταν έπειτα, να μην υπάρξουν παρεμβάσεις που θα εμπόδιζαν τη ροή του λόγου αλλά να είναι όσο το δυνατόν πιο αυθόρμητη, ώστε να επιτρέπει στη μνήμη των συνεντευξιζόμενων να ανακαλούν ευκολότερα εμπειρίες σχετικά με το υπό συζήτηση θέμα και να ενεργοποιούν αβίαστα τον αναστοχασμό.
- Υπήρξε δυσκολία ως προς την εκπροσώπηση των επαγγελματιών του ανδρικού φύλου⁴⁶ στην εύρεση και τη συμμετοχή ανδρών κοινωνικών λειτουργών και ψυχολόγων που θέλουν, μπορούν και επιθυμούν να συμμετέχουν στην έρευνα. Στην ερώτηση αν υπάρχει κάποιος συνάδελφος που επιθυμεί να συμμετάσχει στην έρευνα, η απάντηση ήταν ότι στην πλειοψηφία των υπηρεσιών δεν υπήρχε ο αντίστοιχος συνάδελφος ή όπου υπήρχε, δεν ήταν διαθέσιμος ή δεν επιθυμούσε την συμμετοχή του. Το γεγονός αυτό συνάδει και με επιστημονικά κείμενα, καθώς υπάρχει έντονος οριζόντιος επαγγελματικός διαχωρισμός, όπου οι γυναίκες υπερεκπροσωπούνται σε επαγγέλματα παροχής φροντίδας και υπηρεσιών⁴⁷.
- Πολλές από τους/ις επαγγελματίες που ήθελαν πραγματικά να συμμετάσχουν αναγκάζονταν να αναβάλλουν συχνά το ραντεβού της συνέντευξής, εξαιτίας της ανάγκης για έκτακτη μετακίνησή τους για υπηρεσιακούς λόγους ή μη προγραμματισμένων ραντεβού με τους/ις ωφελούμενους/ες των υπηρεσιών ή για λόγους αδειών, καθώς το χρονικό διάστημα της έρευνας διεξάγονταν κατά την περίοδο των καλοκαιρινών αδειών. Γι' αυτό το λόγο, προτεινόνταν άλλοι/ες επαγγελματίες, οι οποίοι συμμετείχαν στην έρευνα και ουσιαστικά οι

46. Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ). (2022). Η οπτική του φύλου στην εργασία: Εκπαιδευτικό υλικό. Ινστιτούτο Επιμόρφωσης.

47. Ενδεικτικά στο Βαΐου, Ν., & Στρατηγάκη, Μ. (1989). Η εργασία των γυναικών: Ανάμεσα σε δύο κόσμους. Σύγχρονα θέματα,

(40) και στο Τσιώλης, Γ. (2003-2004). Προς μια νέα ηθική της εργασίας. ΚΠ Equal1 "Equality".

συνεντεύξεις καθυστέρησαν και διεξήχθησαν μέχρι και το τέλος Αυγούστου 2025 με αρχές Σεπτεμβρίου 2025.

- Προέκυψαν τελικά 25 συνεντεύξεις και έλαβαν τέλος, καθώς παρουσιάστηκε το φαινόμενο του κορεσμού⁴⁸, δηλαδή τα κύρια θέματα και οι βασικές ιδέες άρχισαν να επαναλαμβάνονται, οι νέες συνεντεύξεις δεν προσέφεραν σημαντικές νέες πληροφορίες που να ανατρέπουν ή να συμπληρώνουν σημαντικές πληροφορίες από τις ήδη συλλεγμένες και η ανάλυση των δεδομένων έδειξε ότι τα μοτίβα και οι τάσεις που εντοπίστηκαν ήταν πλέον σταθερά και δεν αναμένονταν σημαντικές αλλαγές με την προσθήκη περισσότερων συνεντεύξεων. Ο συλλογισμός που προέκυψε, ήταν όσες συνεντεύξεις πραγματοποιηθούν με τους/ις επαγγελματίες, να καλυφθούν ισόποσα οι συμμετέχοντες/σες και των δυο επαγγελματικών κλάδων (13 κοινωνικοί λειτουργοί και 12 ψυχολόγοι) αλλά όμως να μην περιοριστούν σε συγκεκριμένους κλάδους ή/και υπηρεσίες (π.χ. όχι μόνο στο προνοιακό σύστημα υγείας και φροντίδας αλλά και στο προνοιακό σύστημα κοινωνικής προστασίας και φροντίδας⁴⁹) που εργάζονταν οι συμμετέχοντες/ουσες.
- Τέλος, το δείγμα των επαγγελματιών προήλθε τυχαία και έπειτα από σύσταση και αποτελούνταν από κοινωνικές υπηρεσίες δήμων, κέντρα κοινότητας, το πρόγραμμα βοήθεια στο σπίτι, συμβουλευτικά κέντρα κακοποιημένων γυναικών, ξενώνες φιλοξενίας κακοποιημένων γυναικών, ΚΑΠΗ και μια κοινωνική υπηρεσία νοσοκομείου.

48. Mason, J. (2011). Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας (N. Κυριαζής, Επιμ., Ε. Δημητριάδου, Μετ.). Πεδίο. (Πρωτότυπο έργο δημοσιεύτηκε το 2002)., Τσιώλης, Γ. (2018). Η θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Στο Γ. Ζαϊμάκης (Επιμ.), Ερευνητικές διαδρομές στις κοινωνικές επιστήμες: Θεωρητικές–μεθοδολογικές συμβολές και μελέτες περίπτωσης (σσ. 97– 125). Πανεπιστήμιο Κρήτης, Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας., Τσιώλης, Γ. (2014). Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική έρευνα. Κριτική.

49. Προνοιακό σύστημα υγείας και φροντίδας ορίζουμε τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας σε Κέντρα Ψυχικής Υγείας και επαγγελματιών υγείας των Τοπικών Μονάδων Υγείας και Προνοιακό σύστημα κοινωνικής προστασίας και φροντίδας ορίζουμε τους επαγγελματίες των στελεχών συμβουλευτικών κέντρων και ξενώνων, των Συμβούλων του Δικτύου Δομών της ΓΓΟΠΠΦ, Κοινωνικών Λειτουργών των Νοσοκομείων, Κοινωνικών Λειτουργών των Δήμων σύμφωνα και με το ερευνητικό έργο του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ). (2021). Κοινωνικές αναπαραστάσεις, πεποισθήσεις και στερεότυπα για την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών στην Ελλάδα.

Γ. Αποτελέσματα της έρευνας

Η οπτική των επαγγελματιών υγείας και κοινωνικών υπηρεσιών αναφορικά με την έμφυλη βία στην τρίτη ηλικία, όπως αυτή προκύπτει μέσα από τη θεματική ανάλυση των συνεντεύξεων, αναδεικνύει ένα σύνολο κρίσιμων θεματικών αξόνων που σχετίζονται με τις εμπειρίες, τους προβληματισμούς και τις προτάσεις των επαγγελματιών. Η παρούσα ανάλυση στοχεύει να φωτίσει όχι μόνο τις ατομικές επαγγελματικές πρακτικές και βιωμένες εμπειρίες, αλλά και τις βαθύτερες κοινωνικές, θεσμικές και πολιτισμικές διαστάσεις του φαινομένου. Στο πλαίσιο αυτό, η έμφυλη βία κατά των γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας προσεγγίζεται ως κοινωνικό φαινόμενο που διασταυρώνεται με την ηλικιακή διάκριση (ageism) και τις υφιστάμενες κοινωνικές ανισότητες. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα ανέδειξε τα ακόλουθα:

1. Ψηφιακά και Δομικά Εμπόδια στην Υποστήριξη Θυμάτων ΒΙΑΣ 60+

Οι γυναίκες άνω των 60 ετών που υφίστανται έμφυλη βία αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια λόγω ψηφιακού αναλφαριθμητισμού, εφόσον έχουν περιορισμένες ή/και καθόλου ψηφιακές δεξιότητες. Τα εμπόδια είναι έντονα στην πρόσβαση στην τεχνολογία για τις γυναίκες αυτές και δυσκολεύουν την υποστήριξη τους. Η ψηφιακή απομόνωση και οι δομικές ελλείψεις στον ψηφιακό κόσμο ενισχύουν την ευαλωτότητα των μεγαλύτερων γυναικών στις δημόσιες υπηρεσίες. Σε αυτό συμβάλλει και η ψυχολογική βία, με τη μορφή του εκφοβισμού σε συνδυασμό με την σωματική βία από συζύγους ή τα παιδιά τους π.χ. από τους γιους που εκμεταλλεύονται οικονομικά τους γονείς με την αφαίρεση σύνταξης από τα εξωτερικά μηχανήματα των τραπεζών ή η αρπαγή των τραπεζικών καρτών χωρίς ειδικά να το γνωρίζουν, εφόσον δεν έχουν γνώση των διαδικασιών. Υπάρχει μεγάλη έλλειψη γνώσης και συνακόλουθα εξοικείωσης με την τεχνολογία, η οποία περιορίζει την πρόσβαση και σε τηλεπηρεσίες, όπως τηλεφωνικές γραμμές υποστήριξης ή διαδικτυακές φόρμες στις τράπεζες ή διεκπεραίωση τυχόν αιτημάτων μέσα από τη νέα ψηφιακή μορφή του κρατικού μηχανισμού. Χαρακτηριστικές είναι οι φράσεις των επαγγελματιών:

«Βασική προτεραιότητα θα ήταν η ψηφιακή υποστήριξη. Στην εποχή της ψηφιακής τεχνολογίας που ζούμε, πολλοί ηλικιωμένοι δυσκολεύονται να κάνουν ηλεκτρονικές συναλλαγές π.χ. συνταγογράφηση...»⁵⁰

50. Οι φράσεις που βρίσκονται μέσα σε εισαγωγικά και με **bold** στην παρούσα μελέτη αναπαράγουν ακριβώς τα λόγια που χρησιμοποίησαν οι ίδιες οι συνομιλήτριες μου.

«Να υπήρχε δυνατότητα να τα κάνουν εύκολα, χωρίς να μένουν μόνοι τους στο τηλέφωνο, όπου υπάρχει κίνδυνος ηλεκτρονικής εξαπάτησης»

Σε όλο το νέο πλαίσιο της νέας ψηφιακής εποχής, προστίθεται και η στάση και τα στερεότυπα των στελεχών στα θέματα της ενδοοικογενειακής βίας. Η υποτίμηση είναι μια από τις σημαντικότερες στάσεις των στελεχών των υπηρεσιών ως προς την στήριξη των γυναικών π.χ. για τις νέες αποφάσεις ζωής ή/και την ενίσχυση με τα ψηφιακά εργαλεία π.χ. σε τράπεζες ή/και τις αποφάσεις ζωής στον νομικό κλάδο.

«Αν σκεφτώ περιστατικά, ακόμη και σε θέματα όπως η δωρεάν νομική βοήθεια, υπάρχουν εμπόδια. Όταν μια γυναίκα άνω των 65 κάνει αίτηση, μπορεί να ακούσει από τον υπάλληλο: 'Πού πας; Δεν έχεις δουλέψει ποτέ. Δεν παίρνεις κάποια σύνταξη, κάτσε στο σπίτι σου καμένη...'»

«Υπάρχει προκατάληψη ακόμη και από την πλευρά των υπηρεσιών. Και πολλές φορές, ακόμη κι αν προχωρήσει η γυναίκα σε διαδικασία διαζυγίου, έχει δεύτερες σκέψεις: 'Τι θα γίνει μετά; Αν δεν πάρω μέρος από τη σύνταξη; Αν δεν δικαιούμαι ποσοστό;...' Όλα αυτά τη φοβίζουν...»

«Υπάρχει φόβος ή ντροπή να απευθυνθούν στις υπηρεσίες.»

«Καμία γυναίκα δεν αντιμετωπίζεται επαρκώς, αλλά οι ηλικιωμένες γυναίκες φέρουν πολλαπλή ευαλωτότητα: το φύλο και την ηλικία. Υπάρχουν έντονα στερεότυπα, ακόμα και από τις ίδιες τις υπηρεσίες πρώτης γραμμής π.χ. νοσοκομεία, αστυνομία, εισαγγελία, ΟΑΕΔ. Χρειάζεται περισσότερη εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών, ώστε να προσεγγίζουν με κατάλληλο τρόπο αυτές τις γυναίκες και να μην τις επανατραυματίζουν.»

Η υποεκτίμηση του φαινομένου συνδυάζεται και με δομικά εμπόδια. Την κατάσταση αυτή συντηρούν και η υποστελέχωση των υπηρεσιών, η έλλειψη εξειδικευμένων δομών, όπως π.χ. ξενώνες κατάλληλοι για γυναίκες που αντιμετωπίζουν ζητήματα ψυχικής υγείας ή προβλήματα υγείας λόγω ηλικίας π.χ. άνοιας αλλά και η απουσία μιας σειράς ειδικών προνοιακών επιδομάτων για θύματα χωρίς εισόδημα, λειτουργούν επιβαρυντικά στην υποστήριξη των γυναικών.

«Αυτή η τελευταία γυναίκα που φέρνω στο μυαλό μου, λόγω του προβλήματος της άνοιας, θα μπορούσε να υπάρχει κάποιο εξειδικευμένο εργαλείο...λέω εγώ τώρα... που θα μπορούσε να δείξει περισσότερο το γνωστικό της επίπεδο, ώστε να συνεργαστούμε καλύτερα μαζί της»

«Νομίζω ότι σε κάποιες υπηρεσίες σίγουρα δεν θα έδιναν τόσο πολλή σημασία στη γυναίκα αυτή, πέφτοντας σε αυτές τις αντιφάσεις που έκανε, ας πούμε στο λόγο της...»

«Υπάρχει υποστελέχωση, όπως και σε όλες τις δομές ψυχικής υγείας. Είμαστε δύο-τρεις άνθρωποι σε κάθε περιβάλλον και προσπαθούμε να καλύψουμε όλα τα περιστατικά...Για να μην περιμένει κανείς... χρειάζεται ενίσχυση...»

«Πρώτα απ' όλα χρειάζεται θεσμική υποστήριξη, αλλαγές στη νομοθεσία. Έπειτα είναι η στελέχωση των υπηρεσιών με περισσότερες δομές και περισσότερο προσωπικό τα πράγματα θα βελτιωθούν...»

Με βάση τα παραπάνω οι γυναίκες προσεγγίζουν τις υπηρεσίες περισσότερο συχνά με έμμεσα αιτήματα και όχι απευθείας για θέματα έμφυλης βίας, όπως για επιδόματα ή ιατρική βοήθεια, κυρίως λόγω των συναισθημάτων της ντροπής, φόβου κοινωνικού στίγματος και κοινωνικής υποτίμησης της τρίτης ηλικίας, που θεωρεί τις ηλικιωμένες γυναίκες «καμένο χαρτί».

«Συνήθως έρχεται με διαφορετικό αίτημα. Για παράδειγμα, επειδή ιδιωτεύω και εργάζομαι με παιδιά και γονείς, μπορεί να έρθουν για μια συναισθηματική δυσκολία του παιδιού. Και ξαφνικά, να αναδυθεί ότι η μητέρα είναι θύμα κακοποίησης...»

Ουσιαστικά, οι προτάσεις όλων των επαγγελματιών συντείνουν και προτείνουν τη δημιουργία τηλεφωνικών γραμμών χωρίς τεχνολογικές απαιτήσεις, με την διασύνδεση και την ενίσχυση συνεργασιών με τοπικές δομές ανά περιφέρεια, όπως τα ΚΑΠΗ, το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι», τα ΣΚ και κ.α. και συνάμα την εκπαίδευση τους σε ψηφιακές δεξιότητες για την πρόληψη εξαπάτησης και την ενίσχυση της αυτονομίας τους. Η δε μείωση της γραφειοκρατίας και η δικτύωση με καίριες δομές π.χ. εξειδικευμένες ΜΚΟ, νοσοκομεία και ψυχιατρικές υπηρεσίες είναι κρίσιμες για την έγκαιρη παρέμβαση από τις μαρτυρίες όλων των επαγγελματιών.

Τέλος, τονίστηκε σχεδόν από όλες τις επαγγελματίες ότι χρειάζεται να υπάρχουν εξειδικευμένα προγράμματα κατάρτισης και ενίσχυσης ψηφιακών δεξιοτήτων, προσαρμοσμένα στις ανάγκες των ηλικιωμένων γυναικών.

«Να υπήρχε ένας προσωπικός βοηθός, όπως ένας προσωπικός γιατρός ή στις υπηρεσίες να υπήρχε ένας χώρος που θα πήγαινε κάποιος με ραντεβού και θα τον βοηθούσε κάποιος να τα κάνει ηλεκτρονικά. Να υπάρχει, δηλαδή ο επαγγελματίας και η ευθεία επικοινωνία...».

2. Προκλήσεις σε Θεσμικό και Νομικό πλαίσιο

Ένα ακόμα εύρημα που προέκυψε είναι ότι η έμφυλη βία στην τρίτη ηλικία παραμένει «αόρατη» λόγω της έλλειψης ενιαίου θεσμικού πλαισίου και της κοινωνικής υποτίμησης των ηλικιωμένων γυναικών, που συχνά θεωρούνται «χαμένες περιπτώσεις», συνεπώς δεν υπάρχει λόγος για αναδιάρθρωση του θεσμικού πλαισίου για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας.

«Γενικά θεωρώ ότι υπάρχει ένα κενό κομμάτι της ηλικιακής αυτής ομάδας. Ίσως θεωρούνται...βαριά κουβέντα αυτό που θα πω.. αλλά ως 'χαμένη περίπτωση'»

«'Τα γερασμένα άλογα τα σκοτώνουμε στο τέλος'...Υπάρχει αυτή η αντίληψη για τους ηλικιωμένους»

Οι επαγγελματίες αναφέρουν ότι γυναίκες διστάζουν να ομολογήσουν τη βία σε θεσμικά ανώτερα όργανα κυρίως λόγω φόβου, ντροπής, πατριαρχικών αντιλήψεων με χαρακτηριστική τη φράση ότι **«όλοι οι άντρες είναι έτσι, ειδικά όσοι δουλεύουν στο δημόσιο και ειδικά σε υψηλές θέσεις»** αλλά και για λόγους έλλειψης εμπιστοσύνης στο σύστημα, που ενισχύεται από την υποτίμηση των περιπτώσεων κακοποίησης από την αστυνομία, τις δικαστικές αρχές, το οποίο γιγαντώνεται και από τα ΜΜΕ. Η αναφορά δε στα ανώτερα όργανα δυσκολεύει περισσότερο, ιδιαίτερα όταν εμπλέκονται και παθολογικού τύπου θέματα στις γυναίκες όπως π.χ. άνοια, **«Οι άνθρωποι έχουν χάσει την εμπιστοσύνη τους»**,

«Πήγα, αλλά δεν έγινε κάτι», ή «Πήγα και το πήρα πίσω», ή «Δεν υπήρξε κάποια εξέλιξη μετά».

«Πηγαινούν σε ξενώνα για κακοποιημένες γυναίκες και μετά... λείπει το επόμενο βήμα: πού θα βρουν εργασία; Κι αν δεν βρίσκουν εργασία και είναι οικονομικά εξαρτημένες, μπορεί να επιστρέψουν στο κακοποιητικό περιβάλλον επειδή ιώθουν πως εκεί τουλάχιστον έχουν κάποια ασφάλεια...»

Οι επαγγελματίες τονίζουν την ανάγκη για νέο νομικό πλαίσιο, περισσότερο συμπεριληπτικό και εντάσσοντας τα θέματα της τρίτης ηλικίας, όπως π.χ. τη νομική υποστήριξη ηλικιωμένων γυναικών, τη διευκόλυνση των εισαγγελικών εντολών για ακούσια νοσηλεία των δραστών, την ανάγκη για αλλαγές στο νομικό πλαίσιο, την ενίσχυση των κυρώσεων για τους δράστες και τη στενότερη συνεργασία με τις υπηρεσίες π.χ. την αστυνομία, νοσοκομεία, ψυχιατρικές κλινικές και ξενώνες.

«Με το ψυχιατρικό τμήμα και με τα νοσοκομεία πρέπει να υπάρχει άμεση συνεργασία για ότι προκύψει...»

«Να θεσμοθετηθούν πρωταρχικές έννοιες π.χ. της έννοιας της γυναικοκτονίας ως αναγνώριση της ουσιαστικής βίας κατά των γυναικών, είναι βασικό βήμα...»

«Δεν πιστεύω ότι το θέμα είναι μόνο η αυστηροποίηση των ποινών. Η ουσία είναι η συνέπεια της ποινής. Να μη βγαίνει ο δράστης ελεύθερος μετά από 48 ώρες και να κινδυνεύει πάλι η γυναίκα. Επίσης, να υπάρξει στελέχωση στις δομές, με υποστήριξη από το Υπουργείο Οικονομικών, ώστε να δημιουργηθούν περισσότερες θέσεις και υποδομές για την προστασία των θυμάτων. Να μη χρειάζεται ο επαγγελματίας να ψάχνει πού θα πάει το θύμα, την ώρα που εκείνο κινδυνεύει...»

Ως θεσμικό κενό είναι και η απουσία ειδικών επιδομάτων για ηλικιωμένα θύματα χωρίς εισόδημα, γεγονός που περιορίζει την αυτονομία των θυμάτων, θεματική που υπερτονίζεται από τους όλους τους επαγγελματίες.

«Προτεραιότητά μου θα ήταν να καλύπτει το κράτος οικονομικά τις γυναίκες αυτές. Για παράδειγμα, να υπάρχει σύνταξη για θύματα βίας, όπως υπάρχει σύνταξη χρειάς. Ειδικά για γυναίκες που είναι άνεργες και χωρίς κανένα εισόδημα...»

«Να υπάρξουν κάποιες πολιτικές που να τις εντάσσουν στην εργασιακή αγορά, ώστε να μην είναι απομονωμένες και να είναι οικονομικά ανεξάρτητες...»

«Σίγουρα μπορούν να γίνουν πολλά πράγματα στο κομμάτι της κοινωνικής ένταξης...»

Στο όλο πλαίσιο, οι επαγγελματίες δεν παραλείπουν και την ενίσχυση της διασύνδεσης μεταξύ των υπηρεσιών με ειδικά θεσμικά πρωτόκολλα π.χ. αστυνομία, ΟΑΕΔ, νοσοκομεία, «Βοήθεια στο Σπίτι», ώστε να αποφευχθεί και ο επανατραυματισμός των θυμάτων και η ταλαιπωρία των ηλικιωμένων γυναικών και να ευαισθητοποιηθεί η κοινότητα μέσω στοχευμένων κοινωνικών και εκπαιδευτικών παρεμβάσεων, για την έγκαιρη αναφορά περιστατικών βίας, συνεπώς και της έγκαιρης αντιμετώπισης τους, όπως από τον άτυπο κοινωνικό έλεγχο π.χ. την γειτονιά.

«Πρώτα απ' όλα, λιγότερη γραφειοκρατία...»

«Θα έπρεπε να γίνονται εξειδικευμένα σεμινάρια που να απευθύνονται συγκεκριμένα στην τρίτη ηλικία. Σεμινάρια για επαγγελματίες σαν εμάς που ασχολούνται με την ενδοοικογενειακή και έμφυλη βία σε γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας...»

«Μεγάλο ρόλο παίζει και η εκπαίδευση της κοινότητας π.χ. μέσα από δράσεις σε δήμους για την βοήθεια των γυναικών και μέσα από τους γείτονες...»

3. Οικογενειακές Σχέσεις και Βία

Από την ανάλυση της έρευνας αναδείχθηκε η θεματική «οικογενειακές σχέσεις και βία» που ουσιαστικά ξεδιπλώνει όλη την φαινομενολογία του ερευνώμενου θέματος και αναδεικνύει «τον κύκλο της βίας».

Η βία που υφίστανται οι ηλικιωμένες γυναίκες εστιάζει στην βία από συζύγους και παιδιά, ιδιαίτερα γιους (σπανιότερα και από κόρες), αποτελεί το περισσότερο συνηθισμένο διπλό «εγκληματικό ζεύγος», κεντρικό χαρακτηριστικό της έμφυλης βίας στην τρίτη ηλικία, με τις πατριαρχικές δομές να ενισχύουν την ανδρική κυριαρχία και την αντιστροφή δυναμικής εξουσίας, όπου οι ηλικιωμένες γυναίκες, από φροντιστές των συζύγων και των παιδιών τους, να γίνονται θύματα των απογόνων τους.

«Συχνά από τον σύζυγο, αλλά υπάρχουν και περιπτώσεις από παιδιά, με ψυχολογικά προβλήματα, εξαρτήσεις, ή κακή σχέση με τον γονιό... Καθώς οι γονείς γερνούν, γίνονται πιο αδύναμοι...»

«Όσο μεγαλώνουν οι γονείς, τόσο πιο ανήμποροι είναι και τόσο πιο εύκολα υφίστανται σωματική βία από τους φροντιστές, ειδικά οι γυναίκες, οι οποίες είναι και σωματικά αδύναμες...».

«Έχουμε καταγεγραμμένα περιστατικά σεξουαλικής βίας από συζύγους, ακόμα και σε αυτές τις ηλικίες...»

«Θυμάμαι τη βία μιας γυναίκας από την κόρη της, η οποία ήταν βαθιά, με μεγάλη ψυχολογική έκταση, με μούτρα, άσχημη συμπεριφορά, ψυχολογικό πόλεμο...»

Η ψυχολογική βία, όπως η υποτίμηση και σε συνδυασμό με την συναισθηματική χειραγώγηση κυριαρχεί για τις κόρες, ενώ η σωματική βία από συζύγους και τους γιους ειδικά με ψυχικές διαταραχές ή εξαρτήσεις. Δε λείπει και η οικονομική εκμετάλλευση, όπως η αφαίρεση σύνταξης είτε από κόρες είτε από γιούς, γεγονός που προσθέτει πολυπλοκότητα στο φαινόμενο.

«Θυμάμαι στην υπηρεσία υπήρχε μια ηλικιωμένη γυναίκα, που μας είπε ότι ο άντρας της, πλέον που ήταν κατάκοιτος, προσπαθούσε ακόμα και με το μπαστούνι να την χτυπήσει. Γιατί ακόμα είχε την τάση. Δηλαδή αυτό που έκανε σε όλη του τη ζωή, ακόμα και στα γεράματά του ήθελε να την χτυπήσει...»

«Κάποιες φορές όμως έχουμε δει και παιδιά. Έρχονται γυναίκες και έχουν κάποια παράπονα από τα παιδιά του, κυρίως τις κόρες τους. Αλλά εκεί δεν έχουμε να κάνουμε τόσο με σωματική βία, όσο με ψυχολογική χειραγώγηση και τιμωρία...»

«Σχεδόν πάντα ο σύζυγος, ειδικά στις γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας με βία σωματική κυρίως αλλά και σεξουαλική που συνοδεύεται και από λεκτική...»

«Αν και έχει τύχει να έρθει και κυρία μεγάλη, άνω των 60 ετών, για τον γιο της, τώρα που το σκεφτόμαι... για οικονομική βία... Ήταν κακοποιητικός απέναντί της και υπήρχαν και περιστατικά σωματικής βίας, δηλαδή που της είχε επιτεθεί, που της μιλάει πολύ άσχημα, της ζητούσε χρήματα γιατί αυτός ήταν και χρήστης ουσιών, την έκλεβε σε κάθε ευκαιρία...»

Η βία από τα παιδιά προκαλεί έντονο συναισθηματικό πόνο, καθώς οι γυναίκες

αισθάνονται ενοχές ή ελπίζουν σε αλλαγή, ενώ η ψυχική υγεία των δραστών, όπως η άνοια ή οι ψυχικές διαταραχές στις περιπτώσεις των συζύγων και των γιών αντίστοιχα.

«Εκεί όπου παρατηρούμε διαφορά είναι στις περιπτώσεις που ο θύτης είναι το παιδί τους. Ο ρόλος της μητέρας, η μητρική αγάπη και τα στερεότυπα δυσκολεύουν την αποκοπή από τη βία/η σχέση. Δυσκολεύονται να κινηθούν νομικά, ακόμα και αν θέλουν να φύγουν από την κατάσταση αυτή...»

Οι συνέπειες περιλαμβάνουν διάφορες κλιμακούμενες συναισθηματικές καταστάσεις όπως κατάθλιψη, άγχος, κοινωνική απομόνωση και απώλεια αυτονομίας, με τις γυναίκες να διστάζουν να ζητήσουν βοήθεια κυρίως λόγω του αισθήματος ντροπής, απόρριψης, φόβου κοινωνικής κριτικής και πατριαρχικών αντιλήψεων, ιδιαίτερα όταν διαβιούν σε μικρές και κλειστές κοινωνίες.

«Τα συναισθήματα που κυριαρχούν είναι ο φόβος, η ντροπή, η οικονομική εξάρτηση, τα στερεότυπα. Πολλές γυναίκες φοβούνται την κοινωνική κριτική ή σκέφτονται τα παιδιά τους και προσπαθούν να προστατεύσουν την εικόνα του πατέρα...»

«Κλείνονται μέσα στο σπίτι και χάνουν την αυτονομία τους. Υπάρχει πολύ περισσότερος αριθμός γυναικών άνω των 60 που έχουν πρόβλημα, αλλά δεν το δείχνουν στην επιφάνεια...» δυσκολεύονται και ντρέπονται...»

«Υπάρχει το στίγμα, η αίσθηση ότι η βία είναι 'δεδομένη', και η απουσία εξειδικευμένης υποστήριξης.. Πολλές φορές οι υπηρεσίες δεν αντιμετωπίζουν τις περιπτώσεις με ευαισθησία, τις απορρίπτουν και μόνο που ζητάνε βοήθεια...»

4. Μακροχρόνια Έκθεση σε Βία και παθητική στάση

Μια εξαιρετική θεματική που υπερτονίστηκε και ξεχώρισε μέσα από την έρευνα ήταν ότι η έμφυλη βία στην τρίτη ηλικία χαρακτηρίζεται από «μακροχρόνια έκθεση σε κακοποιτικές συμπεριφορές», που συχνά εσωτερικεύονται ως «φυσιολογικές» λόγω πατριαρχικών προτύπων και διπλής διάκρισης φύλου και ηλικίας, οδηγώντας σε «παθητικότητα» και αίσθηση τελεσίδικου μέλλοντος από τα θύματα, η γνωστή και ως μαθημένη αβοηθησία.

«Φέρουν μια αίσθηση παραίτησης, καθώς πολλές θεωρούν ότι η κατάσταση δεν

θα βελτιωθεί και ότι η βία είναι μέρος της ζωής τους...»

«'40 χρόνια γάιδaros.. γάιδaros θα απομείνει'... 'κορίτσι μου μετά από 40 χρόνια κακοποίησης, δεν πρόκειται να αλλάξει κάτι'... και εγώ έμαθα πια...».

«Πάντοτε είχα λιγότερα δικαιώματα, περισσότερες υποχρεώσεις και ήταν φυσιολογικό αυτό... έτσι έμαθα...ο άντρας είναι άντρας'...»

«Ο τρόπος που τις διαχειρίζονται είναι σχεδόν πάντα σαν να ήταν υποχρεωμένες να παρέχουν και να ανέχονται συμπεριφορές...»

«Ο άντρας έχει εξουσία, είναι αυτός που φέρνει τα χρήματα στο σπίτι, οπότε εκείνες υιοθετούν μια πιο παθητική στάση...»

Η ψυχολογική και λεκτική βία, όπως η υποτίμηση και ο εκφοβισμός, συνυπάρχουν ενώ η σωματική βία κυριαρχεί και εμφανίζεται σε όλες τις περιπτώσεις με χτυπήματα κάθε μορφής από συζύγους ή από γιους με ψυχικές διαταραχές και εθισμούς όπως τζόγος και ναρκωτικά. Σε πολλές περιπτώσεις δεν λείπει και η σεξουαλική κακοποίηση, η οποία για χρόνια ήταν το πιο «κρυφό και ανομολόγητο μυστικό».

«Συχνά από τον σύζυγο, αλλά υπάρχουν και περιπτώσεις από παιδιά με ψυχολογικά προβλήματα, εξαρτήσεις, ή απλώς κακή σχέση με τον γονιό...και καθώς οι γονείς γερνούν, γίνονται πιο αδύναμοι και τα γεγονότα βγαίνουν στην φόρα...»

«Κυρίως ψυχολογική και λεκτική βία, αλλά και σωματική σε αρκετές περιπτώσεις... Επίσης, έχουμε καταγεγραμμένα περιστατικά σεξουαλικής βίας από συζύγους, ακόμα και σε αυτές τις ηλικίες...»

«Ένας από τους γιους της έχει πρόβλημα ψυχικής υγείας και της είχε επιβληθεί με σωματική και ψυχολογική βία, κυρίως λόγω της ασθένειάς του..τον τελευταίο καιρό την είχε χτυπήσει, ήθελε να της πάρει τα χρήματα και την περιόριζε μέσα στο σπίτι...»

«Αλλά υπάρχει και η σωματική βία. Θυμάμαι στην υπηρεσία υπήρχε και ηλικιωμένη γυναίκα, που μας είπε ότι ο άντρας της, πλέον που ήταν κατάκοιτος, προσπαθούσε

ακόμα και με το μπαστούνι να την χτυπήσει. Γιατί ακόμα είχε την τάση. Δηλαδή αυτό που έκανε σε όλη του τη ζωή, ακόμα και στα γεράματά του ήθελε να την χτυπήσει...»
 Η μακροχρόνια οικονομική εξάρτηση, ιδιαίτερα σε γυναίκες που δεν εργάστηκαν ποτέ, ή/και η εκμετάλλευση των όποιων οικονομικών απολαβών και με χαρακτηριστικό το παράδειγμα της σύνταξης από παιδιά ή/και από τους συζύγους περιορίζουν την αυτονομία των γυναικών που λειτουργούν σαν εκμαθημένη και φυσιολογική κατάσταση.

«Με κάθε είδους βία, οικονομική, σωματική, ψυχολογική, λεκτική.. Πολλές φορές η βία ασκείται ακόμη και από τα παιδιά τους...»

«Έχουμε παρατηρήσει και οικονομική βία και σωματική, φυσικά...»

«Οικονομική γιατί πολλές από αυτές δεν τις άφησαν να εργαστούν. Επομένως δεν έχουν δικά τους χρήματα. Γιατί υπήρχε η αντίληψη ότι «η δική μου γυναίκα δεν πρέπει να δουλεύει».

«Ο περισσότερες από αυτές δεν έχουν δικά τους χρήματα. Είναι εξαρτημένες οικονομικά. Επομένως δεν είναι εύκολο και να φύγουν από το βίαιο σύντροφο»

Οι γυναίκες συχνά προσεγγίζουν τις υπηρεσίες με έμμεσα αιτήματα, όπως για οικογενειακά προβλήματα ή επιδόματα ή οτιδήποτε άλλο, αποφεύγοντας την ευθεία αναφορά στη βία (εκτός από Συμβουλευτικά Κέντρα και του Ξενώνες Φιλοξενίας, όπου τα περισσότερα αιτήματα αφορούν στην κακοποίηση) δεν την αποκαλύπτουν, λόγω ντροπής, φόβου κοινωνικού στίγματος και εσωτερίκευσης της κακοποίησης ως αναμενόμενης, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την 76χρονη που υπέμενε κακοποίηση για 50 χρόνια πιστεύοντας ότι **«όλοι οι άντρες είναι έτσι»** και είναι **«άκρως φυσιολογικό»**.

«Είναι πιο άβουλες, πιο δειλές. Δεν παίρνουν πρωτοβουλίες. Εγκλωβίζονται σε μια ακινησία. Δεν έρχονται άνετες στις υπηρεσίες. Πολλές φορές εμείς κάνουμε το πρώτο βήμα. Υπάρχει δισταγμός. Πρέπει να επιμείνουμε...»

«Νιώθω φόβο τόσα χρόνια και ντροπή'... 'δεν μπορώ να κάνω κάτι'... 'έτσι έχω μάθε μια ζωή'...»

« 'Ελάτε τώρα να δούμε για το επίδομά μου..και αφήστε τα άλλα'...»

Η μακροχρόνια κακοποίηση οδηγεί σε μια σειρά από ψυχικά προβλήματα όπως κατάθλιψη, μεικτή αγχώδη-καταθλιπτική διαταραχή, σωματοποίηση προβλημάτων υγείας και κοινωνική απομόνωση σύμφωνα με τους επαγγελματίες.

«Έχουν άγχος και κατάθλιψη οι γυναίκες αυτές...»

«Οι διαγνώσεις που έχουν είναι συνήθως μεικτή αγχώδης-καταθλιπτική διαταραχή, γι' αυτό και παίρνουν αγχολυτικά και αντικαταθλιπτική αγωγή και παρακολουθούνται από ψυχίατρο πολλές φορές...»

«Υπάρχουν συνέπειες στην κοινωνική τους ζωή.. Ναι, σίγουρα... κλείνονται μέσα στο σπίτι και χάνουν την αυτονομία τους.. υπάρχει πολύ περισσότερος αριθμός γυναικών άνω των 60 που έχουν πρόβλημα, αλλά δεν το δείχνουν στην επιφάνεια...»

Η κακοποίηση καταδεικνύει ότι σε πολλές περιπτώσεις έχει μακρά διάρκεια και ξεκινά ήδη από την οικογένεια καταγωγής, βρίσκει έδαφος στη συζυγική ζωή και συνεχίζεται αργότερα από τους γιους.

« 'Τι να πεις.. για χρόνια ολόκληρα ο πατέρας μου τα ίδια έκανε..τα ίδια έμαθε και ο γιος μου»

« 'Ποιον θα δει το παιδί μου; Από ποιον θα μάθει;' 'από τον πατέρα του φυσικά!... το κακό είναι ότι έγινε και χειρότερος απόν αυτόν'...»

5. Επαγγελματική Εκπαίδευση και Ενσυναίσθηση

Σε ότι αφορά τους ίδιους τους επαγγελματίες, η θεματική ενότητα «Επαγγελματική Εκπαίδευση και Ενσυναίσθηση», όπως αυτή αναδείχθηκε από τα ευρήματα της έρευνας, προσδιορίστηκε ως κεντρικός άξονας παρέμβασης. Η έμφαση δόθηκε στην ανάδειξη και συστηματοποίηση καλών πρακτικών, στην ενίσχυση των διαδικασιών υποστήριξης των γυναικών από τους επαγγελματίες, καθώς και στην ανάγκη παροχής εκτενέστερης και πιο εξειδικευμένης εκπαίδευσης.

Όλες οι συμμετέχουσες της έρευνας υπογράμμισαν ότι η απουσία εξειδικευμένης εκπαίδευσης, σε συνδυασμό με την επακόλουθη ελλιπή ανάπτυξη ενσυναίσθησης,

συνιστά καθοριστικό εμπόδιο στην αποτελεσματική υποστήριξη γυναικών ηλικίας άνω των 60 ετών που υφίστανται έμφυλη βία. Η αδυναμία επαρκούς αναγνώρισης του φαινομένου της έμφυλης βίας στην τρίτη ηλικία λειτουργεί ανασταλτικά τόσο στην έγκαιρη ανίχνευση όσο και στη συνολική αντιμετώπισή του, περιορίζοντας την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων.

«Θα έπρεπε να υπάρχει βασική εκπαίδευση στις υπηρεσίες για ένα τόσο δύσκολο θέμα με μικρά σεμινάρια, διαδικτυακά πλέον... ιδιαίτερα σε όσους υπαλλήλους δεν είναι ψυχολόγοι...»

«Βασικό είναι ο κάθε επαγγελματίας να προχωράει και σε ατομική συμβουλευτική, όσο το δυνατόν να βοηθάει το συναίσθημά του, να μάθει να είναι συμπνευστικός...»

«Χρειαζόμαστε συμβουλευτική και ενδυνάμωση δική μας με ειλικρίνεια, αγάπη και ενσυναίσθηση. Για να μπορούμε να δώσουμε μια αγκαλιά και μια ανθρώπινη προσέγγιση στις γυναίκες... όλο αυτό έχει μεγάλο αντίκτυπο σε αυτές...»

«Ενσυναίσθηση, ευαισθητοποίηση και μηδενικό ηλικιακό ρατσισμό...Κάθε μέρα είναι μια νέα «ανατολή» γι' αυτές, όπως μου είπε μια 70χρονη γυναίκα...»

Οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι ψυχολόγοι συχνά δεν διαθέτουν την απαιτούμενη εξειδικευμένη εκπαίδευση για την αναγνώριση μη ορατών ή λιγότερο εμφανών μορφών βίας, όπως η ψυχολογική κακοποίηση, με χαρακτηριστικά παραδείγματα την ακύρωση και την υποτίμηση, καθώς και η σωματική βία όταν αυτή δεν συνοδεύεται από εμφανή σωματικά ευρήματα. Επιπλέον, η σεξουαλική κακοποίηση συχνά παραμένει υποαναγνωρισμένη, καθώς συνδέεται με βαθιά εδραιωμένα πολιτισμικά ταμπού, τα οποία επηρεάζουν όχι μόνο τα θύματα αλλά, σε ορισμένες περιπτώσεις, και τις ίδιες τις αντιλήψεις και στάσεις των επαγγελματιών. Οι παράγοντες αυτοί λειτουργούν ανασταλτικά τόσο στην έγκαιρη ανίχνευση όσο και στην αποτελεσματική αντιμετώπιση των περιστατικών βίας.

«Επίσης, χρειάζεται καλή εκπαίδευση των επαγγελματιών. Αντιμετωπίζουμε καθημερινά πολλά περιστατικά δύσκολα και με χωρίς εμφανή δείγματα...»

«Σίγουρα η εκπαίδευση πάντα βοηθά...Η εξέλιξη είναι κομμάτι της δουλειάς μας,

όπως και η αυτογνωσία, η απενοχοποίηση και η αποτίναξη των ταμπού...»

Η άσκηση βίας από δράστες που παρουσιάζουν ψυχικές διαταραχές ή ιδιαιτερότητες που συνδέονται με την ηλικία, όπως η άνοια, απαιτεί εξειδικευμένη διαχείριση και στοχευμένη παροχή υποστήριξης. Η αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών προϋποθέτει την εφαρμογή διαφοροποιημένων παρεμβάσεων, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη τόσο την ψυχική κατάσταση του δράστη όσο και την προστασία του θύματος. Παράλληλα, καθίσταται αναγκαία η ανάπτυξη συνεργειών με ένα διεπιστημονικό και διατομεακό επαγγελματικό δίκτυο, προκειμένου να διασφαλιστεί μια ολιστική και αποτελεσματική προσέγγιση στην αντιμετώπιση της βίας.

«Αυτή η τελευταία γυναίκα που φέρνω στο μυαλό μου, λόγω του προβλήματος της άνοιας, θα μπορούσε να υπάρχει κάποιο εξειδικευμένο εργαλείο...λέω εγώ τώρα...που θα μπορούσε να δείξει περισσότερο το γνωστικό της επίπεδο, ώστε να συνεργαστούμε καλύτερα μαζί της...»

«Να υπάρχει δίκτυο για περιπτώσεις ειδικές, όπως π.χ. σε περιπτώσεις άνοιας...νομίζω ότι σε κάποιες υπηρεσίες σίγουρα δεν θα έδιναν τόσο πολλή σημασία στη γυναίκα αυτή, πέφτοντας σε αυτές τις αντιφάσεις που έκανε, ας πούμε στο λόγο της...»

«Ας πούμε, στην Αστυνομία...θα λέγανε: «Εντάξει, έχει άνοια...δε βγάζουμε άκρη...»

«Συνεργασία στο δίκτυο υπηρεσιών π.χ. την αστυνομία, με το νοσοκομείο και γενικά με φορείς υγείας, με κέντρα υγείας ή τις τοπικές μονάδες υγείας, με τους ξενώνες του δικτύου, με τις κοινωνικές υπηρεσίες του δήμου και της περιφέρειας...οργανωμένα όμως για τη στήριξη της ηλικιακής αυτής ομάδας...»

Οι γυναίκες, πέραν της απροθυμίας τους να αποκαλύψουν τη βία που υφίστανται λόγω συναισθημάτων ντροπής και φόβου για τις συνέπειες της κοινωνικής υποτίμησης, επηρεάζονται και από τη διάχυτη έλλειψη εμπιστοσύνης προς το σύστημα παροχής υπηρεσιών. Οι στάσεις κοινωνικής απαξίωσης, οι οποίες αποτυπώνονται σε εκφράσεις όπως «*τώρα τα θυμήθηκε;*», «*τι θέλει και αυτή στα γεράματα;*» ή «*στα πίσω πίσω, κυρία μου, τι θέλετε να κάνουμε εμείς;*», λειτουργούν αποτρεπτικά ως προς την αναζήτηση βοήθειας. Παράλληλα, οι γυναίκες εμφανίζονται αμφιταλαντευόμενες ως προς την προσφυγή στις διαθέσιμες δομές, εξαιτίας της ανεπάρκειας συντονισμένης και συνεκτικής παροχής υπηρεσιών, γεγονός που επιβεβαιώθηκε από την πλειοψη-

φία των επαγγελματιών που συμμετείχαν στη σχετική έρευνα.

«Ναι, υπάρχει γραφειοκρατία και εμπόδια... στη στήριξή τους...»

«Απευθύνθηκα αλλά ο υπάλληλος δεν μου έδωσε σημασία»

«Πήγα σε πολλές υπηρεσίες μια ταλαιπωρία ήταν και τελικά ξαναγύρισα πίσω...»

«Πως να στηριχτείς στο κράτος; ...πήγα για τα θέμάτά μου και δεν έγινε η δουλειά μου...»

Τα συναισθήματα, προβλέψιμα και μη, που εκδηλώνουν οι γυναίκες, όπως ανεκδήλωτος θυμός, σιωπή, φόβος, ιδιόρρυθμη ή αποδιοργανωμένη συμπεριφορά, καταθλιπτική συμπτωματολογία, άγχος και κοινωνική απόσυρση, καθώς και έντονη συναισθηματική φόρτιση κατά την αποκάλυψη της προσωπικής τους διαδρομής και των εμπειριών κακοποίησης είναι συχνά ιδιαίτερα έντονα. Η ένταση αυτών των συναισθηματικών αντιδράσεων δύναται να δυσχεράνει το έργο των επαγγελματιών και, παράλληλα, να επηρεάσει την επαγγελματική τους κρίση, ιδίως όταν δεν έχουν λάβει την απαραίτητη εξειδικευμένη εκπαίδευση.

Στο πλαίσιο αυτό, οι επαγγελματίες υπογραμμίζουν την έλλειψη εξειδικευμένων εκπαιδευτικών σεμιναρίων που θα εστιάζουν στην αναγνώριση όλων των μορφών βίας, με ιδιαίτερη έμφαση στην ψυχολογική βία, στη διαχείριση περιστατικών που συνοδεύονται από ψυχικές διαταραχές, καθώς και στην ενίσχυση της ενσυναίσθησης. Επιπλέον, κρίνεται απαραίτητη η ανάπτυξη σαφών και δομημένων πρωτοκόλλων διατομεακής συνεργασίας με νοσοκομεία, ψυχιατρικές κλινικές, μη κυβερνητικές οργανώσεις και φορείς με στόχο τη μείωση της ταλαιπωρίας των γυναικών και τη διασφάλιση μιας ολοκληρωμένης και αποτελεσματικής υποστήριξης.

«Ίσως εξειδικευμένα σεμινάρια με την οπτική του φύλου και τη δική μας με την οποία αντιμετωπίζουμε τις γυναίκες αυτές, με βάση τα στερεότυπα που έχει ο καθένας μας από το σπίτι του. Κυρίως εκεί θεωρώ ότι υπάρχει το πρόβλημα...»

«Σίγουρα χρειάζονται εκπαίδευση πάνω στη διαχείριση των συναισθημάτων... στα στερεότυπα, στους ρόλους της γυναίκας και στην οπτική του φύλου... ώστε μαζί με

τη γυναίκα να προτείνεται και η καλύτερη καθ δυνατότερη λύση...»

«Χρειάζεται να τοποθετηθούν οι κατάλληλοι επαγγελματίες σε αντίστοιχα πόστα και να υπάρχει συνεχής επιμόρφωση, γιατί τα κοινωνικά δεδομένα αλλάζουν, όπως και οι μορφές βίας. Παλαιότερα, η σωματική βία ήταν πιο συχνή, ενώ τώρα κυριαρχούν η συναισθηματική, η λεκτική και η οικονομική βία...»

«Τι καλύτερο από μια κοινή γραμμή από όλους τους φορείς με συγκεκριμένα βήματα και κοινή πορεία συνεργασίας, σαν συνέχεια στην πορεία της γυναίκας...»

Επιπλέον, αναδεικνύεται έντονη η ανάγκη για εξωτερική υποστήριξη των επαγγελματιών μέσω συστηματικής εποπτείας, προκειμένου να προλαμβάνονται συναισθήματα ματαίωσης, ενοχής ή επαγγελματικής εξουθένωσης που ενδέχεται να προκύψουν από την αντιλαμβανόμενη ή πραγματική καθυστέρηση στην παρέμβαση. Παράλληλα, καθίσταται αναγκαία η αναδιάρθρωση του δημόσιου τομέα, με έμφαση στη μείωση της γραφειοκρατίας για την ταλαιπωρία των γυναικών, η οποία συχνά ενισχύει την αντίληψη της αναποτελεσματικότητας των υπηρεσιών και συμβάλλει στη διαμόρφωση κλίματος δυσπιστίας εκ μέρους των θυμάτων.

Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται η έλλειψη εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού, καθώς και η ανεπαρκής εκπαίδευση των επαγγελματιών πρώτης γραμμής, οι οποίοι συχνά αναπαράγουν στερεοτυπικές αντιλήψεις, ιδίως σε σχέση με τις ηλικιωμένες γυναίκες. Το ζήτημα αυτό καθίσταται ακόμη πιο έντονο όταν οι γυναίκες προσέρχονται στις υπηρεσίες σε κατάσταση ψυχικής αποδιοργάνωσης και έντονου φόβου, αναζητώντας συμβουλευτική υποστήριξη.

Υπό αυτές τις συνθήκες, δεν καθίσταται δυνατή η εγκαθίδρυση ενός κλίματος εμπιστοσύνης μεταξύ των θυμάτων και των παρεχόμενων υπηρεσιών, το οποίο αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση για την έναρξη και την υλοποίηση οποιασδήποτε αποτελεσματικής στρατηγικής παρέμβασης και αλλαγής.

«Η εμπιστοσύνη και το αίσθημα ασφάλειας είναι το βασικό.. να καταλάβει η γυναίκα ότι ο κόσμος δεν είναι απόλυτα εχθρικός υπάρχουν άνθρωποι που μπορούν και θέλουν να βοηθήσουν...αφού όμως το εξειδικευμένο προσωπικό έχει δουλέψει και ατομικά και σε ομάδα...»

«Θα έπρεπε να γίνονται εξειδικευμένα σεμινάρια που να απευθύνονται συγκεκριμένα στην τρίτη ηλικία...σεμινάρια για επαγγελματίες σαν εμάς που ασχολούνται με την ενδοοικογενειακή και έμφυλη βία σε γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας...»

«Λιγότερη γραφειοκρατία... και όχι ταλαιπωρία των γυναικών... βασικά στοιχεία για την εμπιστοσύνη τους...»

6. Ενδυνάμωση και Κοινωνική Επανάταξη

Η μακροχρόνια έκθεση στην έμφυλη βία οδηγεί τις γυναίκες ηλικίας άνω των 60 ετών σε συνθήκες κοινωνικής απομόνωσης, μειωμένης αυτοεκτίμησης και σε μια καταθλιπτική αντίληψη ενός «τελεισίδικου» μέλλοντος. Οι επιπτώσεις αυτές εντείνονται από παράγοντες, όπως η οικονομική εξάρτηση, η εκμετάλλευση συνταξιοδοτικών παροχών και η απουσία προηγούμενης εργασιακής εμπειρίας.

Στο πλαίσιο αυτό, η ψυχολογική βία και ειδικότερα η μορφή της ακύρωσης καθώς και η σωματική βία που ασκείται κυρίως από συζύγους ή ενήλικα τέκνα, αναδεικνύονται ως οι κυρίαρχες μορφές κακοποίησης. Αντιθέτως, η σεξουαλική κακοποίηση εμφανίζεται λιγότερο ορατή και συνδέεται στενά με βαθιά ριζωμένα πολιτισμικά ταμπού, τα οποία ενισχύουν συναισθήματα ενοχής και προσωπικής αποτυχίας, ιδίως σε κλειστά κοινωνικά περιβάλλοντα.

Υπό αυτές τις συνθήκες, το κοινωνικό στίγμα και η διπλή διάκριση λόγω φύλου και ηλικίας λειτουργούν σωρευτικά, δυσχεραίνοντας περαιτέρω την αναγνώριση, την αποκάλυψη της βίας και κατ' επέκταση και την αντιμετώπισή της.

Σε αυτό το αναγνωρισμένο πλαίσιο συνθηκών, οι επαγγελματίες προτείνουν την υλοποίηση προγραμμάτων ενδυνάμωσης που βασίζονται αρχικά στην ατομική συμβουλευτική υποστήριξη και έπειτα στην ομαδική με διεξαγωγή ομαδικών συνεδριών σε μικρές ομάδες 3 με 5 γυναικών και σε δράσεις κοινωνικοποίησης, όπως η συμμετοχή σε συλλόγους γυναικών ή σε εργαστήρια ανάπτυξης δεξιοτήτων.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ένταξη των γυναικών σε γενικά και συμμετοχικά προγράμματα με σκοπό την πληροφόρηση για καίρια θέματα όπως π.χ. οικογενειακά ζητήματα, κοινωνικά δικαιώματα, συνταξιοδοτικά θέματα, οικονομικά αντί για αποσπασματικές παρεμβάσεις όπως π.χ. ενημερωτική ημερίδα, στοχεύοντας στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης, της προσωπικής αυτονομίας και ανάπτυξης των γυναικών.

«Να είχαμε εργαστήρια με διάφορες θεματολογίες μαζί με τον υπόλοιπο πληθυσμό... Όχι ξεχωριστά προγράμματα... Τα ξεχωριστά προγράμματα τις απομονώνουν. Να είναι ενταγμένες σε ενημερωτικά προγράμματα για οικογενειακά, δικαιώματα, συντάξεις. Έτσι αποκτούν γνώση, αυτονομία και αυτοπεποίθηση...»

«Θα έπρεπε να υπάρχουν περισσότερα προγράμματα, ίσως και επιδοτούμενα σεμινάρια, όχι μόνο για απόκτηση δεξιοτήτων, αλλά και για την ψυχολογική ενδυνάμωση των γυναικών και την ενίσχυση του αισθήματος του 'ανήκειν'...»

«Το πιο σημαντικό είναι να κερδίσεις την εμπιστοσύνη τους και να τις εντάξεις σε ενεργές δράσεις...σε ομάδες εθελοντισμού, αυτοβελτίωσης ή έκφρασης...Η τέχνη, επίσης, είναι ένα πολύτιμο εργαλείο. Αυτές οι έμμεσες προσεγγίσεις δημιουργούν εμπιστοσύνη και επιτρέπουν στις γυναίκες να εκφραστούν.. να δυναμώσουν...»

«Χρειάζεται ολιστική προσέγγιση: ψυχοκοινωνική στήριξη, ψυχοσυναισθηματική υποστήριξη, ενίσχυση της αυτονομίας...η διασύνδεσή τους με την αγορά εργασίας ή με την εκπαίδευση ή ενημέρωση για τα δικαιώματά τους...»

Παράλληλα, αναδεικνύεται ως κρίσιμη και η διατομεακή συνεργασία με τοπικές δομές, όπως τα Κέντρα Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ), το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι», με εξειδικευμένες δομές όπως τα Συμβουλευτικά Κέντρα, Ξενώνες Φιλοξενίας, Κοινωνικές υπηρεσίες καθώς και με νοσοκομεία, επαγγελματίες ψυχικής υγείας, επισκέπτες υγείας και νομικούς συμβούλους. Κρίνεται επίσης καθοριστικής σημασίας η ενίσχυση της ψυχοκοινωνικής κινητοποίησης των γυναικών, ιδίως όταν συνυπάρχουν προβλήματα υγείας, όπως η άνοια ή προβλήματα τρίτης ηλικίας.

«Εξειδικευμένες δομές, με ενισχυμένο προσωπικό και συνεργασία με κοινότητα και τοπικές δομές και υπηρεσίες...»

«Πρώτα από όλα, συνεργασία με τον νομικό κλάδο και τις δικαστικές αρχές, την αστυνομία, όπου οι αποφάσεις συχνά δεν είναι υπέρ των γυναικών...»

«Ενίσχυση του εργασιακού τομέα με εξειδικευμένα προγράμματα και χρηματοδότηση για να μπορούν οι γυναίκες να ανεξαρτητοποιηθούν...»

«Φυσικά, συνεργασία για την προσέγγιση των θεμάτων υγείας ή θεμάτων τρίτης ηλικίας, όπως εμμηνόπαυση, πιθανή άνοια..χρειάζεται μια πολυδιάστατη φροντίδα ... που πολλές φορές δεν φανερώνεται ...»

Επιπλέον, οι επαγγελματίες υπογραμμίζουν τη σημασία της ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινότητας, με στόχο την αποδόμηση της αντίληψης ότι η βία αποτελεί «πεπρωμένο» ή αναπόφευκτη συνθήκη ζωής, καθώς η αλλαγή αυτών των αντιλήψεων δύναται να συμβάλει στην έγκαιρη αναγνώριση και παρέμβαση αλλά και στο σπάσιμο του κύκλου της βίας.

«Πρέπει να εκπαιδευτούν στον κύκλο της βίας και στα έμφυλα στερεότυπα, όχι μόνο θεωρητικά αλλά και βιωματικά. Η βιωματική προσέγγιση βοηθάει στην αναγνώριση των στερεοτύπων που όλοι φέρουμε. Χρειάζονται επαναλαμβανόμενες ευαισθητοποιήσεις και όχι μία μόνο ενημερωτική συνάντηση αραιά και που...».

«Και αυτός ο αγώνας δεν πρέπει να βασίζεται μόνο στον επαγγελματισμό και την ευσυνειδησία του καθενός επαγγελματία... Πρέπει να είναι θεσμικός. Έχουν γίνει κάποιες δράσεις, όπως από το ΕΚΔΑ ή άλλους ιδιωτικούς φορείς αλλά δεν επαρκούν...»

Τέλος, προτείνεται η στοχευμένη ενημέρωση των γυναικών για την αναγνώριση και κατανόηση του προβλήματος, με έμφαση στα νέα δεδομένα, όπως τις νέες μορφές σε συνδυασμό με μακροχρόνια ψυχολογική υποστήριξη ή ψυχοθεραπεία. Βασικό εργαλείο απενοχοποίησης, είναι και οι στοχευμένες εκστρατείες ευαισθητοποίησης σε μικρές και κλειστές κοινότητες π.χ. στις επαρχίες, σε συνεργασία με τοπικές δομές όπως τα ΚΑΠΗ και άλλες κοινωνικές υπηρεσίες, καθώς θεωρούνται απαραίτητες για την αποδόμηση της αντίληψης ότι η βία είναι φυσιολογική ή κοινωνικά αποδεκτή.

«Μην ξεχνάμε και τις επαρχίες.. να γίνονται πράγματα και εκεί.. για την ενδυνάμωση των γυναικών αυτών...»

«Να σπάσει η σιωπή της βίας στα μικρά μέρη.. δεν είναι φυσιολογικό... χρειάζεται ενημέρωση... ακόμα και στο πιο μακρινό χωριό...»

Δ. Συζήτηση – Συμπεράσματα

Οι έξι θεματικές ενότητες που αναδείχθηκαν από την παρούσα έρευνα αποτυπώνουν με ολοκληρωμένο τρόπο την πολυδιάστατη φύση της έμφυλης βίας κατά των γυναικών ηλικίας άνω των 60 ετών. Ειδικότερα, καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων των ψηφιακών και δομικών εμποδίων πρόσβασης στις υπηρεσίες, των θεσμικών ελλείψεων, των οικογενειακών δυναμικών, της εσωτερίκευσης της κακοποίησης, των επαγγελματικών ανεπαρκειών, καθώς και των στρατηγικών ενδυνάμωσης και κοινωνικής επανένταξης, επανεγκαθιστώντας την ενεργό μέλος της κοινότητας .

Τα ευρήματα της έρευνας κατέδειξαν τη χαμηλή συχνότητα άμεσων αιτημάτων βοήθειας προς τις υπηρεσίες πρώτης γραμμής, με ρητό και σαφές αίτημα την αντιμετώπιση της βίας. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει την υποεκτίμηση και υποαναγνώριση του φαινομένου, η οποία συνδέεται με το κοινωνικό στίγμα, τα αισθήματα ντροπής και την αναπαραγωγή πατριαρχικών αντιλήψεων. Η μακροχρόνια έκθεση στη βία, η οποία συχνά εσωτερικεύεται από τις ίδιες τις γυναίκες ως «**φυσιολογική κατάσταση**» ή ως «**αναπόφευκτο πεπρωμένο**», οδηγεί σε συνθήκες οικονομικής εξάρτησης, ιδίως στις περιπτώσεις γυναικών χωρίς προηγούμενη εργασιακή εμπειρία, γεγονός που εντείνει την κοινωνική απομόνωση.

Οι ψυχολογικές και ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις της κακοποίησης περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, καταθλιπτική συμπτωματολογία, εκδηλώσεις ανεκδήλωτου θυμού, σιωπή, καθώς και σωματοποίηση προβλημάτων υγείας. Επιπλέον, η παρουσία γνωστικών διαταραχών, όπως η άνοια, περιπλέκει περαιτέρω την επικοινωνία, την αναγνώριση της βίας και περιορίζει την δυνατότητα παροχής αποτελεσματικής υποστήριξης.

Με βάση τα παραπάνω, οι προτεινόμενες στρατηγικές αντιμετώπισης εστιάζουν σε πολυεπίπεδες παρεμβάσεις και περιλαμβάνουν:

- **Τη θεσμοθέτηση ειδικών οικονομικών επιδομάτων για γυναίκες-θύματα έμφυλης βίας χωρίς ανεξάρτητο εισόδημα, με στόχο την ενίσχυση της οικονομικής τους αυτονομίας.**
- **Την παροχή εξειδικευμένης εκπαίδευσης στους επαγγελματίες, με έμφαση στην αναγνώριση μορφών ψυχολογικής βίας, όπως η ακύρωση, καθώς και**

στη διαχείριση περιστατικών που συνδέονται με ψυχικές διαταραχές ή άνοια, σε συνδυασμό με εξωτερική εποπτεία για την αποφόρτιση συναισθημάτων ενοχής και την ενίσχυση της κατανόησης του φαινομένου.

- Την ενίσχυση της ψηφιακής κατάρτισης των ηλικιωμένων γυναικών, προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσβασή τους σε τηλεπηρεσίες και να προληφθούν φαινόμενα ψηφιακής εξαπάτησης, μέσω συνεργασιών με τοπικές δομές, όπως τα Κέντρα Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ).
- Την παροχή ολοκληρωμένης νομικής υποστήριξης, με απλοποίηση των διαδικασιών έκδοσης εισαγγελικών εντολών και ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ αστυνομικών αρχών, νοσοκομείων και μη κυβερνητικών οργανώσεων, με σκοπό την αποτελεσματικότερη προστασία των θυμάτων.
- Την προώθηση της κοινοτικής επανένταξης, μέσω ομαδικών και συμμετοχικών προγραμμάτων που εστιάζουν σε οικογενειακά ζητήματα, κοινωνικά δικαιώματα και συνταξιοδοτικά θέματα, σε αντιδιαστολή με απομονωτικές παρεμβάσεις, με στόχο την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και την αποδόμηση της αντίληψης της βίας ως «προσωπικού μυστικού».

Οι ανωτέρω παρεμβάσεις, υποστηριζόμενες από συνέργειες και συνεργασίες με τοπικές κοινωνικές δομές, καθώς και με εξειδικευμένους οργανισμούς, αποσκοπούν στην ενδυνάμωση των γυναικών και στην άρση της κοινωνικής υποτίμησης που βιώνουν. Μέσω της ευαισθητοποίησης, της παροχής ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και της ενίσχυσης της ατομικής και κοινωνικής αυτονομίας, οι προτεινόμενες στρατηγικές συμβάλλουν στη διασφάλιση της αξιοπρέπειας και της κοινωνικής επανένταξης των θυμάτων, προσφέροντας βιώσιμες και μακροπρόθεσμες λύσεις για την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας στην τρίτη ηλικία.

Ε. Ερευνητική Συνεισφορά και Προτάσεις

Αποτίμηση Κοινωνικών και Πρακτικών Οφελών

Η έρευνα για την έμφυλη βία στην τρίτη ηλικία, βασισμένη στις συνεντεύξεις επαγγελματιών και τη θεματική ανάλυση, προσφέρει σημαντικά οφέλη σε κοινωνικό, πρακτικό και επιστημονικό επίπεδο, συμβάλλοντας στην κατανόηση και αντιμετώπιση ενός υποεκτιμημένου φαινομένου. Τα κύρια οφέλη περιλαμβάνουν τους κάτωθι τομείς:

1. Ευαισθητοποίηση της Κοινωνίας

Η έρευνα αναδεικνύει την «αόρατη» διάσταση της έμφυλης βίας στην τρίτη ηλικία, αποδομώντας στερεοτυπικές αντιλήψεις σύμφωνα με τις οποίες η βία θεωρείται «φυσιολογική» ή ότι οι ηλικιωμένες γυναίκες αντιμετωπίζονται ως «χαμένες περιπτώσεις». Μέσα από την καταγραφή ψυχολογικών σωματικών και οικονομικών μορφών βίας που ασκούνται από συζύγους ή γιους, η μελέτη επιδιώκει να ενισχύσει την ευαισθητοποίηση σε μικρές κοινότητες, όπου το κοινωνικό στίγμα παραμένει έντονο. Η προσέγγιση αυτή ενθαρρύνει την έγκαιρη αναφορά περιστατικών από γείτονες ή συγγενείς και συμβάλλει στην ενίσχυση της κοινωνικής αποδοχής των θυμάτων.

2. Ενίσχυση Επαγγελματικής Πρακτικής

Οι έξι θεματικές (Ψηφιακά και Δομικά Εμπόδια, Θεσμικό Πλαίσιο, Οικογενειακές Σχέσεις, Μακροχρόνια Κακοποίηση, Επαγγελματική Εκπαίδευση, Ενδυνάμωση) παρέχουν στους επαγγελματίες -κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους- ένα πλαίσιο για την αναγνώριση της βίας, ιδιαίτερα της ψυχολογικής και λεκτικής, που συχνά υποτιμάται. Η έρευνα υπογραμμίζει την ανάγκη για εξειδικευμένη εκπαίδευση σε θέματα όπως η άνοια, οι ψυχικές διαταραχές δραστών, και η διπλή διάκριση φύλου και ηλικίας, βελτιώνοντας την ενσυναίσθηση και την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων.

3. Προώθηση Θεσμικών Αλλαγών

Η έρευνα αποκαλύπτει κενά στο θεσμικό πλαίσιο, όπως η έλλειψη ειδικών επιδομάτων για θύματα χωρίς εισόδημα, η υποστελέχωση δομών (π.χ. ξενώνων) και η ανεπαρκής εκπαίδευση των επαγγελματιών. Προτείνει συγκεκριμένες αλλαγές, όπως τη θεσμοθέτηση επιδομάτων για θύματα βίας (παρόμοια με τη σύνταξη χρείας), τη δημιουργία κατάλληλων ξενώνων για ηλικιωμένες με άνοια, και τη βελτίωση της διασύνδεσης μεταξύ υπηρεσιών. Αυτές οι προτάσεις μπορούν να οδηγήσουν σε πολιτικές που ενισχύουν την οικονομική και ψυχολογική αυτονομία των θυμάτων.

4. Ενδυνάμωση Θυμάτων

Η έρευνα προάγει την ενδυνάμωση μέσω προτάσεων για ψυχοθεραπεία, ομάδες υποστήριξης, και προγράμματα κοινωνικοποίησης (π.χ. συμμετοχή σε ΚΑΠΗ, εργαστήρια δεξιοτήτων) που βοηθούν τις γυναίκες να ξεπεράσουν την κοινωνική απομόνωση και την χαμηλή αυτοεκτίμηση και υπογραμμίζει τη δυνατότητα επανένταξης και αυτονομίας, ακόμη και σε προχωρημένη ηλικία.

5.Επιστημονική Συνεισφορά

Η έρευνα γεμίζει ένα κενό στην επιστημονική κοινότητα, καθώς η έμφυλη βία στην τρίτη ηλικία είναι υποεκτιμημένη. Η θεματική ανάλυση παρέχει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την κατανόηση των αιτιών (πατριαρχία, οικονομική εξάρτηση), των μορφών (ψυχολογική, σωματική, οικονομική βία), των συνεπειών (κατάθλιψη, σωματοποίηση, απομόνωση), και των στρατηγικών (εκπαίδευση, νομική υποστήριξη), προσφέροντας βάση για περαιτέρω έρευνα και παρεμβάσεις.

Μελλοντικές έρευνες -προτάσεις

Για να εμβαθύνουμε στην κατανόηση και την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας στην τρίτη ηλικία, προτείνονται τα εξής:

Διερεύνηση Εμπειριών Θυμάτων

Η παρούσα έρευνα εστιάζει στις οπτικές των επαγγελματιών. Μια μελλοντική μελέτη θα μπορούσε να συλλέξει αφηγήσεις από τις ίδιες τις γυναίκες άνω των 60 ετών, εξετάζοντας τις προσωπικές τους εμπειρίες, τις αντιλήψεις τους για τη βία, και τις ανάγκες τους. Αυτό θα συμπληρώσει την επαγγελματική οπτική και θα ενισχύσει την απενοχοποίηση μέσω της φωνής των θυμάτων.

Εστίαση σε Ψυχικές Διαταραχές και Άνοια

Η έρευνα αναδεικνύει άνοια στα θύματα και στις ψυχικές διαταραχές των δραστών, γεγονός που περιπλέκει την παροχή βοήθειας. Μια μελλοντική μελέτη θα μπορούσε να διερευνήσει πώς η άνοια επηρεάζει την αναγνώριση και την αναφορά της βίας, καθώς και να προτείνει εξειδικευμένες παρεμβάσεις, όπως πρωτόκολλα συνεργασίας με δομές υγείας και ψυχιατρικές κλινικές.

Οικονομική Υποστήριξη και Επιδόματα

Η έλλειψη ειδικών επιδομάτων για θύματα χωρίς εισόδημα αποτελεί κρίσιμο εμπόδιο. Περαιτέρω έρευνα θα μπορούσε να εξετάσει την εφικτότητα και τον αντίκτυπο της θεσμοθέτησης επιδομάτων για θύματα βίας, συγκρίνοντας διεθνή μοντέλα (π.χ. σύνταξη χρειάς) και αξιολογώντας την οικονομική και κοινωνική τους βιωσιμότητα.

Ψηφιακή Εκπαίδευση και Πρόσβαση

Η ψηφιακή απομόνωση περιορίζει την πρόσβαση σε υπηρεσίες (P6, P9). Μια μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να διερευνήσει την αποτελεσματικότητα προγραμμάτων ψηφιακής εκπαίδευσης για ηλικιωμένες γυναίκες, εστιάζοντας στην

πρόληψη εξαπάτησης και την ενίσχυση της αυτονομίας μέσω τεχνολογίας.

Τοπικές και Πολιτισμικές Διαφορές

Η έρευνα αναδεικνύει διαφορές σε κλειστές κοινότητες, όπου το κοινωνικό στίγμα είναι έντονο. Μια συγκριτική μελέτη σε αστικές και αγροτικές περιοχές θα μπορούσε να εξετάσει πώς οι πολιτισμικές και γεωγραφικές διαφορές επηρεάζουν την αναφορά και την αντιμετώπιση της βίας, προτείνοντας προσαρμοσμένες στρατηγικές.

Αξιολόγηση Υπαρχουσών Παρεμβάσεων

Η έρευνα προτείνει ομάδες υποστήριξης, συμβουλευτική και συνεργασία με τοπικές δομές. Μια μελλοντική μελέτη θα μπορούσε να αξιολογήσει την αποτελεσματικότητα αυτών των παρεμβάσεων (π.χ. ΚΑΠΗ, «Βοήθεια στο Σπίτι») μέσω ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων, με στόχο τη βελτιστοποίηση των προγραμμάτων ενδυνάμωσης.

Η περαιτέρω έρευνα μπορεί να εμβαθύνει στις εμπειρίες των θυμάτων, τις ψυχικές διαταραχές, την οικονομική υποστήριξη, την ψηφιακή εκπαίδευση, τις τοπικές διαφορές και την αξιολόγηση παρεμβάσεων, ενισχύοντας την ολιστική αντιμετώπιση της έμφυλης βίας στην τρίτη ηλικία.

Σε αυτή τη κατεύθυνση και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ)⁵¹, σε συνεργασία με άλλους φορείς του ΟΗΕ, δημοσίευσε την πρώτη Έκθεση Προόδου για τη Δεκαετία Υγιούς Γήρανης του ΟΗΕ, καταγράφοντας την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην προώθηση της ποιότητας ζωής των ηλικιωμένων από το 2020 και έπειτα. Η έκθεση εστιάζει στον αντίκτυπο μεγάλων προκλήσεων, όπως η πανδημία COVID-19, η οποία επηρέασε δραματικά την ηλικιωμένη πληθυσμιακή ομάδα, με περισσότερους από το 80% των θανάτων να αφορούν άτομα ηλικίας άνω των 60 ετών. Επιπλέον, η έκθεση καταγράφει τις δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν για την υποστήριξη της υγιούς γήρανης σε περίπου 50 χώρες.

Η έκθεση βασίζεται σε έρευνες που πραγματοποιήθηκαν σε 136 χώρες από τα τέλη του 2022 έως τις αρχές του 2023, αναδεικνύοντας τους τομείς στους οποίους σημειώθηκε η μεγαλύτερη πρόοδος σε σύγκριση με τα αποτελέσματα προηγούμενης έρευνας του 2020. Η ανάλυση των δεδομένων δείχνει αύξηση άνω του 20% στον αριθμό των χωρών που ανέφεραν τη θέσπιση νομοθετικών πλαισίων για την καταπολέμηση των

51. who.int

ηλικιακών διακρίσεων, την εξασφάλιση πρόσβασης των ηλικιωμένων σε βοηθητικά προϊόντα, την εφαρμογή εθνικών πολιτικών για την ολοκληρωμένη αξιολόγηση των αναγκών υγειονομικής και κοινωνικής φροντίδας των γηράσκοντων πληθυσμών και την ανάπτυξη εθνικών προγραμμάτων για τη δημιουργία πόλεων και κοινοτήτων φιλικών προς τους ηλικιωμένους.

Η Δεκαετία του ΟΗΕ για την Υγιά Γήρανση (2021-2030) συνιστά μια παγκόσμια πρωτοβουλία που ευθυγραμμίζεται με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης της τελευταίας δεκαετίας και επιδιώκει τη συγκέντρωση όλων των εμπλεκόμενων φορέων, περιλαμβανομένων των κυβερνήσεων, της κοινωνίας των πολιτών, διεθνών οργανισμών, ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, μέσων μαζικής ενημέρωσης και του ιδιωτικού τομέα. Στόχος της είναι η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ηλικιωμένων, των οικογενειών τους και των κοινοτήτων στις οποίες ζουν.

Η παγκόσμια δημογραφική μετάβαση, με τον πληθυσμό να γερνάει με ταχύτατο ρυθμό, αποτελεί έναν κρίσιμο παράγοντα που θα επηρεάσει καθοριστικά όλες τις κοινωνικές πτυχές. Υπολογίζεται ότι σήμερα υπάρχουν πάνω από ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι ηλικίας 60 ετών και άνω, με την πλειονότητά τους να διαμένει σε χώρες με χαμηλό και μεσαίο εισόδημα. Πολλοί από αυτούς δεν έχουν πρόσβαση σε βασικούς πόρους και υπηρεσίες που απαιτούνται για να ζήσουν μια ζωή με αξιοπρέπεια και νόημα, ενώ άλλοι αντιμετωπίζουν πολλαπλά εμπόδια που περιορίζουν τη συμμετοχή τους στην κοινωνία.

Τομείς Δράσης της Δεκαετίας

Για την επίτευξη των στόχων της υγιούς γήρανσης και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας, των οικογενειών τους και των κοινοτήτων τους, είναι απαραίτητες θεμελιώδεις αλλαγές, όχι μόνο στις πολιτικές δράσεις, αλλά και στην αντίληψη και κατανόηση της γήρανσης και της ηλικίας σε κοινωνικό και ατομικό επίπεδο.

Η Δεκαετία του ΟΗΕ θα επικεντρωθεί σε τέσσερις κύριους τομείς δράσης:

- **Περιβάλλοντα Φιλικά προς τους Ηλικιωμένους:** Τα φυσικά, κοινωνικά και οικονομικά περιβάλλοντα αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες για την υγιά γήρανση, καθώς επηρεάζουν άμεσα την καθημερινότητα, τις ευκαιρίες και την ποιότητα ζωής των ηλικιωμένων. Τα φιλικά προς τους ηλικιωμένους

περιβάλλοντα προάγουν την κοινωνική και επαγγελματική τους συμμετοχή, διευκολύνοντας τη ζωή, τη δουλειά, την ψυχαγωγία και τη μετάβαση στην τρίτη ηλικία. Αυτά τα περιβάλλοντα δημιουργούνται με την εξάλειψη φυσικών και κοινωνικών εμποδίων και την εφαρμογή πολιτικών, υπηρεσιών και τεχνολογιών που αντανακλούν τους κοινωνικούς καθοριστικούς παράγοντες της υγιούς γήρανσης, επιτρέποντας στους ηλικιωμένους να συνεχίσουν να απολαμβάνουν πλήρως τη ζωή τους, ακόμα και όταν οι ικανότητές τους περιορίζονται.

- **Καταπολέμηση του Ηλικιακού Ρατσισμού:** Παρά τη σημαντική συνεισφορά των ηλικιωμένων στην κοινωνία, οι αρνητικές στάσεις προς αυτούς εξακολουθούν να είναι διαδεδομένες. Οι προκαταλήψεις, τα στερεότυπα και οι διακρίσεις με βάση την ηλικία επηρεάζουν την ευημερία και την υγεία των ηλικιωμένων, ενώ ταυτόχρονα περιορίζουν την ικανότητά τους να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνία. Ο ηλικιακός ρατσισμός πλήττει ανθρώπους όλων των ηλικιών και έχει ιδιαίτερα αρνητικές συνέπειες για τους ηλικιωμένους, επηρεάζοντας την ψυχική και σωματική τους υγεία.
- **Ολοκληρωμένη Φροντίδα Υγείας:** Οι ηλικιωμένοι απαιτούν πρόσβαση σε ολοκληρωμένες, χωρίς διακρίσεις, υπηρεσίες υγειονομικής φροντίδας υψηλής ποιότητας, που να περιλαμβάνουν την πρόληψη, την προαγωγή της υγείας, τη θεραπεία, την αποκατάσταση και την ανακουφιστική φροντίδα στο τέλος της ζωής. Οι υπηρεσίες αυτές πρέπει να είναι ασφαλείς, οικονομικά προσιτές, αποτελεσματικές και να καλύπτουν πλήρως τις ιατρικές ανάγκες, όπως φάρμακα, εμβόλια, οδοντιατρική φροντίδα και υποστηρικτικές τεχνολογίες, εξασφαλίζοντας ότι η χρήση τους δεν θα οδηγήσει σε υπερβολική οικονομική επιβάρυνση για τους χρήστες.
- **Μακροχρόνια Φροντίδα:** Οι σοβαρές σωματικές και διανοητικές φθορές που συνοδεύουν την ηλικία μπορεί να μειώσουν την ικανότητα των ηλικιωμένων να φροντίζουν τον εαυτό τους και να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνική ζωή. Η παροχή υψηλής ποιότητας μακροχρόνιας φροντίδας είναι κρίσιμη για την εξασφάλιση της λειτουργικής τους ικανότητας και της διατήρησης των θεμελιωδών ανθρώπινων δικαιωμάτων τους. Ο συνδυασμός αποκατάστασης, υποστηρικτικών τεχνολογιών και συμπεριληπτικών περιβαλλόντων μπορεί να βελτιώσει την ποιότητα ζωής των ηλικιωμένων, επιτρέποντάς τους να ζουν με αξιοπρέπεια και να απολαμβάνουν έναν πλήρη και παραγωγικό βίο, χωρίς να εξαρτώνται από την αλληλεξάρτηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Κεφάλαιο 5

Χαρτογράφηση υποστηρικτικών δομών

Η πρόληψη της βίας κατά των γυναικών είναι μια πολυδιάστατη προσπάθεια που απαιτεί συντονισμένη συνεργασία όλων των φορέων και την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας στο σύνολό της⁵².

Ως εκ' τούτου, υπάρχουν οι βασικές κρατικές υποστηρικτικές δομές **με στόχο την πρόληψη** της κακοποίησης των γυναικών ανεξαρτήτου ηλικίας και συμπεριλαμβανομένης και της τρίτης ηλικίας και του ατομικού αυτοπροσδιορισμού⁵³, που περιλαμβάνουν συμβουλευτικά κέντρα, ξενώνες φιλοξενίας και τηλεφωνικές γραμμές SOS, προσφέροντας δωρεάν υπηρεσίες όπως συμβουλευτική, νομική συνδρομή και ψυχολογική και εργασιακή υποστήριξη. Αυτές οι δομές στοχεύουν στην ενδυνάμωση των γυναικών, στην προστασία τους από τη βία και στην επανάκτησή της ζωής τους από αυτή.

Ειδικότερα, οι περισσότερες από τις δομές αυτές περιλαμβάνουν παροχή δωρεάν συμβουλευτικής σε γυναίκες θύματα βίας ή/και πολλαπλών διακρίσεων με στόχο την ενδυνάμωση, την υποστήριξή τους και την ευρύτερη εξυπηρέτησή τους.

A. Κυβερνητικές Δομές ΓΓΙΑΔ⁵⁴

Συνοπτικά

Το Δίκτυο Συμβουλευτικών Κέντρων και Ξενώνων της ΓΓΙΑΔ⁵⁵ είναι πανελλαδικής εμβέλειας και αριθμεί 20 ξενώνες και 45 συμβουλευτικά κέντρα, ενώ λειτουργεί και την Τηλεφωνική Γραμμή SOS 15900

Οι δομές του Δικτύου παρέχουν δωρεάν υπηρεσίες, εργάζονται με την οπτική του φύλου, εξατομικευμένα και ως σκοπό έχουν την ενδυνάμωση των γυναικών και

52. Μπούνα, Α., & Παπάνης, Ε. (2020). Αόρατα όρια: Οδηγός συμβουλευτικής για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών. Ηδυέπεια.

53. Κέντρο Κοινωνικής Δράσης και Καινοτομίας (ΚΜΟΠ). (n.d.). Πρωτόκολλο διαχείρισης ενδοοικογενειακής βίας – Γυναίκες Ρομά, για επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς και διαμεσολαβητές Ρομά. https://www.kmop.gr/wp-content/uploads/2021/11/PATTERN_D3.4_Greece_Domestic-Violence-Protocol.pdf

54. European Public Law Organization. Victims of domestic violence. <https://www.infovictims.gr/gr/victims-of-domestic-violence>

55. Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΓΓΙΑΔ). Ισοτιμία. <https://isotita.gr/>

την επανάκτηση της αυτοεκτίμησής τους, ώστε να μπορέσουν να αναλάβουν την ευθύνη της επαγγελματικής, προσωπικής και οικογενειακής τους ζωής και να πάρουν οι ίδιες τις καλύτερες αποφάσεις για το μέλλον τους.

Τηλεφωνική Γραμμή SOS 15900

Η γραμμή αποτελεί υπηρεσία εθνικής εμβέλειας, που δίνει τη δυνατότητα στις γυναίκες που έχουν υποστεί έμφυλη βία ή σε τρίτα πρόσωπα να επικοινωνήσουν με επαγγελματίες που παρέχουν άμεση βοήθεια σε έκτακτα και επείγοντα περιστατικά βίας, σε 24ωρη βάση, 365 ημέρες τον χρόνο. Ταυτόχρονα, υπάρχει δυνατότητα και ηλεκτρονικής επικοινωνίας των γυναικών μέσω της ηλεκτρονικής διεύθυνσης: sos15900@isotita.gr.

Συμβουλευτικά Κέντρα⁵⁶

44 Συμβουλευτικά Κέντρα, εκ των οποίων 14 λειτουργούν από το ΚΕΘΙ στις έδρες των Διοικητικών Περιφερειών της χώρας (στην Περιφέρεια Αττικής λειτουργούν 2 Συμβουλευτικά Κέντρα, σε Αθήνα και Πειραιά) και 30 Κέντρα Συμβουλευτικής Υποστήριξης που λειτουργούν σε ισάριθμους Δήμους της χώρας.

Τα Συμβουλευτικά Κέντρα δέχονται γυναίκες που έχουν υποστεί σωματική και σεξουαλική κακοποίηση, ψυχολογική, συναισθηματική ή/και λεκτική βία, καθώς και πολλαπλές διακρίσεις, και συγκεκριμένα: ενδο-οικογενειακή/συντροφική βία, βιασμό ή απόπειρα βιασμού, σεξουαλική παρενόχληση στην εργασία, σε κοινωνικό χώρο κ.λπ. Επίσης, δέχονται γυναίκες που έχουν υπάρξει θύματα πορνείας ή παράνομης διακίνησης και εμπορίας με σκοπό την οικονομική/σεξουαλική εκμετάλλευση (trafficking) και παρέχουν δωρεάν υπηρεσίες συμβουλευτικής στήριξης και φιλοξενίας σε γυναίκες θύματα βίας από εξειδικευμένο προσωπικό.

Οι υπηρεσίες καλύπτονται από το απόρρητο της συμβουλευτικής και αφορούν σε:

- ενημέρωση και εξειδικευμένη πληροφόρηση,
- ψυχοκοινωνική συμβουλευτική (εξειδικευμένη στήριξη με την οπτική του φύλου),
- εργασιακή συμβουλευτική,
- νομική συμβουλευτική/πληροφόρηση για τα δικαιώματα των γυναικών, τους σχετικούς νόμους, τις απαιτούμενες διαδικασίες για την υποβολή μήνυσης,

56. Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Ιστότοπος για τη βία κατά των γυναικών. <http://womensos.gr/>

καταγγελίας κ.ά.,

- υπηρεσίες διερμνεϊας και διαμεσολάβησης σε γυναίκες πρόσφυγες που απευθύνονται στις δομές του Δικτύου της ΓΓΙΑΔ,
- ενημέρωση/πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου για θέματα εξάλειψης των διακρίσεων και ανισοτήτων που υφίστανται οι γυναίκες-θύματα βίας ή/και αυτές που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις,
- συνεργασία με άλλες υπηρεσίες και παραπομπή των γυναικών σε ξενώνες, στις αστυνομικές και εισαγγελικές αρχές, στο δικαστήριο, σε νοσοκομεία, σε φορείς αρμόδιους για προνοιακά ή άλλα επιδόματα, σε φορείς απασχόλησης, προστασίας και υποστήριξης παιδιών κ.λπ.,
- νομική εκπροσώπηση μέσω του προγράμματος legalaid.

20 Ξενώνες Φιλοξενίας Κακοποιημένων Γυναικών και των Παιδιών τους

Οι Ξενώνες Φιλοξενίας -με το εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό τους- παρέχουν στις γυναίκες και στα παιδιά τους

- φιλοξενία,
- ασφάλεια,
- ψυχολογική,
- κοινωνική στήριξη
- και εργασιακή συμβουλευτική
- και διευκολύνουν την πρόσβαση των γυναικών σε νομική συμβουλευτική, μέσω της παραπομπής τους στα Συμβουλευτικά Κέντρα.
- Παράλληλα, υλοποιούν ενέργειες δικτύωσης και ενημέρωσης/ευαισθητοποίησης σε αρμόδιους φορείς.

Επισημαίνεται ότι στο πλαίσιο του έργου της ΓΓΙΑΔ, του ΚΕΘΙ, του ΕΚΚΑ και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, παρέχονται καταλύματα εντός των 20 Ξενώνων Φιλοξενίας σε γυναίκες πρόσφυγες θύματα ή εν δυνάμει θύματα βίας και στα παιδιά τους (μέχρι την ηλικία των δεκαοκτώ ετών εφόσον πρόκειται για κορίτσια, και των δώδεκα εφόσον πρόκειται για αγόρια), καθώς και σε γυναίκες πρόσφυγες αρχηγούς μονογονεϊκών οικογενειών που διαβιούν στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, στις Δομές Προσωρινής Υποδοχής και στις Δομές Προσωρινής Φιλοξενίας με σκοπό την ασφαλή διαμονή και σίτισή τους.

Οι Ξενώνες λειτουργούν ως προσωρινό καταφύγιο και ως χώροι στους οποίους οι κακοποιημένες γυναίκες, καθώς και οι γυναίκες που έχουν υποστεί πολλαπλές

διακρίσεις, μέσω της κατάλληλης υποστήριξης ενδυναμώνονται. Με άλλα λόγια, ενισχύουν την ικανότητα αυτοδιαχείρισης, αυτοσεβασμού και αυτοδιάθεσής τους κάνοντάς τες να συνειδητοποιήσουν ότι υπάρχουν εναλλακτικές δυνατότητες στη ζωή τους.

Το Συμβουλευτικό Κέντρο της ΓΓΙΑΔ στο Σύνταγμα⁵⁷ παρέχει ψυχοκοινωνική και νομική και εργασιακή υποστήριξη σε γυναίκες θύματα βίας.

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης/Ε.Κ.Κ.Α.⁵⁸

Σκοπός του Ε.Κ.Κ.Α. είναι:

- η παροχή προστασίας και ψυχοκοινωνικής στήριξης, καθώς και
- ο συντονισμός του δικτύου παροχής υπηρεσιών κοινωνικής στήριξης σε άτομα, οικογένειες και πληθυσμιακές ομάδες που περιέρχονται σε κατάσταση κοινωνικής ανάγκης ή απειλούνται από φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό. (άρθρ. 48, Ν. 4554/ 2018)
- η γνωμοδότηση προς το εποπτεύον Υπουργείο για θέματα κοινωνικής πολιτικής

Γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων (ΓΕΘΕΙΣ) / Υπουργείο Εξωτερικών⁵⁹

Το Γ.ΕΘ.ΕΙΣ είναι αρμόδιο για την εκπόνηση, το συντονισμό και την εφαρμογή εθνικής στρατηγικής για την αντιμετώπιση του φαινομένου στο επίπεδο της πρόληψης, της καταστολής και δίωξης των δραστών, αλλά και της προστασίας και αρωγής των θυμάτων. Εκπροσωπεί τη χώρα στο Δίκτυο Εθνικών Εισηγητών της Ε.Ε. και σε Διεθνείς Οργανισμούς που δραστηριοποιούνται σε ζητήματα καταπολέμησης της Εμπορίας Ανθρώπων.

Δράσεις Πρόληψης και Καταπολέμησης της Εμπορίας Ανθρώπων:

- Εθνικός Μηχανισμός Αναφοράς (Ε.Μ.Α.)
- Εκπαιδεύσεις
- Εκστρατείες Κοινωνικής Αφύπνισης και Ευαισθητοποίησης
- Συνεργασίες (Partnerships)

57. Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΓΓΙΑΔ). Στελέχωση. <https://isoliita.gr/emfyli-via/>

58. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ). Ρόλος και αποστολή του ΕΚΚΑ. <https://ekka.org.gr/index.php/el/rolos-skopos-tou-ekka/apostoli-e-k-k-a>

59. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ). Εθνικός Μηχανισμός Αναφοράς. <https://ekka.org.gr/index.php/el/ethnikos-mixanizmos-anaforas>

Ο ρόλος του ΓΕΘΕΙΣ επιτελείται σε συνεργασία με στελέχη των συναρμόδιων Υπουργείων, των Διεθνών Οργανισμών και πιστοποιημένων ΜΚΟ, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η συνεργασία και η δικτύωση με διεθνείς οργανισμούς.

Ελληνική Αστυνομία-ΕΛΛΑΣ Επιτελικό Τμήμα Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας⁶⁰

Η Ελληνική Αστυνομία, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, δημιούργησε Υπηρεσίες Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας, οι οποίες λειτουργούν σε όλη την Επικράτεια. Συγκεκριμένα, ιδρύθηκαν 73 επιτελικές Υπηρεσίες Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας, καθώς και 63 Γραφεία Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας⁶¹ με επιχειρησιακά-προανακριτικά καθήκοντα. Η Ελληνική Αστυνομία διαχειρίζεται κάθε περιστατικό ενδοοικογενειακής βίας και ενημερώνει τις αρμόδιες εισαγγελικές Αρχές, ενώ παράλληλα, παρέχει κατευθύνσεις και πληροφορίες στα θύματα, για την αναζήτηση δομών στέγασης, ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, ψυχοκοινωνικής και νομικής υποστήριξης.

Η άσκηση κάθε είδους βίας ή κακοποίησης: ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής διώκεται από το Νόμο.

Το θύμα ή τρίτο πρόσωπο μπορεί να καλέσει και στην Άμεση Δράση: "100".

Β. Δικαστικές και Εισαγγελικές Υπηρεσίες

Εισαγγελία Πρωτοδικών

Το θύμα μπορεί να υποβάλει μήνυση κατά του δράστη εκτός από τα κατά τόπους Αστυνομικά Τμήματα και στην Εισαγγελία Πρωτοδικών. Η μήνυση καταγράφεται και διαβιβάζεται στην Εισαγγελία για την έναρξη της ποινικής διαδικασίας. Επιπλέον, το θύμα μπορεί να καταθέσει αίτηση στο **Μονομελές Πρωτοδικείο** για προσωρινή διαταγή απομάκρυνσης του δράστη από την κοινή κατοικία.

Η Εισαγγελία⁶² είναι η αρμόδια υπηρεσία, που ασκεί την ποινική δίωξη αυτεπάγγελα ή κατ' έγκληση. Την ποινική δίωξη την ασκεί στο όνομα της Πολιτείας ο εισαγγελέας

60. Ελληνική Αστυνομία. Υπηρεσίες Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας. <https://www.astynomia.gr/odigos-tou-politi/chrisimes-symvoules/endooikogeneiaki-via/>

61. Ελληνική Αστυνομία. Γραφεία Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας. <https://www.astynomia.gr/file/2024/07/Grafeia-Domestic-Violence-thlephona.pdf>

62. Εισαγγελία Πρωτοδικών. Αναλυτική περιγραφή για τις διαδικασίες που ακολουθεί ο εισαγγελέας, <https://www.infovictims.gr/gr/criminal-court-proceedings>

των πλημμελειοδικών. Η ολομέλεια του Εφετείου σε συμβούλιο, έχει το δικαίωμα να παραγγέλλει στον εισαγγελέα εφετών να κινήσει την ποινική δίωξη για εγκλήματα εξαιρετικής σημασίας. Αν η ποινική δίωξη έχει ήδη ασκηθεί από τον εισαγγελέα πλημμελειοδικών, η ολομέλεια έχει το δικαίωμα να διατάξει να υποβληθούν τα έγγραφα στον εισαγγελέα εφετών.

Ο εισαγγελέας δύναται να εκδίδει εισαγγελική παραγγελία προς τις αρχές, που θα τις υποχρεώνει να προβούν σε ορισμένη πράξη, εφόσον έχει λάβει ενημέρωση για τη διάπραξη ποινικού αδικήματος.

Η ανώτατη εποπτεία του ανακριτικού έργου ανήκει στον εισαγγελέα εφετών, που έχει επιπλέον το δικαίωμα να ενεργεί, προκαταρκτική εξέταση για κάθε έγκλημα που γίνεται στην περιφέρειά του, εφόσον δεν έχει διαταχθεί προηγουμένως προκαταρκτική εξέταση από τον εισαγγελέα πλημμελειοδικών. Επίσης, έχει το δικαίωμα να διενεργεί ο/η ίδιος/α κάθε προανακριτική πράξη, όπως π.χ. τη λήψη μαρτυρικών καταθέσεων, τη διενέργεια αυτοψίας, τη σύνταξη εγγράφων κλπ. Μετά την άσκηση της ποινικής δίωξης, και εάν κατά την ποινική διαδικασία αποδειχθεί ότι ο κατηγορούμενος δεν τέλεσε την πράξη για την οποία κατηγορείται, ο εισαγγελέας δύναται να υποβάλει σχετική πρόταση απαλλαγής του κατηγορουμένου στο Δικαστικό Συμβούλιο. Ο εισαγγελέας εφετών και ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών, μπορούν να τα ασκήσουν ένδικα μέσα, οποιαδήποτε γνώμη ή πρόταση και αν είχαν διατυπώσει κατά τη συζήτηση ύστερα από την οποία εκδόθηκε η απόφαση ή το βούλευμα που προσβάλλεται, είτε οι ίδιοι είτε κατώτερος εκπρόσωπος της εισαγγελικής αρχής. Στις περιπτώσεις που θύμα προχωρήσει απευθείας σε αναφορά εγκλήματος στην Εισαγγελία, ο εισαγγελέας πρέπει να παρέχει πληροφορίες στο θύμα, όπως προβλέπεται στο άρθρο 57 του ν. 4478/2017.

Εάν πιστεύει το θύμα ότι ο/η εισαγγελέας δεν σεβάστηκε τα δικαιώματά του, μπορεί να αναφέρει σε ανώτερο εισαγγελέα ή στην Εισαγγελία του Αρείου Πάγου.

Τμήμα Ανηλίκων και Ενδοοικογενειακής Βίας

Την αρμοδιότητα του Τμήματος Ανηλίκων και Ενδοοικογενειακής Βίας κυρίως υπάγεται η ανάληψη ενεργειών για υποθέσεις στις οποίες εμπλέκονται ανήλικοι με οποιαδήποτε ιδιότητα αλλά και έκδοση πάσης φύσης διατάξεων για τη διαδικασία ποινικής διαμεσολάβησης, η παρακολούθηση της εν λόγω διαδικασίας, η εποπτεία του

προανακριτικού έργου και η τήρηση στατιστικών για υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας. Επίσης το τμήμα αναλαμβάνει τα ακόλουθα:

- Η έκδοση εντολών για κοινωνική έρευνα και παιδοψυχιατρική εκτίμηση.
- Η αφαίρεση επιμέλειας, γονικής μέριμνας.
- Ο διορισμός επιτρόπου.
- Η υλοποίηση ενεργειών που αφορούν ασυνόδευτα ανήλικα.
- Οι συστάσεις για ειρηνική λύση διαφοράς.
- Η συνεργασία με παιδοψυχιατρικά κέντρα.
- Η έκδοση κάθε είδους διατάξεων που αφορούν ανήλικους.
- Οι δημοσιεύσεις που αφορούν υποθέσεις ανηλίκων κατά την εκούσια δικαιοδοσία.
- Ότι σχετίζεται με την διαδικασία της ενδοοικογενειακής βίας και τους δράστες.

Συγκρότηση Περιφερειακών Επιτροπών Ισότητας και Δημοτικών Επιτροπών Ισότητας⁶³

Σύμφωνα με το άρθρο 7 του ν. 4604/2019, κάθε Περιφέρεια οφείλει να συγκροτήσει Περιφερειακή Επιτροπή Ισότητας (ΠΕΠΙΣ), με απόφαση του/της Περιφερειάρχη. Παράλληλα με το άρθρο 6 του ν. 4604/2019 προστέθηκε, σε συνέχεια του άρθρου 70 του ν. 3852/2010, νέο άρθρο 70Α, βάσει του οποίου συστήνεται πλέον σε κάθε Δήμο «Δημοτική Επιτροπή Ισότητας» (ΔΕΠΙΣ), καθώς η σύστασή της σε όλους του Δήμους κρίνεται επιβεβλημένη.

Τόσο οι ΔΕΠΙΣ όσο και οι ΠΕΠΙΣ:

- λαμβάνουν υπ' όψιν τις πολιτικές της Γενικής Γραμματείας Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων και το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων, με σκοπό την ένταξη της ισότητας των φύλων στις πολιτικές της Περιφέρειας,
- εισηγούνται και συμμετέχουν στην κατάρτιση των Περιφερειακών και Δημοτικών Σχεδίων Ισότητας,
- διατυπώνουν προτάσεις και εισηγούνται προς τα αρμόδια όργανα της Περιφερειών και των Δήμων τη λήψη αναγκαίων μέτρων για την προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς της οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής ζωής.

63. Περιφερειακή Επιτροπή Ισότητας (ΠΕΠΙΣ) & Δημοτική Επιτροπή Ισότητας (ΔΕΠΙΣ). (n.d.). Συγκρότηση περιφερειακών επιτροπών ισότητας και δημοτικών επιτροπών ισότητας. <https://minsca.gov.gr/syggrotisi-perifereiakon-epitropon-isorititas-kai-dimotikon-epitropon-isorititas/> και Υπουργείο Εσωτερικών. Περιφερειακές και δημοτικές επιτροπές ισότητας. <https://www.opengov.gr/ypos/?p=8861>

- επιδιώκουν τη διασφάλιση και προώθηση της ισότητας των φύλων και την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων μέσα από δράσεις επικοινωνίας και ευαισθητοποίησης των πολιτών της Περιφέρειας.
- Έως το 2021 έχουν συσταθεί 259 Δημοτικές Επιτροπές Ισότητας και 8 Περιφερειακές Επιτροπές Ισότητας.

MeToo

Γ. Μη Κυβερνητικές Δομές Κίνημα #metoo⁶⁴

Το **Κίνημα MeToo** ή **#MeToo** μαζί με όλες τις παρόμοιες εκδοχές του ανά την υφήλιο, είναι ανεξάρτητο κοινωνικό κίνημα ενάντια στη σεξουαλική κακοποίηση και παρενόχληση, αλλά και στην κακοποίηση, βία ή/και παρενόχληση οποιασδήποτε μορφής (λεκτικής, ψυχολογικής-ψυχικής, σωματικής, εκφοβισμού εργασιακού ή μη) σε ανήλικους και ενήλικες, που δρα κυρίως μέσω της προτροπής δημοσιοποίησης των περιστατικών στα κοινωνικά δίκτυα.

Στην Ελλάδα, το κίνημα εμφανίστηκε τον χειμώνα του 2021 μετά τη δημοσιοποίηση της καταγγελίας της Σοφίας Μπεκατώρου για την σεξουαλική επίθεση που είχε δεχτεί από παράγοντα του αθλητισμού. Το κίνημα αυτό έχει σήμερα εξαπλωθεί σε όλη την Ελλάδα και πολλές περιπτώσεις έμφυλης βίας καταγράφονται συνεχώς.⁶⁵ Την ίδια περίπου περίοδο που το ελληνικό κίνημα του #metoo άρχισε να παίρνει μεγάλες διαστάσεις στον δημόσιο διάλογο, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας προχώρησε στην παρουσίαση μίας σχετικής έκθεσης, η οποία αποκάλυπτε πως η «μάστιγα» της κακοποίησης δεν γνωρίζει χώρες και σύνορα, αλλά πρόκειται για ένα παγκόσμιο φαινόμενο που προσμετρά εκατομμύρια θύματα σε κάθε άκρη του κόσμου.⁶⁶

Σε κάθε περίπτωση, ακόμη και ο Π.Ο.Υ. κρατάει κάποιες επιφυλάξεις για τους αριθμούς που έφερε στο φως της δημοσιότητας, αφού όπως επεσήμαναν και οι

64. Κίνημα METOO. Κίνημα METOO – Στήριξη θυμάτων και βελτίωση των μηχανισμών καταγγελιών. <https://metoogreece.gr/>, π.β. για το κίνημα και βελτίωση των μηχανισμών για τις καταγγελίες και την στήριξη των θυμάτων hthxoualikiis-parenochlisis

65. Αυγή. Ελληνικό #MeToo: Είναι εδώ. https://www.avgi.gr/koinonia/377573_elliniko-metoo-einai-edo

66. Έκθεση σχετικά με την σεξουαλική παρενόχληση στην ΕΕ και αξιολόγηση του κινήματος MeToo https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0178_EL.html

αξιωματούχοι του οργανισμού, τα πραγματικά δεδομένα ίσως είναι πολύ υψηλότερα, αφού δεν προβαίνουν όλα τα θύματα σε καταγγελία, με αποτέλεσμα να μην φτάνουν όλα τα περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης στις αρμόδιες αρχές.

Το **Κέντρο Διοτίμα**⁶⁷ Είναι μια γυναικεία μη κερδοσκοπική οργάνωση με δράση από το 1989, εξειδικευμένη σε ζητήματα έμφυλης ισότητας. Το όραμα τους είναι η προάσπιση των έμφυλων δικαιωμάτων και η αποστολή τους είναι η πολύπλευρη στήριξη των γυναικών που έχουν υποστεί έμφυλη βία και ανήκουν σε κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες (άνεργες, μονογονείς, γυναίκες με χαμηλά εισοδήματα, προσφύγισες, μετανάστριες).

Με στόχο την προώθηση της έμφυλης δικαιοσύνης υλοποιούν παράλληλα: έρευνες για ζητήματα φύλου και έμφυλης βίας επιμορφώσεις επαγγελματιών δράσεις συνηγορίας εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης ομάδες ενδυνάμωσης προσφύγισων δράσεις ευαισθητοποίησης για άνδρες πρόσφυγες.

Δ. Προγράμματα Κοινωνικής Πρόνοιας στην Ελλάδα

Εξωιδρυματική Περίθαλψη

- **Κ.Α.Π.Η.:** Κέντρα Ανοικτής Περίθαλψης Ηλικιωμένων επιδιώκουν την παραμονή των ηλικιωμένων μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό και οικογενειακό τους περιβάλλον, χωρίς να διακόπτεται η κοινωνικοποίησή τους, ενώ παράλληλα προάγεται η δημιουργική απασχόληση, η ψυχαγωγία και η υγεία των ηλικιωμένων
- **Κ. Η.Φ.Η.:** Κέντρο Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων ημερήσια φροντίδα ατόμων που δεν έχουν την δυνατότητα να αυτοεξυπηρετηθούν απόλυτα και των οποίων το οικογενειακό περιβάλλον δεν μπορεί να ανταποκριθεί στην φροντίδα των ηλικιωμένων π.χ. για οικονομικούς λόγους ή λόγω προβλημάτων υγείας, συνεργάζονται με τοπικούς φορείς που παρέχουν παρεμφερείς κοινωνικές υπηρεσίες, με μονάδες υγείας και με τον Ε.Κ.Α.Κ.Β.
- **Λέσxes Φιλίας:** είναι χώροι, όπου τα άτομα τρίτης ηλικίας αναζητούν κοινωνική υποστήριξη, τη δημιουργία κοινωνικών σχέσεων με τα άτομα ίδιας ηλικίας, καθώς και καθημερινή ψυχαγωγία και ενημέρωση. Λειτουργούν σε επίπεδο συνοικίας και γειτονιάς

67. ΜΚΟ ΔΙΟΤΙΜΑ. ΔΙΟΤΙΜΑ – Οργάνωση για την ισότητα και τη στήριξη των γυναικών. <https://diotima.org.gr/>

- **Πρόγραμμα Βοήθεια στο Σπίτι:** απευθύνεται σε άτομα τρίτης ηλικίας που δεν αυτοεξυπηρετούνται πλήρως και είναι άτομα με κινητικές δυσλειτουργίες και ειδικά προβλήματα και το εισόδημά τους δεν τους επιτρέπει να εξασφαλίσουν τις απαιτούμενες υπηρεσίες για την βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους

Προγράμματα Κοινωνικής Φροντίδας υλοποιούμενα από άλλους φορείς

Στο πλαίσιο δραστηριοτήτων στήριξης της οικογένειας εφαρμόζονται προγράμματα όπως:

- Δημιουργία Λεσχών
- Εκκλησία/Κέντρα Ενοριακής Αγάπης
- Ομάδες «ελευθέρως διαβιούντων υπερηλίκων»

Ιδρυματική Περιθαλψη

Ιδρύματα κλειστής περιθαλψης

- Γηροκομεία
- Άσυλα-Θεραπευτήρια Χρόνιων Παθήσεων

Ε. Άλλοι φορείς που σχετίζονται με την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας

Δίκτυα και Οργανώσεις:

- Ξενώνας Φιλοξενίας Γυναικών «ΦΟΙΒΗ»⁶⁸
- ΦΡΟΝΤΙΔΑ – Διεθνής Εταιρεία Στήριξης Οικογένειας
- Ευρωπαϊκό Δίκτυο Κατά της Βίας (Ε.Δ.κ. Β.)
- Κατά τόπους Κέντρα Φροντίδας Οικογένειας των Δήμων
- 1109 Γραμμή πληροφόρησης για την εμπορία ανθρώπων, 24ης λειτουργίας
- Κέντρο Στήριξης Οικογένειας της Ιεράς Αρχιεπισκοπής (Κ.Ε.Σ.Ο.)
- Πανελλήνια Οργάνωση Γυναικών «Παναθηναϊκή»/Παράρτημα Μαραθώνα
- W.I.N. HELLAS/Διεθνής Υποστήριξη Γυναικών
- Ελληνικό Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης
- Σύλλογος Κοινωνικής Παρέμβασης "ΕΡΑΣΜΟΣ" (Βέροια)
- Ελληνική Μέριμνα Βόλου
- Φιλανθρωπικό Σωματείο 29 Ένωση Κυριών Δράμας – Σπίτι Ανοιχτής Φιλοξενίας

68. Ξενώνας Φοιβη. Ξενώνας Φοιβη – Στήριξη γυναικών θυμάτων βίας. <https://xenonas-foivi.org/>

- Σύνδεσμος Μελών Γυναικείων Σωματείων Ηρακλείου & Νομού Ηρακλείου⁶⁹
- ΒΙΑ STOP (Καβάλα)
- ΑΡΣΙΣ - Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων Κοζάνης
- ΕΡΓΑΝΗ – Κέντρο Στήριξης της Απασχόλησης & της Επιχειρηματικότητας των Γυναικών (Θεσσαλονίκη)
- Κέντρο Γυναικών Καρδίτσας
- Κέντρο Εκπαίδευσης & Μέριμνας Οικογένειας και Παιδιού (Κ.Ε.Μ.Ο.Π) "Ο ΠΛΑΤΩΝ" Συμβουλευτικό Κέντρο Κακοποιημένης Γυναίκας (Ναύπακτος)
- Κέντρο Έρευνας & Στήριξης Θυμάτων Κακοποίησης, Ευπαθών Κοινωνικών Ομάδων & Προστασίας Μονογονεϊκών Οικογενειών (ΚΕΣΘΥΚΕΚΟ-Πρέβεζα)
- Κέντρο "Ladies Union of Drama" ("Διαδρομή")- Πρόγραμμα "Διέξοδος"- παροχή ψυχολογικής & νομικής υποστήριξης για γυναίκες θύματα βίας
- Melissa Network- Οργάνωση για μετανάστριες και προσφυγικές γυναίκες
- Equal Rights Beyond Borders-Παρέχει νομική υποστήριξη σε πρόσφυγες και μετανάστριες, ειδικά σε περιπτώσεις έμφυλης / σεξουαλικής βίας
- LEILA Hotline: εμπιστευτική, πολύγλωσση γραμμή για θύματα έμφυλης / ενδοοικογενειακής βίας.

ΣΤ. Σύστημα Υγείας και Ιατρικές Υπηρεσίες

Το άρθρο 23 του Ν. 3500/2006, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 130 του Ν. 5090/2024 και το άρθρο 20 του Ν. 5172/2025, καθιερώνει ειδική νομική υποχρέωση για ορισμένες κατηγορίες επαγγελματιών υγείας να γνωστοποιούν κάθε περιστατικό ενδοοικογενειακής βίας που αντιλαμβάνονται κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, συμπεριλαμβανομένων και των περιπτώσεων που αφορούν ενήλικες γυναίκες.

Η υποχρέωση αυτή αφορά α) ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, β) τους φαρμακοποιούς και γ) φυσικοθεραπευτές/τριες. Ειδικά για τους/τις ιατρούς, ο νόμος απαιτεί την άμεση ενημέρωση των αρμόδιων δικτυικών αρχών (όπως το Γραφείο Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας της Αστυνομίας ή την Εισαγγελία), όταν προκύπτουν ενδείξεις βασισμένες σε σοβαρά και αντικειμενικά ευρήματα από την ιατρική εξέταση. Αντίστοιχα, οι φαρμακοποιοί και οι φυσικοθεραπευτές/τριες οφείλουν να προβούν σε αναφορά όταν, κατά την επαγγελματική τους δραστηριότητα,

69. Σύνδεσμος Μελών Γυναικείων Σωματείων Ηρακλείου & Νομού Ηρακλείου. Δομές στήριξης γυναικών. <https://kakopoiisi.gr/domes/>

διαπιστώνουν στοιχεία που υποδηλώνουν πιθανή τέλεση τέτοιου αδικήματος.

Η υποχρέωση αυτή ισχύει ανεξαρτήτως της ύπαρξης επαγγελματικού απορρήτου. Ειδικά για τους/τις ιατρούς, η υποχρέωση αναφοράς αναρμονίζεται με τον Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας (Ν. 3418/2005), ο οποίος στο άρθρο 13 παρ. 3 επιτρέπει την άρση του απορρήτου όταν ο/η ιατρός ενεργεί για την εκπλήρωση νομικής υποχρέωσης. Επιπλέον, στο άρθρο 16 παρ. 5, ο Κώδικας υπογραμμίζει την ανάγκη ιδιαίτερης μέριμνας για άτομα που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, όπως οι γυναίκες που βιώνουν συνθήκες ανασφάλειας.

Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης (άρθρο 28) ενισχύει την υποχρέωση αυτή, ζητώντας από τα κράτη να διασφαλίσουν ότι οι επαγγελματίες δεν εμποδίζονται από κανόνες απορρήτου να αναφέρουν σοβαρές πράξεις βίας, όταν υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις ή πιθανότητα επανάληψής τους.

Ο νόμος προβλέπει ότι η αναφορά πρέπει να γίνεται χωρίς καθυστέρηση, δηλαδή αμελλητί, και δεν αφήνει περιθώριο διακριτικής ευχέρειας στον/στην επαγγελματία υγείας. Η καταγγελία μπορεί να υποβληθεί εγγράφως, ηλεκτρονικά, προφορικά ή σε επείγουσες περιπτώσεις τηλεφωνικά προς την Αστυνομία.

Οι επαγγελματίες υγείας που ενεργούν σύμφωνα με την υποχρέωση αυτή προστατεύονται από τον νόμο: δεν υπόκεινται σε πειθαρχικές ή άλλες κυρώσεις, δεν διώκονται, δεν απολύονται και δεν καλούνται να καταθέσουν ως μάρτυρες, εκτός αν δεν υπάρχει άλλο αποδεικτικό μέσο. Εξαίρεση αποτελεί μόνο η περίπτωση ψευδούς αναφοράς με δόλο.

Αν και δεν προβλέπεται ρητή κύρωση για την παράλειψη αναφοράς, η αμέλεια μπορεί να οδηγήσει σε πειθαρχική, αστική ή ποινική ευθύνη, ιδίως αν η παράλειψη συνδέεται με σοβαρή βλάβη της υγείας ή επικείμενο θάνατο του θύματος, και αποδειχθεί ότι ο/η επαγγελματίας είχε γνώση της εγκληματικής ενέργειας και δεν την ανέφερε.

Υπουργείο Υγείας

- Κοινωνικές Υπηρεσίες Δημόσιων Νοσοκομείων
- Λειτουργεί η τηλεφωνική γραμμή ψυχοκοινωνικής υποστήριξης 10306⁷⁰ για πολίτες κάθε φύλου και ηλικίας.
- Υποστηρικτικές υπηρεσίες φροντίδας για γυναίκες και παιδιά θύματα ενδο-

70. Γραμμή ψυχοκοινωνικής υποστήριξης. Γραμμή ψυχοκοινωνικής υποστήριξης 10306. <https://10306.gr/>

οικογενειακής βίας μπορείτε να αναζητήσετε καλώντας στην Εθνική τηλεφωνική Γραμμή για τα Παιδιά SOS **1056** ή/και μέσω της διαδικτυακής πλατφόρμας **Chat1056**.

- Στο πλαίσιο του Μνημονίου Συνεργασίας που υπεγράφη στις 8 Μαρτίου 2024, ανήμερα της Παγκόσμιας Ημέρας της Γυναίκας, μεταξύ της Δημόσιας Υπηρεσίας Απασχόλησης (ΔΥΠΑ)⁷¹, του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης και του Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, υλοποιήθηκε η κοινή δράση για τη στήριξη κακοποιημένων γυναικών «Ανεξάρτητη Δυνατή Ελεύθερη». Στόχος της δράσης είναι να υποστηριχθούν στο μέγιστο βαθμό γυναίκες θύματα έμφυλης ή ενδοοικογενειακής βίας στη διαδικασία ένταξης ή επανένταξης στην αγορά εργασίας, παρέχοντάς τους τη δυνατότητα απασχόλησης και οικονομικής ανεξαρτησίας.
- Ιατροδικαστικές Υπηρεσίες

Συνήγορος του Πολίτη

Τέλος, πρόσφατα η ανεξάρτητη αρχή κατοχυρωμένη στο Σύνταγμα «ο Συνήγορος του Πολίτη» δημιούργησε έναν νέο «Οδηγό για Δημόσιους Υπαλλήλους για την Εξυπηρέτηση Ευάλωτων Ομάδων Πληθυσμού 2025⁷²» με στόχο την ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας του Δημοσίου στο πεδίο εξυπηρέτησης των συμπολιτών μας από ευάλωτες και ειδικές ομάδες πληθυσμού. Ο Οδηγός περιλαμβάνει ειδικές και γενικές πρακτικές οδηγίες και συμβουλές για τη συμπεριφορά, την προσβασιμότητα, μεθόδους και τεχνικές επικοινωνίας, την αποσαφήνιση κρίσιμων εννοιών καθώς και πληροφορίες για τις κύριες νομοθετικές διατάξεις και τις δυνατότητες παραπομπής, με βάση τόσο τη μοναδικότητα κάθε ομάδας ευάλωτων πολιτών, όσο και την ανάγκη για οριζόντια ευαισθητοποίηση και συνεκτική πρακτική. Σε αυτό το πλαίσιο δεν εξαιρείται το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας

71. Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης. Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης. <https://www.dypa.gov.gr/>

72. Συνήγορος του Πολίτη. (2025). Οδηγός για δημόσιους υπαλλήλους στην εξυπηρέτηση ευάλωτων ομάδων πληθυσμού. Ο Συνήγορος του Πολίτη για τις ευάλωτες ομάδες. <https://www.synigoros.gr/resources/docs/publications>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνικές Αναφορές

- Αλλαγιάννη, Ε. (2024). Έμφυλη βία και κατάθλιψη στην τρίτη ηλικία: Η περίπτωση των ΚΑΠΗ του Δήμου Τανάγρας (Διπλωματική εργασία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο). Αποθετήριο ΑΠΟΘΕΣΙΣ.
- Βαΐου, Ν., & Στρατηγάκη, Μ. (1989). Η εργασία των γυναικών: Ανάμεσα σε δύο κόσμους. Σύγχρονα Θέματα, (40).
- Βελέντζα, Ο. (2015). Το φαινόμενο της κακοποίησης και παραμέλησης των ηλικιωμένων. Επιστημονικά Χρονικά, 20(3), 247–255.
- Γεωργιάδης, Ν. (2024). Κακοποίηση ηλικιωμένων: Βιβλιογραφική ανασκόπηση (Μεταπτυχιακή εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ). (2022). Η οπτική του φύλου στην εργασία: Εκπαιδευτικό υλικό. Ινστιτούτο Επιμόρφωσης.
- Ευρωπαϊκό Κέντρο Πρόληψης και Ελέγχου Νοσημάτων (2020). Έκθεση για την βία κατά των γυναικών στα κράτη μέλη της Ε.Ε.
- Θανασούλα, Σ., Ζωΐδου Σαρήπαπα, Ν., & Γερακάκη, Ε. (Επιμ.). (2020). Αναγνώριση και υποστήριξη ηλικιωμένων θυμάτων κακοποίησης: Εγχειρίδιο κατάρτισης για επαγγελματίες, εθελοντές και ηλικιωμένους. TISOVA Consortium.
- Καραγιάννη, Δ. (2018). Η βία κατά των ανδρών στις ερωτικές σχέσεις: Μια αθέατη πραγματικότητα. Εγκληματολογική Επιθεώρηση.
- Καραμεσίνη, Μ., & K aramessini, Μ. (2025). Το ελληνικό σύστημα φροντίδας ηλικιωμένων αντιμέτωπο με τη δημογραφική γήρανση: Οι προκλήσεις της συμπεριληπτικότητας και της ισότητας των φύλων. Τόπος.
- Κατσιγαράκη, Ε. (2004). Οικογένεια και παραβατικότητα (σ. 202). Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα.
- Κατσίκη, Α., & Στεφανίδη, Μ. (2019). Εμπειρίες βίας κατά των γυναικών στην Ελλάδα: Μια επιδημιολογική μελέτη. Περιοδικό Κοινωνικών Ερευνών, 21(2), 45–67.
- Κάββουρα, Θ. (2021). Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών: Οι εμπειρίες συμβούλων και στελεχών των Συμβουλευτικών Κέντρων και των Ξενώνων Φιλοξενίας. Στο Ν. Βαΐου, Γ. Πετράκη & Μ. Στρατηγάκη (Επιμ.), Έμφυλη βία – Βία κατά των γυναικών. Αλεξάνδρεια.
- Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ). (2015). Έμφυλη βία και στερεότυπα

- φύλου στην ελληνική κοινωνία.
- Κοντογιάννη, Α., & Παπαδοπούλου, Δ. (2018). Μορφές και δυναμικές της έμφυλης βίας στις συντροφικές σχέσεις. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 146, 89–112.
 - Κοτζάμπαση, Α. (2012). Η ενδοοικογενειακή βία: Πτυχές του αστικού δικαίου πριν και μετά το ν. 3500/2006. Στο Α. Κοτζάμπαση, Ν. Κουμουτζής, Γ. Λέκκας, Δ. Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Π. Ραβδός, Γ. Σεργίδης, Θ. Τροκάνας, Χ. Αργυρόπουλος, Κ. Φουντεδάκη, & Ε. Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη (Επιμ.), *Το οικογενειακό δίκαιο στον 21ο αιώνα* (σσ. αν υπάρχουν). Σάκκουλας.
 - Σπινέλλη, Κ., & Πίτσιου-Darrrough, E. (1991). Ηλικιωμένοι: Θύματα κακοποίησης και παραμέλησης. *Εκλογή*, (89), 96.
 - Τσιώλης, Γ. (2003–2004). Προς μια νέα ηθική της εργασίας. ΚΠ Equal1 “Equality”.
 - Τσιώλης, Γ. (2014). Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική έρευνα. *Κριτική*.
 - Τσιώλης, Γ. (2018). Η θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Στο Γ. Ζαϊμάκης (Επιμ.), *Ερευνητικές διαδρομές στις κοινωνικές επιστήμες: Θεωρητικές - μεθοδολογικές συμβολές και μελέτες περίπτωσης* (σσ. 97– 125). Πανεπιστήμιο Κρήτης, Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας.
 - Φρονίμου, Ε. (2016). Επαγγελματική και οικογενειακή ζωή των γυναικών δικαστών: Μια ασύμπτωτη σχέση. Στο Ι. Τσίγκανου & Μ. Θανοπούλου (Επιμ.), *Γυναίκες στα νομικά επαγγέλματα την εποχή της κρίσης*. ΕΚΚΕ.

Ξένες Αναφορές

- Biggs, S., Phillipson, C., & Kingston, P. (2009). Ageing, gender and policy.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Cohen, M., & Bell, C. (2022). Gender and the risk of elder abuse: Exploring the intersections of age, gender, and abuse. *Journal of Aging & Social Policy*, 34(2), 146–162.
- Devries KM, et al. (2013). The global prevalence of intimate partner violence against women. *Science*. 340(6140):1527–1528.
- Dong, X. (2020). Elder abuse in the United States: The role of social networks. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 32(1), 1–19.

- Duffy, A., Connolly, M., & Browne, F. (2024). Older people's experiences of elder abuse in residential care settings: A scoping review. *Journal of Advanced Nursing*, 80(6), 2214–2227.
- Frunse, T., Tobi, S. E., & Mohammad, S. (2019, October 24). Addressing sexual violence against the male gender: A legal perspective. *CAJPHR – Centre for African Justice, Peace and Human Rights*.
- Garcia-Moreno, C., et al. (2015). Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence. *Lancet*.
- Heise, L. (2011). What works to prevent partner violence? An evidence overview. *STRIVE Research Consortium*.
- Horsfall, D., & Leonard, R. (2022). *Elder abuse and its prevention: A global perspective*. Routledge.
- Kitaw, T. A., Baylie, A., Tekle, B. A., et al. (2025). Elder abuse without borders: A systematic review and meta-analysis. *BMC Public Health*, 25, 2268.
- Kolbe, V., & Büttner, A. (2020). Domestic violence against men: Prevalence and risk factors. *DtschArztebl*.
- Livingston, J. (1996). *Crime and criminology* (2nd ed., pp. 202–213). PrenticeHall.
- Mason, J. (2011). Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας (Ν. Κυριαζής, Επιμ., Ε. Δημητριάδου, Μετ.). Πεδίο.
- Meyer, S. R., Lasater, M. E., & García-Moreno, C. (2020). Violence against older women: A systematic review of qualitative literature. *PLoS ONE*, 15(9), e0239560.
- Noy, C. (2008). Sampling knowledge: The hermeneutics of snowball sampling in qualitative research. *International Journal of Social Research Methodology*, 11(4), 327–344.
- Papadakaki, M., Eftychidi, R., & Chliaoutakis, J. (2023). Male victims of intimate partner violence in Greece during the Covid-19 pandemic: Prevalence and risk factors. *Population Medicine*, A1265.
- Pillemer, K., & Finkelhor, D. (2021). *The elder abuse handbook: A guide for practitioners and researchers*. OxfordUniversityPress.
- Ricoy-Cano, A. J., Zambrano-Rodríguez, C. V., de la Fuente-Robles, Y. M., & Vásquez-Peña, G. E. (2024). Abuse and neglect in older women in rural and remote areas: A scoping review and prevalence meta-analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 25(4), 3037–3053.

- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2012). Qualitative interviewing: The art of hearing data (2nd ed.). Sage Publications.
- Sallis, J. F., & Owen, N. (2024). Global perspectives on elder abuse and neglect: A comprehensive review. *Aging & Mental Health*, 28(1), 22–31.
- SymbEU Project. (2020). Σημείωμα πολιτικής: Έμφυλη βία κατά των ανδρών: Ένα κρυφό ζήτημα (N. Πεταλίδου). JeanMonnet.

Διαδικτυακές Αναφορές

- CAJPHR/Centre for African Justice, Peace and Human Rights. Addressing sexual violence against the male gender. <https://www.cajphr.org/addressing-sexual-violence-male>
- Αυγή. Ελληνικό #MeToo: Είναι εδώ. https://www.avgi.gr/koinonia/377573_elliniko-metoo-einai-edo
- ΔΙΟΤΙΜΑ. ΜΚΟ ΔΙΟΤΙΜΑ/Οργάνωση για την ισότητα και τη στήριξη των γυναικών. <https://diotima.org.gr/>

Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΓΓΙΑΔ). Ισοτιμία. <https://isotita.gr/>

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων. (2020). Έμφυλη βία κατά των γυναικών στην Ελλάδα: μορφές, επιπτώσεις και πολιτικές αντιμετώπισης. <https://isotita.gr/ekdoseis-ggif/>

Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας Φύλων. Ιστότοπος για τη βία κατά των γυναικών. <http://womensos.gr/>

- Γραμμή ψυχοκοινωνικής υποστήριξης 10306. <https://10306.gr/>
- Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης. <https://www.dypa.gov.gr/>
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ). Ρόλος και αποστολή του ΕΚΚΑ. <https://ekka.org.gr/index.php/el/rolos-skopos-tou-ekka/apostoli-e-k-k-a>
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ). Εθνικός Μηχανισμός Αναφοράς. <https://ekka.org.gr/index.php/el/ethnikos-mixanizmos-anaforas>
- Εισαγγελία Πρωτοδικών. Αναλυτική περιγραφή για τις διαδικασίες που ακολουθεί ο εισαγγελέας. <https://www.infovictims.gr/gr/criminal-court-proceedings>
- ΕΚΘΕΣΗ σχετικά με την σεξουαλική παρενόχληση στην ΕΕ και αξιολόγηση του κινήματος MeToo. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0178_EL.htm
- Ελληνική Αστυνομία. Υπηρεσίες Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας.

<https://www.astynomia.gr/odigos-tou-politi/chrisimes-symvoules-endooikogeneiaki-via/>

- Ελληνική Αστυνομία. Γραφεία Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας. <https://www.astynomia.gr/file/2024/07/Grafeia-Domestic-Violence-thlephona.pdf>
- ΕΛΣΤΑΤ. Δημογραφικά στοιχεία – Ορισμός ηλικίας και πληθυσμιακές πληροφορίες. <https://www.statistics.gr/demography/bloc-1c.html?lang=el>
- European Institute for Gender Equality (EIGE). (n.d.). Family. https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1312?language_content_entity=el
- European Public Law Organization. Victims of domestic violence. <https://www.infovictims.gr/gr/victims-of-domestic-violence>
- Καθημερινή. (2025, Απρίλιος). www.Kathimerini.gr
- Κέντρο Κοινωνικής Δράσης και Καινοτομίας (ΚΜΟΠ). Πρωτόκολλο διαχείρισης ενδοοικογενειακής βίας – Γυναίκες Ρομά. <https://www.kmop.gr/el/>
- Κίνημα ΜΕΤΟΟ – Στήριξη θυμάτων και βελτίωση των μηχανισμών καταγγελιών. <https://metoogreece.gr/>

Ξενώνας Φοίβη. (n.d.). Ξενώνας Φοίβη – Στήριξη γυναικών θυμάτων βίας. <https://xenonas-foivi.org/>

Περιφερειακή Επιτροπή Ισότητας (ΠΕΠΙΣ) & Δημοτική Επιτροπή Ισότητας (ΔΕΠΙΣ). Συγκρότηση περιφερειακών επιτροπών ισότητας και δημοτικών επιτροπών ισότητας. <https://minscfa.gov.gr/syggkrotisi-perifereiakon-epitropon-isotitas-kai-dimotikon-epitropon-isotitas/>

Pan American Health Organization (1995). Action on elder abuse. <https://www.paho.org/en>

Συμβούλιο της Ευρώπης. (2011). Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, Άρθρο 3, εδάφιοβ').

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680462536>

Σύνδεσμος Μελών Γυναικείων Σωματείων Ηρακλείου & Νομού Ηρακλείου. Δομές στήριξης γυναικών. <https://kakopoisi.gr/domes/>

Συνήγορος του Πολίτη. (2025). Οδηγός για δημόσιους υπαλλήλους στην εξυπηρέτηση ευάλωτων ομάδων πληθυσμού. <https://www.synigoros.gr/resources/docs/publications>

- Υπουργείο Εσωτερικών. Περιφερειακές και δημοτικές επιτροπές ισότητας.

<https://www.opengov.gr/types/?p=8861>

- United Nations. (1993, March 11). Men, boys must speak out, take action to end gender-based violence. <http://www.un.org/press/en/2013/wom1949.doc.htm>
- World Health Organization. (2002). World report on violence and health. https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/
- World Health Organization. (2011). Violence against women. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564625>
- World Health Organization. (2013). Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564623>
- World Health Organization. (2021). Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256>
- World Health Organization. (2011). Global health and aging (WHO HS, NIH Publication No. 11-7737). https://www.nia.nih.gov/sites/default/files/d7/nia-who_report_booklet_oct-2011_a41-12-12_5.pdf

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1

Ερωτηματολόγιο ποσοτικής έρευνας εργασθηρών

Ερωτηματολόγιο για την έμφυλη βία Αγαπητή συμμετέχουσα,
Η έρευνα «ΑΟΡΑΤΕΣ 60+» έχει ως στόχο τη μελέτη των εμπειριών, των προκαταλήψεων και των έμφυλων στερεοτύπων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες άνω των 60 ετών, ειδικά σε σχέση με την έμφυλη βία.
Η συμμετοχή σας είναι απολύτως εθελοντική και η συμβολή σας είναι πολύτιμη.
Η έρευνα διεξάγεται με ανώνυμα ερωτηματολόγια. Δεν θα συλλεχθούν προσωπικά στοιχεία που να μπορούν να σας ταυτοποιήσουν.

Μέρος Α'

Δημογραφικά Στοιχεία

- Ποια είναι η ηλικία σας; * 60-65, 66-70, 71-75, 76+
- Ποιο είναι το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης που έχετε ολοκληρώσει; * Χωρίς εκπαίδευση, Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο, Ανώτερη/ Ανώτατη εκπαίδευση
- Σε ποια γεωγραφική περιοχή ζείτε; * Αστική περιοχή (Αθήνα & προάστια), Ημιαστική περιοχή (πόλη εκτός Αθηνών) Αγροτική περιοχή- χωριό

Μέρος Β

Κατανόηση Μορφών Βίας και Εκφάνσεων της Έμφυλης Βίας

- Η σωματική βία είναι η μόνη πραγματική μορφή βίας * Ναι, Όχι
- Η ψυχολογική βία είναι εξίσου σοβαρή με τη σωματική * Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη. Ναι, Όχι
- Η οικονομική εξάρτηση μπορεί να θεωρηθεί μορφή βίας * Ναι, Όχι
- Η σεξουαλική βία μπορεί να συμβεί και μέσα σε μια σχέση * Ναι, Όχι
- Γνωρίζω τι είναι η έμφυλη βία * Ναι, Όχι
- Ποιος από τους παρακάτω ορισμούς περιγράφει καλύτερα την έννοια της έμφυλης βίας; *
 - Βία που ασκείται μεταξύ οποιωνδήποτε ατόμων ανεξαρτήτως φύλου
 - Βία που προκύπτει από άνδρες προς γυναίκες λόγω έμφυλων ανισοτήτων
 - Βία που υπάρχει μόνο σε συζυγικές σχέσεις

- Δεν γνωρίζω

- Ποια από τις παρακάτω καταστάσεις αποτελεί παράδειγμα έμφυλης βίας; * Ένας άνδρας ελέγχει τα οικονομικά της συζύγου του χωρίς τη συναίνεσή της
Μια γυναίκα αρνείται να μιλήσει με έναν άνδρα στο δρόμο
- Ένα ζευγάρι διαφωνεί για τη φροντίδα των παιδιών Δεν γνωρίζω

Μέρος Γ

Σtereότυπα Φύλου και Ηλικίας

- Τι είναι τα στερεότυπα φύλου; *
- Κοινωνικές προσδοκίες και αντιλήψεις που αποδίδονται σε άνδρες και γυναίκες βάσει του φύλου τους*
- Νομικοί κανόνες που καθορίζουν τις υποχρεώσεις των φύλων Ατομικές πεποιθήσεις που δεν επηρεάζουν την κοινωνία*
- Έχω βιώσει στερεότυπα ή διακρίσεις λόγω της ηλικίας μου * Ναι, Όχι
- Οι κοινωνικές αντιλήψεις υποτιμούν τη συμβολή των ηλικιωμένων γυναικών * Ναι, Όχι
- Κατανώ πώς τα στερεότυπα επηρεάζουν τις ευκαιρίες και τη συμπεριφορά προς τις γυναίκες * Ναι, Όχι

Μέρος Δ

Πατριαρχικά Μοντέλα, Στάσεις & Έμφυλες Αντιλήψεις

Απαντήστε χρησιμοποιώντας την κλίμακα

1=Διαφωνώ απόλυτα, 2=Διαφωνώ, 3=Ούτε

συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4=Συμφωνώ, 5=Συμφωνώ απόλυτα)

- Η κοινωνία μας βασίζεται σε πατριαρχικά πρότυπα * 1-5
- Ένας άνδρας μπορεί να παίρνει αποφάσεις για την οικογένεια χωρίς τη σύμφωνη γνώμη της συζύγου του * 1-5
- "Η ενδοοικογενειακή βία είναι προσωπικό ζήτημα και δεν αφορά την κοινωνία." * 1-5
- "Η έμφυλη βία είναι αποτέλεσμα κοινωνικών ανισοτήτων και όχι προσωπικών επιλογών." * 1-5
- "Οι άνδρες είναι φυσικά πιο επιθετικοί από τις γυναίκες και αυτό εξηγεί τη βία στις σχέσεις." * 1-5
- "Η φράση 'τα αγόρια δεν κλαίνε' ενισχύει τα στερεότυπα για τα φύλα." * 1-5
- Ο ρόλος της γυναίκας συχνά θεωρείται «δεύτερος» σε σχέση με τον άντρα * 1-5

- Οι γυναίκες της ηλικίας μου έχουν βιώσει τον περιορισμό επιλογών λόγω φύλου * 1-5
- Αντιλαμβάνομαι πώς η πατριαρχική κουλτούρα συνδέεται με την έμφυλη βία * 1-5
- Νιώθω ενημερωμένη για το φαινόμενο της έμφυλης βίας * 1-5
- Μπορώ να συζητήσω αυτά τα θέματα με άλλες γυναίκες ή μέλη της οικογένειάς * 1-5
- Νιώθω αυτοπεποίθηση να υπερασπιστώ τον εαυτό μου ή άλλες γυναίκες * 1-5
- Αντιλαμβάνομαι τα στερεότυπα για το φύλο και την ηλικία * 1-5

Μέρος Ε

Εμπειρίες & Αντιδράσεις σχετικά με την έμφυλη βία

- Έχετε ακούσει για περιστατικά έμφυλης βίας στον κοντινό σας κύκλο * Ναι-Όχι
- Αν ακούσετε ότι μια φίλη σας κακοποιείται από τον σύζυγό της, τι θα κάνατε; * Θα της έλεγα να το ανεχτεί για χάρη της οικογένειάς της θα της έλεγα να ζητήσει βοήθεια από αρμόδιες υπηρεσίες, * Δεν θα εμπλεκόμουν γιατί είναι προσωπικό θέμα
- Γνωρίζετε ποιες υπηρεσίες είναι διαθέσιμες για τα θύματα έμφυλης βίας στην Ελλάδα; Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη. * Ναι-Όχι

Προστασία Δεδομένων

Η έρευνα συμμορφώνεται πλήρως με τον Ευρωπαϊκό Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων (GDPR – Κανονισμός ΕΕ 2016/679). Όλα τα στοιχεία που θα καταγραφούν θα είναι ανώνυμα και θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς.

Δικαιώματα

Μπορείτε να αποχωρήσετε από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή, χωρίς καμία επίπτωση. Δεν έχετε υποχρέωση να απαντήσετε σε όλες τις ερωτήσεις αν δεν αισθάνεστε άνετα.

Πολιτική Απορρήτου

Έρευνα «ΑΟΡΑΤΕΣ 60+» Η μη κερδοσκοπική οργάνωση People Behind (εφεξής

«ο Φορέας») δεσμεύεται για την προστασία των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχουσών στην έρευνα για το Έργο «ΑΟΡΑΤΕΣ 60+».

Υπεύθυνος Επεξεργασίας

Ο Φορέας είναι Υπεύθυνος Επεξεργασίας σύμφωνα με τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων (GDPR - Κανονισμός ΕΕ 2016/679).

Είδος Δεδομένων

Η έρευνα είναι ανώνυμη και συλλέγει μόνο μη ταυτοποιήσιμες πληροφορίες (π.χ. εμπειρίες, απόψεις). Δεν τηρούνται προσωπικά στοιχεία όπως ονοματεπώνυμο, τηλέφωνο, ΑΜΚΑ, κ.λπ.

Σκοπός Επεξεργασίας

Τα δεδομένα συλλέγονται για ερευνητικούς και στατιστικούς σκοπούς σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα και τις εμπειρίες βίας στις γυναίκες τρίτης ηλικίας.

Νομική Βάση Επεξεργασίας

Η συγκατάθεση των συμμετεχουσών αποτελεί τη νόμιμη βάση για την επεξεργασία των δεδομένων.

Διάρκεια Διατήρησης

Τα δεδομένα θα διατηρηθούν για 12 μήνες και κατόπιν θα διαγραφούν ή θα παραμείνουν αρχειοθετημένα με πλήρη ανωνυμία.

Δικαιώματα Υποκειμένων

Οι συμμετέχουσες διατηρούν τα εξής δικαιώματα:

- Ανάκληση συγκατάθεσης
- Δικαίωμα πρόσβασης και πληροφόρησης
- Δικαίωμα διαγραφής, περιορισμού και εναντίωσης.

Ασφάλεια Δεδομένων

Η αποθήκευση των δεδομένων γίνεται με τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προστασίας. Η πρόσβαση περιορίζεται στο εξουσιοδοτημένο προσωπικό.

Επικοινωνία

Για οποιοδήποτε αίτημα ή απορία, μπορείτε να επικοινωνείτε με τον Υπεύθυνο Προστασίας Δεδομένων του φορέα στο email: dpo@peoplebehind.gr.

Ευχαριστούμε πολύ για τη συμμετοχή σας!

Με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι απόψεις και οι γνώμες που διατυπώνονται εκφράζουν αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών και δεν αντιπροσωπεύουν κατ' ανάγκη τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του Ιδρύματος Μποδοσάκη ή του Κέντρου Στήριξης ΜΚΟ. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ίδρυμα Μποδοσάκη και το Κέντρο Στήριξης ΜΚΟ δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τις εκφραζόμενες απόψεις.»

Παράρτημα 2

Ερωτηματολόγιο ποσοτικής έρευνας διαδικτυακής

Ερωτηματολόγιο για την καταγραφή της εμπειρίας έμφυλης βίας σε γυναίκες άνω των 60 ετών στην Ελλάδα

Αγαπητή συμμετέχουσα,

Το παρόν ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε στα πλαίσια της έρευνας «ΑΟΡΑΤΕΣ 60+», για τη διερεύνηση της έμφυλης βίας κατά των γυναικών ηλικίας 60+ στην Ελλάδα. Αποσκοπεί στην κατανόηση των εμπειριών και των αντιλήψεών σας σχετικά με διάφορες μορφές βίας και διακρίσεων λόγω φύλου και ηλικίας.

Η συμμετοχή σας είναι απολύτως εθελοντική και η συμβολή σας είναι πολύτιμη. Μόνη προϋπόθεση συμμετοχής είναι να είστε γυναίκα 60 ετών και άνω. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου διαρκεί περίπου 5 λεπτά.

Οι απαντήσεις σας θα παραμείνουν ανώνυμες και εμπιστευτικές. Δεν θα συλλεχθούν προσωπικά στοιχεία που να μπορούν να σας ταυτοποιήσουν.

Τα δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς.

* Υποδεικνύει απαιτούμενη ερώτηση Μέρος Α' - Δημογραφικά Στοιχεία

- Ποια είναι η ηλικία σας; * 60-65, 66-70, 71-75, 76+
- Ποιο είναι το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης που έχετε ολοκληρώσει; * Χωρίς εκπαίδευση, Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο, Ανώτερη/ Ανώτατη εκπαίδευση

- Σε ποια γεωγραφική περιοχή ζείτε; * Αστική περιοχή (Αθήνα & προάστια), Ημιστική περιοχή (πόλη εκτός Αθηνών), Αγροτική περιοχή- χωριό
- Ποιά είναι η οικογενειακή σας κατάσταση; * Άγαμη, Έγγαμη/Σύμφωνο Συμβίωσης, Διαζευγμένη, Χήρα
- Ποιά είναι η τρέχουσα κατάσταση απασχόλησης σας; * Έργαζόμενη, Άνεργη, Συνταξιούχος
- Έχετε οποιαδήποτε επαγγελματική εμπειρία; * Ναι, Όχι

Μέρος Β

Εμπειρίες κακοποίησης

Έχετε ποτέ υποστεί οποιαδήποτε μορφή κακοποίηση από τις παρακάτω, κατά τη διάρκεια της ενήλικης ζωής σας από οποιονδήποτε δράστη?

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Ψυχολογική (π.χ. απειλές και πρόκληση φόβου, καταναγκαστικός έλεγχος, περιορισμός πρόσβασης σε πράγματα ή άτομα, εξαναγκασμός)
- Συναισθηματική (π.χ. ταπείνωση/ κοροϊδία, υπερβολική ζήλια, απαγόρευση επαφής με οικογένεια/φίλους)
- Λεκτική (π.χ. δυνατές φωνές, βρισιές, αδικαιολόγητες διαταγές)
- Σωματική (π.χ. σκόπιμη χρήση σωματικής δύναμης ή αντικειμένου, συμπεριλαμβανομένης απειλής για βία)
- Σεξουαλική (π.χ. συμμετοχή σε σεξουαλική πράξη χωρίς τη συγκατάθεσή σας, οποιοδήποτε είδους σεξουαλική πίεση ή εξαναγκασμός)
- Οικονομική (π.χ. περιορισμός στην πρόσβαση ή διαχείριση προσωπικών εισοδημάτων)
- Σεξουαλική παρενόχληση σε χώρο εργασίας (π.χ. απρεπή αστεία σεξουαλικού περιεχομένου, απρεπείς προτάσεις, προσβλητικές παρατηρήσεις για το σώμα σας κτλ.)
- * Όχι, ποτέ

Αν όχι, παρακαλούμε προχωρήστε στην επόμενη ενότητα (Μέρος Γ).

Αν δώσατε οποιαδήποτε άλλη απάντηση, παρακαλούμε διευκρινίστε απαντώντας στις επόμενες ερωτήσεις:

Η πιο πρόσφατη εμπειρία σας συνέβη

* Τους τελευταίους 12 μήνες, Μεταξύ 1 έτους – 5 έτη, Πάνω από 5 έτη 10. Ποια ήταν

η σχέση σας με τον θύτη όταν ασκήθηκε η κακοποίηση;
(Αν περισσότερα του ενός πρόσωπα, αναφερθείτε στην πιο έντονη για εσάς εμπειρία)
* Σύντροφος/ σύζυγος, Πρώην σύντροφος/σύζυγος, Άλλο συγγενικό πρόσωπο
Συνάδελφος, Άλλο

Πόσο συχνά σας συνέβη; * Απαξ, Λίγες φορές, Επαναλαμβανόμενες φορές

Μετά την παραπάνω εμπειρία μου:

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη. * Δε μίλησα σε κανέναν

Το εκμυστηρεύτηκα σε κάποιον/α φίλο/η ή συγγενικό πρόσωπο Αναζήτησα βοήθεια
από επίσημους φορείς, Έκανα επίσημη καταγγελία

Μέρος Γ

Αντιλήψεις & Πεποιθήσεις για την έμφυλη βία:

(Απαντήστε χρησιμοποιώντας την κλίμακα: 1=Διαφωνώ απόλυτα, 2=Διαφωνώ,
3=Ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4=Συμφωνώ, 5=Συμφωνώ απόλυτα)

- Η βία κατά των γυναικών είναι αποτέλεσμα των έμφυλων ανισοτήτων * 1-5
- Η έμφυλη βία μπορεί να συμβεί σε όλες τις ηλικίες * 1-5
- Τα στερεότυπα για το φύλο ενισχύουν την ανοχή στη βία * 1-5
- Αντιλαμβάνομαι ότι οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας μπορεί να είναι πιο ευάλωτες στη βία * 1-5
- Η πατριαρχική δομή της κοινωνίας επηρεάζει τις εμπειρίες βίας των ηλικιωμένων γυναικών * 1-5

Μέρος Δ

Γνώση σχετικά με το δίκτυο υποστηρικτικών υπηρεσιών

- Γνωρίζω πού μπορώ να απευθυνθώ αν υποστώ έμφυλη βία. * Ναι-Όχι
- Νιώθω ότι οι κοινωνικές υπηρεσίες είναι προσβάσιμες για γυναίκες της ηλικίας μου. * Ναι-Όχι
- Έχετε ακούσει ποτέ για τη γραμμή SOS 15900; * Ναι-Όχι
- Έχετε ακούσει ποτέ για τους Ξενώνες Φιλοξενίας των Γυναικών θυμάτων βίας & των παιδιών τους; * Ναι-Όχι
- Έχετε ακούσει ποτέ για τα συμβουλευτικά Κέντρα για τη Βία κατά των Γυναικών; * Ναι-Όχι

Προστασία Δεδομένων

Η έρευνα συμμορφώνεται πλήρως με τον Ευρωπαϊκό Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων (GDPR – Κανονισμός ΕΕ 2016/679). Όλα τα στοιχεία που θα καταγραφούν θα είναι ανώνυμα και θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς.

Δικαιώματα

Μπορείτε να αποχωρήσετε από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή, χωρίς καμία επίπτωση. Δεν έχετε υποχρέωση να απαντήσετε σε όλες τις ερωτήσεις αν δεν αισθάνεστε άνετα.

Πολιτική Απορρήτου

Έρευνα «ΑΟΡΑΤΕΣ 60+» Η μη κερδοσκοπική οργάνωση People Behind (εφεξής «ο Φορέας») δεσμεύεται για την προστασία των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχουσών στην έρευνα για το Έργο «ΑΟΡΑΤΕΣ 60+».

Υπεύθυνος Επεξεργασίας

Ο Φορέας είναι Υπεύθυνος Επεξεργασίας σύμφωνα με τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων (GDPR - Κανονισμός ΕΕ 2016/679).

Είδος Δεδομένων

Η έρευνα είναι ανώνυμη και συλλέγει μόνο μη ταυτοποιήσιμες πληροφορίες (π.χ. εμπειρίες, απόψεις). Δεν τηρούνται προσωπικά στοιχεία όπως ονοματεπώνυμο, τηλέφωνο, ΑΜΚΑ, κ.λπ.

Σκοπός Επεξεργασίας

Τα δεδομένα συλλέγονται για ερευνητικούς και στατιστικούς σκοπούς σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα και τις εμπειρίες βίας στις γυναίκες τρίτης ηλικίας.

Νομική Βάση Επεξεργασίας

Η συγκατάθεση των συμμετεχουσών αποτελεί τη νόμιμη βάση για την επεξεργασία

των δεδομένων.

Διάρκεια Διατήρησης

Τα δεδομένα θα διατηρηθούν για 12 μήνες και κατόπιν θα διαγραφούν ή θα παραμείνουν αρχειοθετημένα με πλήρη ανωνυμία.

Δικαιώματα Υποκειμένων

Οι συμμετέχουσες διατηρούν τα εξής δικαιώματα:

- Ανάκληση συγκατάθεσης
- Δικαίωμα πρόσβασης και πληροφόρησης
- Δικαίωμα διαγραφής, περιορισμού και εναντίωσης.

Ασφάλεια Δεδομένων

Η αποθήκευση των δεδομένων γίνεται με τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προστασίας. Η πρόσβαση περιορίζεται στο εξουσιοδοτημένο προσωπικό.

Επικοινωνία

Για οποιοδήποτε αίτημα ή απορία, μπορείτε να επικοινωνείτε με τον Υπεύθυνο Προστασίας Δεδομένων του φορέα στο email: dpo@peoplebehind.gr.

Ευχαριστούμε πολύ για τη συμμετοχή σας!

Με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι απόψεις και οι γνώμες που διατυπώνονται εκφράζουν αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών και δεν αντιπροσωπεύουν κατ' ανάγκη τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Ευρωπαϊκού Εκτελεστικού Οργανισμού Εκπαίδευσης και Πολιτισμού (EACEA) ή του Ιδρύματος Μποδοσάκη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ίδρυμα Μποδοσάκη και το Κέντρο Στήριξης ΜΚΟ δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τις εκφραζόμενες απόψεις.»

Παράρτημα 3

Οδηγός συνέντευξης

Αρ. Συνέντευξης..... Ημερομηνία.....

ΟΔΗΓΟΣ ΗΜΙ-ΔΟΜΗΜΕΝΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ «ΑΟΡΑΤΕΣ 60+»

Η έρευνα «ΑΟΡΑΤΕΣ 60+» έχει ως στόχο τη μελέτη των εμπειριών, των προκαταλήψεων και των έμφυλων στερεοτύπων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες άνω των 60 ετών, ειδικά σε σχέση με την έμφυλη βία.

Στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση της έκτασης, της φύσης και των συνεπειών της έμφυλης βίας σε γυναίκες άνω των 60 ετών στην Ελλάδα. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ενδοοικογενειακή βία που υφίστανται γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας, στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν, καθώς και στις ιδιαίτερες συνθήκες ευαλωτότητας που προκύπτουν από τη διασταύρωση των διακρίσεων λόγω φύλου και ηλικίας. Παράλληλα, επιδιώκεται η χαρτογράφηση των υποστηρικτικών δομών, η ανάδειξη των παραγόντων που ενισχύουν την κακοποίηση, καθώς και η αποτύπωση των συνεπειών τόσο στην υγεία των γυναικών όσο και στο κοινωνικό σύνολο γενικότερα.

Εισαγωγικές Ερωτήσεις

Κοινωνικο-δημογραφικά

Τι ηλικία έχετε; *

Τι σπουδές έχετε κάνει; *

Η οικογενειακή σας κατάσταση; * Που γεννηθήκατε; * Που μένετε; *

Τι ιδιότητα έχετε και τι αρμοδιότητα στην υπηρεσία σας; * Πόσα χρόνια εργάζεστε; *

Προσδιορισμός επαγγελματικού πλαισίου

Μπορείτε να περιγράψετε τον ρόλο σας και την εμπειρία σας στην υποστήριξη γυναικών που έχουν υποστεί βία;

Πόσο συχνά έρχεστε σε επαφή με γυναίκες άνω των 60 ετών στο πλαίσιο της δουλειάς σας;

Τι είδους υποστήριξη προσφέρετε συνήθως σε αυτή την ηλικιακή ομάδα; Μπορείτε να περιγράψετε τον τρόπο με τον οποίο υποστηρίζετε γυναίκες άνω των 60 ετών που ενδέχεται να έχουν υποστεί βία;

Φύση – μορφές & συνέπειες βίας 60+

Ποιες μορφές βίας αντιμετωπίζουν πιο συχνά οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας (σωματική, ψυχολογική, οικονομική, σεξουαλική κ.λπ.);

Πώς εκδηλώνεται η βία στις περιπτώσεις ηλικιωμένων γυναικών σε σύγκριση με νεότερες ηλικιακές ομάδες; Υπάρχουν, κατά την εμπειρία σας, κάποιες ιδιαιτερότητες ή μορφές της βίας που εμφανίζονται συχνότερα ή με διαφορετικό τρόπο στις γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας;

Τι είδους επιπτώσεις παρατηρείτε στην ψυχική και σωματική υγεία των γυναικών αυτών; *

Ποιες συνέπειες έχει η βία στην καθημερινότητα των γυναικών αυτών; Πώς επηρεάζεται η κοινωνική τους ζωή, η αυτονομία ή η πρόσβαση σε υπηρεσίες;

Κατά την εμπειρία σας, ποιοι είναι οι κύριοι φραγμοί στην αναζήτηση βοήθειας (π.χ. φόβος, ντροπή, οικονομική εξάρτηση, κοινωνικά στερεότυπα); *

Κατά την εμπειρία σας, θεωρείτε ότι η έμφυλη βία σε γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας αναγνωρίζεται και αντιμετωπίζεται επαρκώς από την κοινωνία και τις αρμόδιες υπηρεσίες; Αν όχι, ποιοι λόγοι πιστεύετε ότι συμβάλλουν σε αυτή την υποτίμηση; Υπάρχουν πολιτισμικά ή κοινωνικά στοιχεία (π.χ. παραδοσιακοί ρόλοι, ηλικιακά στερεότυπα) που ενισχύουν ή δυσκολεύουν την αναγνώριση της βίας και την αναζήτηση βοήθειας;

Υπηρεσίες και εμπόδια σε 60+

Πώς συνεργάζεστε με άλλους επαγγελματίες ή δομές (π.χ. νοσοκομεία, αστυνομία, ΜΚΟ) για την υποστήριξη γυναικών άνω των 60 ετών που έχουν υποστεί βία; Υπάρχουν κενά ή ελλείψεις στις υπάρχουσες υπηρεσίες για αυτή την ομάδα; Αν ναι, ποιες είναι; *

Ποια εργαλεία ή πόρους θεωρείτε απαραίτητα για τη βελτίωση της υποστήριξης σε αυτές τις γυναίκες; *

Ποιες στρατηγικές ή προσεγγίσεις έχετε βρει αποτελεσματικές στην υποστήριξη γυναικών άνω των 60 ετών που έχουν υποστεί έμφυλη βία; Τι είδους εκπαίδευση ή ευαισθητοποίηση πιστεύετε ότι χρειάζονται οι επαγγελματίες για να αντιμετωπίσουν καλύτερα αυτό το ζήτημα; Αν είχατε τη δυνατότητα να προτείνετε

αλλαγές σε πολιτικές ή υπηρεσίες, ποιες θα ήταν οι προτεραιότητές σας; *

Μπορείτε να μοιραστείτε, χωρίς να αποκαλύψετε προσωπικά στοιχεία, ένα παράδειγμα από την εμπειρία σας όπου υποστηρίζατε μια γυναίκα άνω των 60 ετών που είχε υποστεί έμφυλη βία; Πώς προσεγγίσατε την κατάσταση και ποιες προκλήσεις συναντήσατε;

Κλείσιμο

Υπάρχει κάτι ακόμα που θα θέλατε να προσθέσετε σχετικά με την έμφυλη βία σε γυναίκες άνω των 60 ετών ή τη δουλειά σας με αυτή την ομάδα;

Υπάρχει κάτι που θεωρείτε ότι δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς στην κοινωνία ή την επιστημονική κοινότητα γύρω από την κακοποίηση των γυναικών αυτής της ηλικιακής ομάδας;

Υπάρχει κάτι που θέλετε να επισημάνετε και που εγώ ως ερευνήτρια δεν σας έχω ρωτήσει ή δεν έχει συμπεριληφθεί στην έρευνα;

Παράρτημα 4

Έντυπο Ενημέρωσης & Συγκατάθεσης Συμμετοχής στην Έρευνα

Τίτλος Έρευνας: «ΑΟΡΑΤΕΣ 60+»

Φορέας Υλοποίησης: Μη Κερδοσκοπική Οργάνωση People Behind

Αγαπητή/ε συμμετέχουσα/οντα,

Η έρευνα «ΑΟΡΑΤΕΣ 60+» έχει ως στόχο τη μελέτη των εμπειριών, των προκταλήψεων και των έμφυλων στερεοτύπων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες άνω των 60 ετών, ειδικά σε σχέση με την έμφυλη βία. Η συμμετοχή σας είναι απολύτως εθελοντική και η συμβολή σας είναι πολύτιμη.

Η έρευνα διεξάγεται με ανώνυμες συνεντεύξεις και/ή ερωτηματολόγια. Δεν θα συλλεχθούν προσωπικά στοιχεία που να μπορούν να σας ταυτοποιήσουν.

Προστασία Δεδομένων

Η έρευνα συμμορφώνεται πλήρως με τον Ευρωπαϊκό Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων (GDPR – Κανονισμός ΕΕ 2016/679). Όλα τα στοιχεία που θα καταγραφούν θα είναι ανώνυμα και θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς.

Δικαιώματα

Μπορείτε να αποχωρήσετε από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή, χωρίς καμία επίπτωση. Δεν έχετε υποχρέωση να απαντήσετε σε όλες τις ερωτήσεις αν δεν αισθάνεστε άνετα.

Με την υπογραφή μου δηλώνω ότι:

- Έχω ενημερωθεί για το περιεχόμενο και τον σκοπό της έρευνας.
- Συμμετέχω εθελοντικά και παρέχω τη συγκατάθεσή μου για την ανώνυμη επεξεργασία των απαντήσεών μου.

Ημερομηνία: _____

Υπογραφή: _____

Πολιτική Απορρήτου

Έρευνα «ΑΟΡΑΤΕΣ 60+»

Η μη κερδοσκοπική οργάνωση PeopleBehind (εφεξής «ο Φορέας») δεσμεύεται για την προστασία των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχουσών στην έρευνα για το Έργο «ΑΟΡΑΤΕΣ 60+».

Υπεύθυνος Επεξεργασίας

Ο Φορέας είναι Υπεύθυνος Επεξεργασίας σύμφωνα με τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων (GDPR - Κανονισμός ΕΕ 2016/679).

Είδος Δεδομένων

Η έρευνα είναι ανώνυμη και συλλέγει μόνο μη ταυτοποιήσιμες πληροφορίες (π.χ. εμπειρίες, απόψεις). Δεν τηρούνται προσωπικά στοιχεία όπως ονοματεπώνυμο, τηλέφωνο, ΑΜΚΑ, κ.λπ.

Σκοπός Επεξεργασίας

Τα δεδομένα συλλέγονται για ερευνητικούς και στατιστικούς σκοπούς σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα και τις εμπειρίες βίας στις γυναίκες τρίτης ηλικίας.

Νομική Βάση Επεξεργασίας

Η συγκατάθεση των συμμετεχουσών αποτελεί τη νόμιμη βάση για την επεξεργασία των δεδομένων.

Διάρκεια Διατήρησης

Τα δεδομένα θα διατηρηθούν για 12 μήνες και κατόπιν θα διαγραφούν ή θα παρραμείνουν αρχειοθετημένα με πλήρη ανωνυμία.

Δικαιώματα Υποκειμένων

Οι συμμετέχουσες διατηρούν τα εξής δικαιώματα:

- Ανάκληση συγκατάθεσης
- Δικαίωμα πρόσβασης και πληροφόρησης
- Δικαίωμα διαγραφής, περιορισμού και εναντίωσης.

Ασφάλεια Δεδομένων

Η αποθήκευση των δεδομένων γίνεται με τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προστασίας.

Η πρόσβαση περιορίζεται στο εξουσιοδοτημένο προσωπικό.

Επικοινωνία

Για οποιοδήποτε αίτημα ή απορία, μπορείτε να επικοινωνείτε με τον Υπεύθυνο Προστασίας Δεδομένων του φορέα στο email: dpo@peoplebehind.gr.

